

**HOSAA'N LOSISAA'N BOORADISHSHI
KOLLEEJIANNE**

HADIYYIS LOSA'N BAXXANCHACHA

**HADIYYISA LOSISIMMI GOOGGUWWI
AAGGA**

(TeHad 211)

Hosaa'n Losisaano Booradishshi Kolleejja

Hosaana

Gudisaanchi:

Tashaala Kifle

Daggala Hee'iso

Haabaanchi:

Naggaalliny Dammaqa

Luxxi Dafo'o

Uwwamu Amman: 3

Maggawiite, 2011 H.D.

Hosaana

Galata

Hundiinsem gaassaa ka, Hadiyyisa Losisimmi Googguwwi Aagga (TeHad 211) yoo moojula gudisoommisina fayya'ooma, ammane, lachchaa malaayyee uwwukki, iimanee uullaa qooccukki Moollanni Waa'a araqa galaxxoommo.

Awwonaa, ka moojula gudisoommisina ki'isamsimminne, hasisoo mu'uttuwwa gudisimminnee sawwixxi hara'mato issimminnee I midaadinne uullukki Hosaa'n Losisaa'n Booradishsho Kolleejja lonsaa galaxxoommo.

Eelasage, moojula gudisimmina hasisoo naqaashshuwwa hincaa'imminne, kitaabo'o haabimminnee sawwite edimminnee, ee'isam ka mooju'l gudishsha guullaammaa losimmi losisimmi baxina hincaa'oommisina bootaassimminne hundi xirem I midaadiinsi annanni ikkabee'i I losa'n baxxanchi abagudduwwina yoo galat horiyyem kee'maalla.

Lasaanchonne, I gaqqi minenne I abaroosinne higinimmi hasisoo ammane, ka moojula gudishshi mashka'inne uwwimma hoogummoka tiironne issimminne gaaffaassitu'uuyyaa bootaassitu'uuyyaa I midaadinne hee'lo'i I mi'n amana (Adaam Beetaliheemena) geejji galata hincaa'oommo.

Mooju'l Aagga

Haydamtakko'oo Losaan Losisaan

Losisimmi bax mixxeellano hasoohane. Mixxeellan odim losimminnee xaligganinne siidamookko. Losimminne siidamoo mixxeelan losa'n minenne hgisakkam higishshanne issakkam lule'i mikmikaatinne siidamoohane. Xaligganinne siidakkam mixxeellan ihukkaarem losisimmi bax maratonne ammaniinsi ammanenne eebakkam bax dabassinne siidameena xanoohane. Ku lamim losisaanchina lophphaahim hasissamo.

Ka mooju'lek horoor quux, Hadiyyis losa'n hagara losisoo losisaan qoossaa la'immii baxxanchi wororonne awwaaxximmi hasisoo losisimmi googguwwa inkiinnamoo'isa issimma. Moojuloom loh usheexxattuwwanne baxxamaa hıncaakko.

Usheexxat matonne suu'm losano moo'oo sawwit hıncaakko. Usheexxat lamonne suume maxaqimmannee suume losimmannee yoo worsawwit caakkakko. Usheexxat sasonne annanni annanni uulluwwannee doolluwwanne la'm suume losisimmina awwaaxxakkam hee'akko'i googguwwi caakkaakko. Usheexxat sooronne er losisaan haata moo'isoo sawwittuwwi kuramaakko. Usheexxat ontanne luxxi gaba'l losa'n minneewwanne Hadiyyisinne haareechcho guddo'i mu'uttuwwi amaddo'i sawwittuwwi caakkito'ookko. Usheexxat lohonne losa'n godo'o moo'oo sawwittuwwi hincito'ookko.

Moojuloom loh usheexxattuwwanne baxxamaa hincimmanne hanennem worsawwittuwwa qalbeexximmina awwaaddam losa'n elelluwwaa annanni annanni losixxuwwaa edaa amadaakko. Eehannonne hanennem moojulanne wo'misinne hincitobee'i sawwittuwwa hasakka'a siidakkona hara'mitam nagaash kitaabbuwwim ka mooju'l lasaanchonne fintamaa hıncaakko. Ku moojul awwonammi baxxanchi woro'l laseeshshi shooto'aam xanattuwawina gudisimmaa ee'isam awwaaxximmina awwonsoohan ihu bikkina, ixxi wororonne tiwoore'aam quuxxuwwa, baxinne moo'amoo tekiniikkuwwaa laseeshshi foormaattuwawaa wixxaa'aa amadaakko. Edaahim,

laseeshshinne quraannamaakkoo qarxuwwam (kb. Losishshi googguwwa, xanattuwwa, losishshi tamo'i mu'uttuwwaa losimmi losixxuwwaa) wixxaa'aa amadaakko. Ee'isam, booradaan xxxxoollisoo gagmoo'aqqa haabimmaa uwwimmi xanato siiddamisina gudisookko

Mooju'l Losa'n Horoor Sawwittuwwa (Elelluwwa)

Booradaan ka moojula lossa'a lasage

- Suu'm losa'n lule'i sawwite qalbeexxitamo
 - Suume maxaqimmannee suume losimmannee yoo worsawwixxi annannaato caakkissamo
 - Annanni annanni doolluwwanne la'm te'm bii'l suume losisimmina awwaadonne hossa'a hee'lo'i googguwwa qoossitamo
 - Er losisaanchi haalattuwwa caakkissamo
 - Mishaam losishshi amadoo luwwa fintitamoo
 - Luxxi gabalanne Hadiyyisa losishshi mu'uttuwwi guddo'i diiha'a saarayyitamo
 - Losa'n godo'i mahoomaa awwaadoo caakkissamo
 - Ayyaa'meka, saantikaa hiinchi losa'n gudo'o gudissamoo awwaaxxitamoo
 - Xanaxxi mahoomaa laseeshshi shooto'i xa'michchuwwaa hindiyamookko
- Doonammaa doonamubee'i gagmoo'aqqa annannissita'a uwwimmaa losaa'n losa'n li'ino doonimmi baxo qoossitamo
- Losaano hara'mimmikaa xoxxoollishshi losanoo hinkid uwwakkamda'e annannissamaa la'amookko
 - Losa'n xanattuwwina ihoo awwonammi baxxanchi woro'l laseeshshi tekiniika awwaaxxitamo.
 - Losa'n xanat tuwwinne shiinnaatamoo losishshi googguwwa doo'litamo.
 - Awwaaxxitam awwonammi baxxanchi woro'l laseeshshanne hara'matoo xoxxoollishshaa hincaa'lamo.
 - Losa'n elelaa losa'n xanatoo annanni issitamo.

Faralluwwi Fissiixxa

<i>Farar 1: Luxxi summe losimmi gaballuwwa moo'isoo farara</i>	<i>15</i>
<i>Farar 2. Suu'm xanatxi baxxanchuwwa, (Bachman 1990)</i>	<i>27</i>
<i>Farar 3: Qeddanee Makki Kollo Do'ixxi Baximmi Annannaato</i>	<i>35</i>
<i>Farar 4: Baxxanchi 5-8 yoo Hadiyyisa sas saanti qoodoo'i qarxuwwa moo'isoo farara</i>	<i>97</i>
<i>Farar 5: Losaa'n mannoomaxxi haalata moo'isoo farara</i>	<i>108</i>
<i>Farar 6: Losaancho lambe'i issito'oo googguwwaa losisaancho lambe'i issito'oo googguwwaa</i>	<i>109</i>

Fissiixxa

Horoor Woshsha

Ido

Galata Fissiixxa

Horoor Woshsha

Ido

Galata	i
Mooju'l Aagga	ii
Mooju'l Losa'n Horoor Sawwittuwwa (Elelluwwa)	iv
Faralluwwi Fissiixxa	v
Fissiixxa	vi
Usheexxat 1: Suu'm Losano	1
Aagga	1
1.1. Suume Losimma	3
1.2. Woc Suume Losimma	3
1.3. Luxxi Suume Losimma	4
1.4. Luxxi Suume Losimmi Tiwoore'uwwa	5
1.4.1. Haalatanne Xiniinsoo Hayyo'uwwi Moochcha (Behaviorists' View):	5
1.4.2. Uumo'i Hayyo'uwwi Moochcha (Innatists View)	5
1.4.3. Minaadaphphi Aagixxamchi Hayyo'uwwi Moochchi (The Social Internationalist View)	6
1.4.4. Do'ixxi Ammaxxi Hayyo'uwwi Moochcha (Constructivists View)	6
1.5. Luxxi suume Losimmi Gaballuwwa	8
1.6. Luxxi Suume Losimmi Awwaadduwwa	9

Usheexxat 2: Suume Maxaqimmaa Suume Losimmaa	10
Aagga	10
2.1 Suume Maxaqimmanee Suume Losimmanee Yoo Worsawwite	11
2.2. Suume Awwaaxximmii Xanato (Language Competence)	16
2.3 Toqqammchi Xanaxxi Shogguwwa	18
2.3.1. Suu'm sono'i xanato (Grammatical competence).....	19
2.3.2 Wocimmi xanato (Discourse competence).....	19
2.3.3 Mateeyyoo'm suu'm saayinsi xanato (Sociolinguistic competence)	20
2.3.4 Istiraateeje'aam xanato (Strategic competence)	20
2.4 Toqqamchi Suu'm Haalattuwwa	21
2.5 Toqqamchi Xanaxxi Elela.....	21
2.6 Suu'm Awwaadduwwa	22
2.7. Suume Losimmi Qoorooma (Language Learning Strategies).....	22
2.7.1 Suume Losimmi Qooroo'm Mahooma.....	23
2.7.2 Losimmi Qaanqa (Learning Styles).....	24
2.8. Qeddanee Makki Do'ixxi Baxo (Left and right brain functioning)	28
2.8. Aago'i Malgana (Input Hypothesis)	30
2.8.1 Aago'i Malga'n Mahooma.....	30
2.8.2 Aago'i Malgana Hara'mitam Naqaashshuwwa (Evidences Supporting the input hypothesis).....	32
2.9 Suu'm Losanina Ihoo Aago'uwwi Haalata	35
2.9.1. Aago'oom Wo'm Ihimmi Hasisookko	35
2.9.2 Aago'oom Fafisinne Hincimmi Hasisookko	36
2.9.3 Danaam Aago'o Keennaanchi Suu'm Sono'i Illag Lasagooma Egerimmayyo	36
2.9.4 Aago'oom Awwaadoohan Ihimmi Hasisookko	36

2.10. Woc Tiwore'e (Discourse Theory)	37
2.10.1 Woc Tiwore'i Shooto'aam Worsawwittuwwa (Basic Concepts of Discourse Theory).....	37
2.11. La'm Suu'm Losa'n Hincittuwwa (Second Language Learning Approaches)	38
2.12. La'm Suume Losimi Wor Sawwite (Second Language Learning Theory).....	40
2.13. La'm Suume Losakkam Mashka'uwwa (Purposes of Second Language Learning)	42
Usheexxat 3: La'm Suume Losisimmi Googguwwa	45
Aagga	45
3.1. La'm Suume Losishshi Gooqqi Mahooma.....	47
3.2. La'm Suume Losisimmi Googguwwi Asheero'o.....	47
3.3 La'm Suume Losishshi Googguwwa	49
3.3. 1. Suu'm Sono'o Tiratinne Losishshi Googo (Grammar Translation Method)	49
3.3.2. Xaggaggi Losishshi Googo (Direct Method)	51
3.3.3. Qananaa'akka'a Losimmi Googo (Reading Method)	56
3.3.4. Duuha'aam Losishshi Googo (Situational Method).....	59
3.3.5. Sawwite Uwwaanchi Losisimmi Googo (Suggestopedia Method)	63
3.3.6. Macceesakka'a Dabarimminne Losishshi Googo (Audio-lingual Method).....	65
3.3.7. Sa'imminne Losisimmi Googo (Silent Method).....	67
3.3.8. Orachchi Mikmikaatinne Dabaarimminne Losisimmi Googo (Physical Response Method)	72
3.3.9. Macceesimmi-moo'imminne Losishshi Googo (Audio-Visual Method)	75
3.3.10. Toqqamchaam Losisimmi Googo (Communicative Method).....	77
Usheexxat 4: Hadiyyis Losan, Itophphe'i Luxxi Gaba'l Losa'n Sono'onne	81
4.1 Itophphe'i Luxxi Gaba'l Losa'n Mi'n qananaa'immaa Kitaabimmaa Losisimma	83
4.2 Baxxanchi 1-4 Afeebee'ee 5-8 Afeebee'ee Yoo Luxxi gaba'l Hadiyyis Losa'n Shogguwwa.....	85
Farar 4: Baxxanchi 5-8 yoo Hadiyyisa sas saanti qoodoo'i qarxuwwa moo'isoo farara	89

4.3 Albachchi Siyya'a Moo'oo Losa'n Duuha'a	90
4.4. Qaphphe Qaphphenne Fatakimma	92
4.5. Annanni Losa'n Haalat yoo Losaa'n Lasano Wonshimma	92
Usheexxat 5: Er Lossisaanchi Haalattuwwa	96
5.1 Er Losisaancho	97
5.1.1. Losisoo Losano Qoossaa La'oohane	97
5.1.2. Hundi ammanem losishshina gudaakkoohane	98
5.1.3. Ammane Laboo Losisimmi Xanattuwwa Siidaakkoohane	98
5.1.4. Losaaninne daanaam shiinnaatamchii edamchii yoohane	98
5.2. Mish Yoo Losisimma Yimmi Mayyimma?	99
5.3. Losisimmi Awwonsuwwa	100
5.4. Losisimmi Googguwwa	101
5.4.1. Losisaancho Lambe'i Issaakkoo Googguwwi (Teacher-centered Methods)	103
5.4.2. Losaano Lambe'i Issaakkoo Googguwwi (Student-centered Methods)	104
Usheexxat 6: Xanato Shooto'isaakko Losanoo Laseeshshaa-----	107
6.1 Awwonammi Baxxanchi Woro'l Laseeshsha	
108	
6.1.1Awwonammi Baxxanchi Woro'l Laseeshsha Awwaado (ABLA)-----	108
6.1.2 Awwonammi Baxxanchi Woro'l Laseeshshi Hawwuwwa Sholliisimmina Awwado-----	109
6.2 Losimmi Xanato-----	109
6.2.1 Xanato (Competency)-----	109
6.2.2 Xanattoo Losa'n Elelaa-----	109
6.2.3 Awwonammi baxxanchi woro'l laseeshsha xanattuwwinne shiinnaatansimma-----	110
6.2.4 Kitaabbuwwanne Awwaaxxakko'i Losishshi Googguwwa-----	111
6.2.5 Awwonammi Baxxanchi Woro'l Laseeshshi Tekiniikkuwwa-----	112
<i>Hadiyyisa Losisimmi Googguwwi Aagga (Teffad 211)</i>	ix

1.1.	6.3 Losa'n	
	Gudo'o-----	113-
6.3.1	Losa'n Gudo'i Mahoomaa awwaadoo-----	113
6.3.2	Losa'n Gudo'i Hagalluwwa-----	114
6.3.3	Losa'n Gudo'i Qarxuwwaa/Shogguwaa-----	114
6.3.4	Awwonammi Baxxanchi woro'l Laseeshshannee (ABL) Hara'mat lambe'ennee yooEdancha-----	116
6.3.5	Baxxanchi woro'l Laseeshshannee Xoxxoollishshi lambe'ennee yoo Edancha _____	118
6.3.6	Losaa'n Losimmi Dabassaa Fongogaa Doonimma _____	120
6.3.4.	Losa'n gudo'o gudisakkeen illage qoossimmi hasisoo luwwa_____	127
6.2. 5	Saantanee Ayyaa'm Losa'n Gudo'o Annannaato_____	128
6.2.6.	Ayyaa'm Gudo'i Amadimmi Hasisoo Horoor Horoor Luwwa_____	129
	Naqaash Kitaabbuwwa.....	135
		i
	Mooju'l Aagga	ii
	Mooju'l Losa'n Horoor Sawwittuwwa (Elelluwwa)	iv
	Faralluwwi Fissiixxa	v
	Fissiixxa	vi
	Usheexxat 1: Suu'm Losano	1
	Aagga.....	1
1.1.	Suume Losimma	3
1.2.	Woc Suume Losimma.....	3
1.3.	Luxxi Suume Losimma	4
1.4.	Luxxi Suume Losimmi Tiwoore'uwwa	5
1.4.1.	Haalatanne Xiniinsoo Hayyo'uwwi Moochcha (Behaviorists'View):.....	5
1.4.2.	Uumo'i Hayyo'uwwi Moochcha (Innatists View)	5
1.4.3.	Minaadaphphi Aagixxamchi Hayyo'uwwi Moochchi (The Social Internationalist View)	6
1.4.4.	Do'ixxi Ammaxxi Hayyo'uwwi Moochcha (Constructivists View)	6
	Hadiyyisa Losisimmi Googguwwi Aagga (Telhad 211)	x

1.5. Luxxi suume Losimmi Gaballuwwa	8
1.6. Luxxi Suume Losimmi Awwaadduwwa	9
Usheexxat 2: Suume Maxaqimmaa Suume Losimmaa	10
Aagga.....	10
2.1 Suume Maxaqimmanee Suume Losimmanee Yoo Worsawwite	11
2.2. Suume Awwaaxximmi Xanato (Language Competence)	16
2.3 Toqqammchi Xanaxxi Shogguwwa.....	18
2.3.1. Suu'm sono'i xanato (Grammatical competence).....	19
2.3.2 Wocimmi xanato (Discourse competence)	19
2.3.3 Mateeyyoo'm suu'm saayinsi xanato (Sociolinguistic competence)	20
2.3.4 Istiraateeje'aam xanato (Strategic competence).....	20
2.4 Toqqamchi Suu'm Haalattuwwa	21
2.5 Toqqamchi Xanaxxi Elela.....	21
2.6 Suu'm Awwaadduwwa.....	22
2.7. Suume Losimmi Qoorooma (Language Learning Strategies).....	22
2.7.1 Suume Losimmi Qooroo'm Mahooma.....	23
2.7.2 Losimmi Qaanqa (Learning Styles).....	24
2.8. Qeddanee Makki Do'ixxi Baxo (Left and right brain functioning).....	28
2.8. Aago'i Malgana (Input Hypothesis).....	30
2.8.1 Aago'i Malga'n Mahooma	30
2.8.2 Aago'i Malgana Hara'mitam Naqaashshuwwa (Evidences Supporting the input hypothesis) ..	32
2.9 Suu'm Losanina Ihoo Aago'uwwi Haalata	35
2.9.1. Aago'oom Wo'm Ihimmi Hasisookko	35
2.9.2 Aago'oom Fafisinne Hincimmi Hasisookko	36
2.9.3 Danaam Aago'o Keennaanchi Suu'm Sono'i Illag Lasagooma Egerimmayyo.....	36
2.9.4 Aago'oom Awwaadoohan Ihimmi Hasisookko	36
2.10. Woc Tiwore'e (Discourse Theory).....	37
2.10.1 Woc Tiwore'i Shooto'aam Worsawwittuwwa (Basic Concepts of Discourse Theory)	37
2.11. La'm Suu'm Losa'n Hincittuwwa (Second Language Learning Approaches).....	38
2.12. La'm Suume Losimi Wor Sawwite (Second Language Learning Theory)	40
2.13. La'm Suume Losakkam Mashka'uwwa (Purposes of Second Language Learning)	42
Usheexxat 3: La'm Suume Losisimmi Googguwwa.....	45
Aagga.....	45

3.1. La'm Suume Losishshi Gooqqi Mahooma	47
3.2. La'm Suume Losisimmi Googguwwi Asheero'o	47
3.3 La'm Suume Losishshi Googguwwa	49
3.3. 1. Suu'm Sono'o Tiratinne Losishshi Googo (Grammar Translation Method)	49
3.3.2. Xaggaggi Losishshi Googo (Direct Method)	51
3.3.3. Qananaa'akka'a Losimmi Googo (Reading Method)	56
3.3.4. Duuha'aam Losishshi Googo (Situational Method)	59
3.3.5. Sawwite Uwwaanchi Losisimmi Googo (Suggestopedia Method).....	63
3.3.6. Macceesakka'a Dabarimminne Losishshi Googo (Audio-lingual Method)	65
3.3.7. Sa'imminne Losisimmi Googo (Silent Method).....	67
3.3.8. Orachchi Mikmikaatinne Dabaarimminne Losisimmi Googo (Physical Response Method).....	72
3.3.9. Macceesimmi-moo'imminne Losishshi Googo (Audio-Visual Method).....	75
3.3.10. Toqqamchaam Losisimmi Googo (Communicative Method)	77
Usheexxat 4: Hadiyyis Losan, Itophphe'i Luxxi Gaba'l Losa'n Sono'onne.....	81
4.1 Itophphe'i Luxxi Gaba'l Losa'n Mi'n qananaa'immaa Kitaabimmaa Losisimma	83
4.2 Baxxanchi 1-4 Afeebee'ee 5-8 Afeebee'ee Yoo Luxxi gaba'l Hadiyyis Losa'n Shogguwwa	85
<i>Farar 4: Baxxanchi 5-8 yoo Hadiyyisa sas saanti qoodoo'i qarxuwwa moo'isoo farara</i>	<i>89</i>
4.3 Albachchi Siyya'a Moo'oo Losa'n Duuha'a.....	90
4.4. Qaphphe Qaphphenne Fatakimma.....	92
4.5. Annanni Losa'n Haalat yoo Losaa'n Lasano Wonshimma	92
Usheexxat 5: Er Lossisaanchi Haalattuwwa	96
5.1 Er Losisaancho.....	97
5.1.1. Losisoo Losano Qoossaa La'oohane.....	97
5.1.2. Hundi ammanem losishshina gudaakkoohane	98
5.1.3. Ammane Laboo Losisimmi Xanattuwwa Siidaakkoohane	98
5.1.4. Losaaninne daanaam shiinnaatamchii edamchii yoohane	98
5.2. Mish Yoo Losisimma Yimmi Mayyimma?.....	99
5.3. Losisimmi Awwonsuwwa	100
5.4. Losisimmi Googguwwa	101
5.4.1. Losisaancho Lambe'i Issaakkoo Googguwwi (Teacher-centered Methods)	103
5.4.2. Losaano Lambe'i Issaakkoo Googguwwi (Student-centered Methods).....	104
Usheexxat 6: Losa'n Gudo'o.....	107
6.1 Losa'n Gudo'i Mahoomaa Awwaadoo	108

6.2 Losa'n Gudo'i Hagalluwwa	113
6.3 Losa'n Gudo'o Gudisimma	127
6.3.1. Losa'n gudo'o gudisakkeen illage qoossimmi hasisoo luwwa	128
6.3.2. Saantanee Ayyaa'm Losa'n Gudo'o Annannaato	128
6.3.3. Ayyaa'm Gudo'i Amadimmi Hasisoo Horoor Horoor Luwwa	129
6.4.3. Ayyaa'm/Saanti Losa'n Gudo'i Foormaata.....	131
6.3.5. Hiinchi Losa'n Gudo'i Foormaata.....	Error! Bookmark not defined.
Naqaash Kitaabbuwwa.....	135

Usheexxat 1: Suu'm Losano

Aagga

Ka usheexxatonne suu'm losa'n mahoomii awwaadii caakkaakko. Ciilluwwi suume hinkid lossamda'ee xuunsammi woccuwwamhinkid sheeqqarimma xantamda'ee moo'isoo sawwittuwwi hincaakko. Woc suu'm mahoomii ciilluwwi woc suume awwaaxximma xantam maratim caakkaa hincaakko. Suu'm li'in minaadaphphi toqqamchi xanatonne hee'oo sharadim moo'amaakko.

Luxxi suu'm mahoomii luxxi suum losamoo maratii annanni ihaa hincaakko. Luxxi suum hundem fayya'i (dee'oom bee'i) ciilluwwi umur suume awwaaxximmina afoohaare caakki ihaakkoo losa'n hincit bee'em awwaaxxitam suum ihukkis caakkisinne hincaakko. Ayyi manchim suume awwaaxximma xanookko yakkamok suuminne edamoo annanni annanni luwwa issimma xanoohaaretti ihukkisim moo'amaakko.

Luume losimma moo'oo annanni annanni tiwore'iwwi caakkishshinne maqirem hincaakko. Ciilluwwik umur edukkuuyyi marooahaare suu'm xanatim gabalinne abalinne hinkid edukkuuyyi marooda'e moo'isoo fararim hincaakko.

Losa'n Horoor Sawwittuwwa

Ka usheexxaxxi lasaanchonne, booraddam losaan:

- ✓ Suume losimmi mahoomaa awwaadoo caakkisamookko
- ✓ Suume losimmi bikkina hincito'i tiwore'uwwa saarayyamookko.
- ✓ Ciilluwwi woc suume hinkid losimma xanamooda'e kuramookko.
- ✓ Fayya'i ihaa qaramoo ciilluwwi hundim (suu'm dee'oom bekeen) amman afoohaare wocimma xanamoo duuha'a caakkisamookko.
- ✓ Ciilluwwi suume titto'i suu'm sheeqqara ixuwwi ammanennem hinkid areesimma xantamda'e caakkisamookko.

- ✓ Luxxi suu'm mahoomaa luxxi suum losamoo maratoo ixxuwwi gaqqi suuminne edamsamaa kuramookko.
- ✓ Mat manchi mat suume danaamisa awwaaxximma xanoohane yakkamok maha issimma xanoohaarettida'e ihukkisa caakkisamookko.
- ✓ Luxxi suue losimmi bikkina hincito'i tiwore'uwwi mahoomaa annannaatoo caakkissamo
- ✓ Ciilluwwi luxxi suume lossam gaballuwwa annanni issitamo.

Losishshi mu'uttuwwa

- Faralluwwa
- Luxxi Suu'm moojulluwwa

Losimmi-losismmi tekiniikkuwwa

- Atoorachchaam caakkishsha
- Abagudduwwinnee gaalchannee baxakkam baxo.
- Gagxan baxo
- Baxonne shooto'amaakkoo losimmi googo

Laseeshshi Tekiniikkuwwa

- Saga'l xa'michchuwwaa dabachchuwwaa
- Mullina, laminaa gaalchinnee baxakkam baxo
- Gaqqi moo'acquwwa
- Baxxanchi baxonne angedimma

1.2. Suume Losimma

Losixxa: Boradaa'n Garu Lachcha Ki'isansimma

1. Suume losimma yimmi?

Suume losimmi, manchi beet macceesaa qalbeexxona xansiisoo marato; suume inkiinimmaa qalbeexximmaa ee'isam, woshsha toqqamchina sagalluwwaa xuunsammi woccuwwaa awwaaxximma xanimma yimmaa. Suume losimma hindiyimmi losisaanchina awwaadookko. Ciilluwwi qoodammi xig yoo sagalluwwa la'ukkaarem, ku sagalluwwoo'm qaasho'i seera awwaaxximminne araq sawwite higishsha xanookko.

Suume losimmi saarayyi, do'ixxi saayinsi lambe'aanchi horoor sawwit xale'i ihoo'n araqa fitamsoo horoor sawwitem edaa amadookko. Suumme losimmi saarayyi elel ciilluwwi hinkid suume wocimmannee qalbeexximmannee ee'isam tamoo istiraateeje'uwwa la'aa awwaaxximminne suu'm xanaxxi tunga afooda'e saarayyakka caakkishsha. Suume losimmi bikkina lobakat tiwwore'uwui yookko, hundem tiwoore'uwuim suume moo'oo annanni annanni quuxxuwwa losisaan hinkid qoossitoda'e laqqona hara'mookko, ciilluwwi sawwixxi daba'lamchaa ixuwwi hee'amoo hegeego qoossammoo googoo danaamisa qoossamonam edaa tamookko.

1.3. Woc Suume Losimma

Losixxa: Losaa'n Garu Lachcha Ki'isansimma

1. Woc suum maruchcho?

2. Woc suume hinkid losakkamo

Woc suume losimmi Marat ciilluwwi, suume losoo uumo'i marato. Mat ciilichchik wocimmi xanat li'ukkuuyyi marookkok, umur edukkuuyyi suum haraarukkuuyyii fuu'lukkuuyyii maroohaarette. Woc suume losimmaa yimmi mat ciilichchi losu suu'm xanattuwwaa edaa edaa awwaaxxoo xanattuwwaa. Ciilluwwi suu'm seera gootto'oommanonne awwaaxxitu'uuyya lossamo, amma'n lasage odim beyyammi losishshi bee'em suu'm xanattuwwa fuu'lissamo. Ee bikkina suume losimmina qaramchanne siidamo luwwi mat bu'i ihmimi irta. Manchi beet wocimmi xanato amadaa qaramookko. Ookkim mat suu'm seera, ee suu'm hegeegiinsi losimma xansiisoo

uwwamcha (Nyman, 2009). Ihukkaarem, ciilluwwi xale'i mannii macceeshshinne losooyyo. Ciilluwwi suu'm seera/sono'o ixzuwwi gaginnem lossamo; mashka'im, qoor manni horem awwaaxxoobee'i sagalluwwi sheeqqalluwwa woccu'uuyyi moo'naa lanqoommo. Kobi'lishshina, "Saayyeewwi wo'o aggo'o", yoo seera egarubee'i sagalluwwa awwaaxxitamo. Ku marat woc suume losimma yamamookko. Mat ciil macceesukkuuyyi siixxoo suu'm aago'o losu seera egeraa awwaaxxookko.

Suu'm li'in, muli manninne edamchi xale'i ihoo'n hundem mannim woc suume losimmina yoo xanatom edookko. Hindibaayyi suu'm li'in, sagalluwwa qaqqisonne xuunsammi wocinne edimmi xanato, suu'm bikkina sawwimmaa ixxooma awwaaxxakkamisaa amadukkuuyya heechqaanqi haraar suu'm saarayyi xanattuwwa yamamookko. Kobi'lishshina, shooto'i heechqaanqi haraar suu'm saarayyi xanattuwwi li'in qooccamookkok mat ciilichchi sagara sawwaa eekkooma mo'amubeeta'nim ixxi misilooma horoorene sawwooharete.

1.4. Luxxi Suume Losimma

Losixxa: Losaa'n Garu Lachcha Ki'isansimma

1. Losaan luxxi suu'm bikkina laqqakam luwwa kullehe
2. La'm suumennee luxxi suumennee yoo annannaat marucho?
3. La'm suume losimmanne luxxi suu'm sharad maruchcho?

Suume losimmi luxxi suume (S1) lossimma moo'ookko. Luxxi suume (S1) losimmi, ciilluwwi luxxi suume lossam marat. Hundem mannim (dee'ooma edoo'n) woc suume losimmina qaramchii waarookko xanat yookko. Luxxi suume losimmina ciilluwwi caakki losa'n hincite hasubeeta'nim, ayyi gambayyaatonnem suume losamookko. Ciilluwwi luxxi suume lossam duuha'anne sorooba issu saarayyuwwi yo'o. Kuk la'm suume losimmiinsi annanni ihaa, cilluwwam ihukko qoor manni gaqqaanniinsi muli summuwwa lossamisanne xiniinsoohane (Had 224).

Mat suume danaamisa awwaaxximmi xanat araq dut xanattuwwa losimma hasoohane. Ookeenim, sagachcha'i qoocci hindiyyaato (phonology) sagachcha'i mat suumenne hinkid qaashamtamda'ee

xassa, sagalluwwi qoocci hindiyyaato (morphology) sagalluwwi qooccamtam ogora (sagalluwwi mulli sagalluwwinse firimminne, saga'l woro'l qoocca dabarimma woc sheeqqa'l hindiyyaato) mat suumenne hinkid xuunsammi woccuwwi qooccamtamda'e kuroo seera (syntax), sagalluwwi sheeqqaramto'isinne araqa bashil sagalluwwi lachchaa suume sagarinne hindiyyaatonne wocameenaa anginne baxameenaa (mare'uwwi kitaabamaa) qoocameenaa xanookko. Luxxi suume losimmina awwonsi ikko'oo lam seer yoohane; ookeenim: wocimmi hundi ammannem macceesimmiinsi lasonne waaroothane ihimmii mat ciillichchi suume losoo isa issoo seer/sheeqa'l goog gabalii mullannonne sagachcha'a te'im xiinxo'uwwa annanni issimminne asheeraa edukkuuyyi maroohane (Sakai, 2005).

1.4 Luxxi Suume Losimmi Tiwoore'uwwa

Ciilluwwi woc suume losimmi xanato hinkid siidameena xanamookkoo yakkam quuxxonne xiniinsoo soor horoor ihaakkoo tiwoore'uwwi yo'o (Lenberg, in Reutzel & Cooter, 2015).

1.4.1. Haalatanne Xiniinsoo Hayyo'uwwi Moochcha (Behaviorists'View):

Haalata xiniinsoo moochchi woc suu'm li'inonne amma'nitam lachchi manni woc suume losamookkok haalata losishshina irifo'oo guzumo'oo awwaaxximminnettee danaam woc haalattuwwi moo'amulas irifakku'uuyyi jor haalat te'im huushammat hee'oo xire guzumakku'uuyyi losishshannettee (Piper 1998). Mat ciil danaamisa woccukkuuyyi anno'i te'im amo'i gaafaasookko, huushamoo xire maham yoo'n cawwaa urookko. Mat ciilichchi suume danaamisa losookkok, anno'ii amo'ii laboo'isinnne dabaramoohaarettee gafaassamoohaarettee.

Ciilluwwi manninne edamchii, anno'iinsee amo'iinsee gagmoo'aqqa aa'immii awwaadookko. Ciilluwwi lophphaahim suume lossamok, sawwite dabatta'a wocimminnettee, inkiirimminnettee haalato qooccimminnettee. Lule'oomannem, ciilichchi hee'oo hegeeg suume losimmina xooxaa yaa ku tiwoore'i inkiinnisookko. Mat ciilichchi suume losimmi gada'a siidoohaare, haalat danaamisa dabassamchii suu'm li'inii qooccamookko.

1.4.2. Uumo'i Hayyo'uwwi Moochcha (Innatists View)

Ku tiwoore'i, manchi beet suume losimmi uumo'ane yoohane. Ciilluwwi qoocannem, suume losimmina guddo'oohane. Suu'm sono'i seera ogoraamisa la'immina, ciilluwwi annanni xanato amadda'a qaramtamo. Ku annanni xanat, ciilluwwi gundi ammanenne suu'm wirginno'uwwa lossamisina xansiisookko. Ciilluwwi ka uulla qooccisinne waattamok, suume losseena

gudda'atette (Lenberg in Reutzel &Cooter, 2015). Ciilluwwi suume losseena guddolas, macceesamukkoka inkiiramoohaaniinse loboka baxamookko. Ka lachchi-mannisinne, ciilluwwi illageen macceessa'a laqqambee'i suume somo'uwwa somimminne buqaachcha xantamo (Piper, Reutzed, & Cooter 2015). Suume losimmi qoodammi amman, heechqaanqisinne annanni iheena xanookko.

1.4.3. Minaadaphphi Aagixxamchi Hayyo'uwwi Moochchi (The Social Internationalist View)

Ka tiwoore'isinne, hegeegii maninne edamchii suu'm li'inina lob sharada amadookko. Suu'm li'in hegeegonne moo'akkam luwwinne, manninne edamchinnee suu'm saayinsi xooxxuwwinne ciimo'i afeena xanookko. Ku tiwoore'i sawwite daba'lamchi tiratonne xiniinsookko. Ciilluwwi mateeyyoominne hee'lam manni ikko'uuyya suume lossamok hasano wocimminnette. (Vygotsky as cited in Reutzel, Cooter, 2015) moo'isamookkok, qoor manni ciilluwwinne issamo aagixxamchi hara'mookkok xale'i suu'm li'in ihoo'n suu'm losa'n qare'nam edookko. Vygotsky edaa kurookkok, mat ciil suume losookkok, anno'iinsi, amo'iinsi, abaroosiinsi, losisaanchiinsii ee suu'm xanatonne lophphoo ixxi/is beshiinsettee yaatette. Kuhim mat ciil hara'mato siidaatii siidoo'nii suume losimmina moo'isoo annannaatoo yamamookko.

1.4.4. Do'ixxi Ammaxxi Hayyo'uwwi Moochcha (Constructivists View)

Ku tiwoore'i Jean Piaget yakkam lachchi-manchi baxii waaraakkoohane (Piaget in Reutzel & Cooter 2015). Piaget amma'nookkok, suum fuu'limmi horoo'l do'ixxinne (sawwittuwwinne marattuwwinne edamakkoohane yaatette. Piaget amma'nookkok, suum fuu'limmi horoo'l do'ixxanne te'im sawwimmanne xiniinsaa suu'm li'in xanatinne quraannamoohaanooma (Cox, as cited in Reutzel & Cooter, 2015). Suu'm li'in gaballuwwi, Piaget gaballuwwinne mat ihukkaarem umu'l annannaat hee'eena xanookko.

A. Tafaafurimmi (pre-verbal) gabala (0-2 hiincho)

Qaramchii-6 agan afeebe'e yoo suu'm-illaqqi gabal laarimma, 'ba-ba-ba' yimma edookko. 12-18 agan afeebe'e yoo umuranne mat xiinxo'i suu'm sagachcha'a lophphaahim qananamaan sagachcha'a weeshimma asheettamo. Luxxi sagalluwwim, yimmim, 'ba-ba', 'na-na', yoo sagalluwwi buqimma asheerookko.

B. Shalag woc (Preoperational) gabalaa: (2-7 hiincho)

18 aganii 2 hiinchi afeebe'e yoo umura affo'i oos, hegeego yoo luwwa mat-sagar woccuwwinne (waare, ado, uwwa, anuuna) summimma asheettamo; ee lasage, lam-sagar woccuwwinne (telegraphs) lob sawwittuwwaa hasannuwwaa aagixxamtamo, kannii awwonaa xuunsammi woca awwaaxximmi xanat waarookko. 3-4 hiinchi afeebe'e yoo umuranne, matandar xuunsammi woccuwwaa lamaqqi xuunsammi woccuwwaa awwaaxximma asheeramookko. Higo'i ammannee hundaag ammanee annanni issimma xanamookko. Ihona bagan, mat mat beyyamubee'i sono'i qoocca hamaaramsameena xanookko. 'Luxxek', 'la'mek', 'winxo'o', 'kaluchcho' yoo wor sawwittuwwa laqqamo. Ee'isam, woc 1500 affoo tiraxxi sagalluwwa la'amookko. Ka umuranne yoo ciilluwwi gaganne bakke'lam bikkina sagalluwwa xale'i issena laboo'isinne (huushammatinne) awwaaxxitamo. 4-7 hiinchi afeebe'e yoo umuranne, wirginnammi xuunsammi woccuwwi sawwittuwwaa dut sagalluwwaa awwaaxximma eddu'uuyya mattamo. 7 umuranne awwaxxitam xuunsammi woccuwwi, sono'o egaraakko mukur ihaa woc sagalluwwi xigim 3000- 8000 sagalluwwa afookko. Ka gabalanne kitaaphphi duuha'aa qanannaaxxi duuha'aa laqqamo.

C. Xalig woc (concrete operational) gabala: (7-11 hincho) gabala

Suu'm xanat li'ukkuuyyi marima asheeruta'nim, wocamo woc qoor mannika labookko. Umur 7-8 afoo ammane ciilluwwi wor sawwittuwwa aagixxamchina (qoxallano, wolabbano, ammanee sanna) caakkishshina xansiisoo suu'm li'in gabala affamo. 8-10 hiinchi afeebee'e yoo ciilluwwi, wirginnammi sawwittuwwa qeeraa'l atoorachchuwwaa atooratteena ixuwwi suum wirginnamaakkoohan ihookko. Xa'michchiwwina uwwitam dabachchuwwi hanqanne shoto'amaakkoohan ihaa ciilluwwi suume manninne toqqamchinaa qarooma qooccimminaa awwaaxxitamo.

D. Wirginnammi woc (formal operational) gabala: (11-15 hiinchoo eehannii lasagee

Ka gabalanne ciilluwwi woc qoormannaanniinsi eehaa'nam annannaatim bee'e. Mat luwwi bikkina sawwimmaa ki'oo sawwittuwwanne atoorarimmaa xantamo. Ihukkaarem, wor sawwixxisinne amadamoobee'i te'im moo'amoobee'i sawwittuwwa caakkishshanne qoor mannaannisa ihimma hooggeena xantamo.

1.5 Luxxi suume Losimmi Gaballuwwa

Suu'm li'in ciiloommaninnem asheerookko. Luxxi suume losimmi gaballuwwi amadookkok: matiinsi soor agan afeebe'e yoo umuranne, cilluwwi kuu-uu-uu yimmi (cooing) gabalaa 5-9 agan afeebe'e 'ba-ba-ba' yoo (babbling) gabalaa. Eehannii mat saga'l (9 to 18 months), lam sagalluwwi (18-24 months), kichchi gaba'l araq sagalluwwi (24-60 months) lasaanchi gaba'l araq sagalluwwi (60+ months) gaballuwwa eddu'uuyyi mattamo. Ka gaballuwwanne cilluwwi "sagachcho bikkimmi haalata" (woccamaanniinse macceesamok lophphimma) moo'issamo. Cilluwwi wocoo'is, sagachcha'aa xuunsammi woc sheeqa'l seeraa egarooyyo. Ihona bagaan, sagalluwwi diidaa'l ogora egaraakkoohane. Kobi'lishshina, ciil ama "kuk ki daabbo'onnihe?" yitamaa ciil, "eeyya baabbo'o" yaa dabareena xanookko. Kuk moo'isookkok ciilichchikka sagachcha'a inkiinnimmi gabal afukkaarem erisa buqaachcha xanubee'isa (Fromkin, Rodman & Hyams, 2009).

Kichchi araq sagalluwwi gabalanne, ciilluwwi sagalluwwa laqqamo. Kobi'lishshina an gotichcho 'la'oommo' yimmina hasaa, "an gotichcho laqoommo" yeena xanookko. Ihona bagaan, weesha'nisanne shiqoo manni weeshooaanniinse (pronunciation) eehaa'n annannoom hee'ooyyo. Ka gabalanne, ciilluwwi sagalluwwi sheeqarii awwo'namchii exxaa waareena xanookko. Ku gabal lamii-onti hiinchi afeebe'e yoo umuranne moo'ameena xanoohan ihaa ciil ballanne 20-30 afoo haareechchi sagalluwwa loseena xanookko.

Eelasage, muccur suu'm (fine-tuning) gabala afookko. Ku gabal cilluwwi suu'm sono'i seera qoossitamaneet tiraxxi sagalluwwa haraassaqqitamaneet ihaa 5-10 hiinchi afeebe'e yoo umura amadoohane.

Luxxi summe losimmi gaballuwwi chaarta

Gaballuwwa	Umura	Caakkishsha
Shene'e ku'limma (laarimmaa osarimmaa)	0-2 agannuwwa	Sagachcha'a fissimmaa laarimmaa
Aalo'i sagachcho fissimma	2-4 agannuwwa	Qununimma
ba-ba-ba (bubbling)	6-8 agannuwwa	Qananammanii qananaa'isaanii awwo'namcaha
mat saga'l gabala	9-18 agannuwwa	Moo'amu/macceesamu amaxxi sagalluwwi (fooq-saga'l baxxanchiinsi xale mato la'amookko).
Lam saga'l gabala	18-24 agannuwwa	Sholle'aalli xuunsammi woccuwwi tiratinne edamaa, kb. Iina waasa. An iinse'e.
Kichchi dut sagalluwwi gabala	24-60	Xuunsammi woccuwwi tirato egeraa seera egeroobee'ane. Caakisaanoo muli keenomii edooyyo. Kb. 'wishichchi ga'mookko' yookkoka 'wishichchi ga'maakko' yeena xanookko
Lasaqqi dut sagalluwwi gabala	60+agannuwwa	Sono'i (sheeqqa'l) seera egaraakka woc asheerookko, qoor mannika laboo woca

Farar 1: Luxxi summe losimmi gaballuwwa moo'isoo farara

1.5 Luxxi Suume Losimmi Awwaadduwwa

Ciilluwwi ciiloomma'n gabalanne, suume hinkid lossamda'e la'immi araaq awwaadookko. Losisaan suume losisakkamisa laqqamaare, ciilluwwi suume lossamisina hara'mamookko. Kobi'lishshina, cmat iilichchi losa'n mine maraa luxxi gaba'l losano asheerookko. Ciilluwwi luxxi suume lossamisa issimmina, kuk losisaa'n sharada araaq hasoohane. Ciilluwwi umur losanina afoohaare, ciilluwwi wirginnammi sheeqqalluwwa, sagalluwwa haraassimma, xalig sawwite daba'lamchaa suu'm heechqaanqi awwaadoo lossammo (Cruz-Ferreira, 2011). Eelasage, losaan macceesimmannee wocimmi xanattuwwannee qoxalli ikkona hara'mimmina, losisaan ka losaa'n suu'm li'ino qoossimmi awwaadookko.

Losixxa: Gaalchi atoorachcha

1. Ki hegeego yoo ciilluwwa moo'loo xire, annanni annanni luxxi suume losimmi gaballuwwanne siidamtam ciilluwwi lambe'enne umu'l annannaat yoohonnihe?
2. Kaannina mashka'i maruwwaa yitaa sawwito?
3. Ee'isam, kannik baxxanchi wo'l suume losimmi maratonne hee'eena xanoo luwwi bikkina mah awwaado moo'isoo?

Usheexxat 2: Suume Maxaqimmaa Suume Losimmaa

Aagga

Ka usheexxatonne suume maxaqimmi suume losimmiinsi hinkid annanni ihooda'e suu'm hayyo'uwwi biqsawwitinne shooto'amaa hincaakko. Luxxi suum hinkid siidamooda'e, ee'isam la'm suum hanniinsi siidamooda'e caakkissam sawwittuwwi hncito'ookko. Ciilluwwi luxxi suume hinkaa'n ammanenne fuu'lissa'a wo'misinne awwaaxximma xantamde'em moo'amaakko. Luu'm awwaadduwwiinsi matoom toqqamchi xanat ihaa, ixxenam annanni annanni xanaxxi shogguwwi yoo'is kuramaakko. Ee'isam la'm suume losimmi mahoomii qooroomim fintamaa hincaakko. Annannichchi losaanina ixxuwwi gaqqan ihaakkoo losimmi qooroom yoo'is ee'isam losaan hinkido'ne'i losismmi qoorooma awwaaxxitamda'em annanni ihaa hincaakko. Suu'm losanonne qeddi kollikii makki kolli do'ixxii yoo sharadim annanni ihaa moo'amaakko. Suu'm losanonne aago'i (input) yoo sharadim caakkisanne hincaakko. Woc twore'i mahoomii haalatim hincaakko. Lasaanchonne La'm suu'm losa'n mahoom, la'm suume losakkam mashka'ii hincixxi googguwwim fintamaakko.

Losa'n Horoor Sawwittuwwa

Ka usheexxaxxi lasaanchonne, booraddam losaan:

- ✓ Suume maxaqimmannee suume losimmannee yoo annannaato caakkisamookko.
- ✓ Luxxi suume maxaqimmi hannonne asheerooda'e kuramookko.
- ✓ Suume awwaaxximmi xanaxxi shogguwwa annanni issamookko.
- ✓ Suu'm sooto'aam haalattuwwa inkiinnamookko.
- ✓ Suume losimmi qooroo'm mahooma caakkisamookko.
- ✓ Annannichchi losaa'nekam losimmi qoorooma fintamookko.
- ✓ Suu'm losanonne makkikaa qeddi kolli do'ixxi sharada caakkisamookko.
- ✓ Suu'm losanonne aago'i yoo sharada caakkisamookko.
- ✓ Suu'm losanina ihoo aago'o hara'mitam naqaashshuwwa fintamookko.
- ✓ Woc tiwoore'i mahooma caakkisamookko.
- ✓ La'm suu'm losa'n mahooma kuramookko.

- ✓ La'm suu'm losanina hasisoo luwwa fintamookko.
- ✓ La'm suume losakkam mashka'a caakkisamookko.

Losishshi mu'uttuwwa

- Chaartuwwa
- Luxxi Suu'm moojulluwwa

Losimmi-losismmi tekiniikkuwwa

- Atoorachchaam caakkishsha
- Abagudduwwinnee gaalchannee baxakkam baxo.
- Gagxan baxo
- Baxonne shooto'amaakkoo losimmi googo

Laseeshshi Tekiniikkuwwa

- Saga'l xa'michchuwwaa dabachchuwwaa
- Mullina, laminaa gaalchinnee baxakkam baxo
- Gaqqi moo'aquwwa
- Baxxanchi baxonne angedimma

2.1 Suume Maxaqimmanee Suume Losimmannee Yoo Worsawwite

Horoore Baqbaqaachcha

Suume maxaqimmanne losimmanne yoo annannaat maruchcho?

Ciilluwwi suume awwaaxxeena hinkaa'n amman ihoo? Mahina?

Suume losimmi/maxaqimmi dut ammane luxxi suume (S1) losimma moo'ookko. Luxxi suume (S1) losimmi, ciilluwwi luxxi suume lossam marato. Hundem mannina (dee'ooma edoo'n) woc suume losimmina qaramchiinsi waarookki xanat yookko. Luxxi suume losimmina ciilluwwi

caakki losa'n hincite hasamubeeta'nim, ayyi gambayyaatonnem suume losamookko. Ciilluwwi luxxi suume lossam duuha'anne sorooba issito'i saarayyuwwi yo'o. Luxxi suume losimmi/maxaqimmi la'm suume losimmiinsi annanna. La'm suume losan odim, ciilluwwam ihukko qoor manni gaqqaanniinsi muli summuwwa lossamisanne xiniinsoohane (Had 224).

Luxxi suume te'im suume tirakko'i suume danaamisa losimmina/maxaqimminaa la'imminaa hofqax hiinchuwwim ihoothane. Kuk odim araq saarayyaan xiniinsa uwwitamisa issaakko. Annannannem, ciilluwwi luxxi suume lossam duuha'anne xiniinsoo saarayyuwwi baxamto'ok 18 xibboo'm doollee Daaytriik Taaydman yamamoo Jarma'n falaasfakkichchinnette. Ku lachchi manchi ka luxxi suume maxaqimmi duuha'anne saarayyima asheerukkok ixxi ciilichchi suu'm li'i'n dabassa inkiirimminnette. Ka'isinne kolli xibboo'm doolle ihooqax ammanina luxxi suume maxaqimmi duuha'anne baxxam saarayyaan xiniinsito'ok, ciilluwwi wocoo woca inkiiraanchinne inkiirimminnee saga'l hagara fintimmannettee hee'ukko.

Muli kollinne odim Ogistan yamamoo saraayyaanchi araq doolluwwiinsi illage ixxi gaqqi suumenne saarayya baxaa hee'ukko. Ku manchi baxukki saarayyanne, mat ciilichchi luxxi suume sholle'aallannem losoo'isina/maxaqoo'isina hara'moo luwwi: sagalluwwa edaa edaa weeshimma, amman hundam sagalluwwa muli manniinsi macceesimma, ee'isam suumooma minaadaphphi gattenne ayyaam hundam awwaaxximmaa mulkeenommee ihukkisa caakkisaakko.

Cilluwwi suu'm losa'n/maxaqimmi bikkina xillaalli ihaakkookkokii danaamisa sheeqqaramaakkoo caakkishshii uwwamukkok 20 xibboo'm doolli kollonnette. Kannonnem, ayyi manchim mannoomaxxekii suu'm maratii (psychological & language process) kee'maalli ihaakkoo luwwa uumo'oomannem hinkid qalbeexxeena xanooda'e ku saarayyaan siiddo'ookko. Ka siixxo'onnem, ixxuwwi gagina mishaamoomaa er sadoo siidamaakko. Annannannem, luxxi suu'm losanonne hindiyyaatonnee amadimma xanimmannee gudisamukki kobi'l (model) qaddameena xanoothane.

Edaahim 19 xibboo'm doolenne Brown (2007) Firaankoysi Saayin yamamoo saarayyaanchi luxxi suume sholle'aallannem hinkid losakkamda'e la'eena ixxi eeshimmi beetonne saarayya baxaa hee'ukkisa caakkisookko. Ihonabagaan 20 xibboo'm doolli kolli afeebe'e saarayyaan mat ciilichchi luxxi suu'm losa'n maratonnee suu'maannonnee do'ixxi soroobannee lambe'enne yoo edammcha saarayyameena yakamukkoyyi hee'ukko. Mat fayya'i ciilichchi luxxi suume mahem hawwi bee'em sholle'aallannem hoffi qax ammanennem sagalluwwa taaphansaa wocimmi xale'i ihoo'n awwaawwisoo sagachcha'uwwam hindi yimmii danaamisa wocimma xanimmii maaxaqqi woshshi ihaa gataakko. Hofqax tommi hiinchuwwiinsi illage ihukkaarem, matmat saarayyuwwi moo'amcha asheetto'ookko. Oo abbis ammanenne baxamto'i saarayyuwwi suu'm losisaanina matmat shooto'i ihoo losisimmi googguwwa hincaa'lo'ookko. Ciilluwwi uumo'onnem matem ijaaj bee'em suume danaamisa lossamo. Kan xale'em ihoo'n, ciilluwwi suume lossamok sawwita'atii losimmina yakite issita'ateyyo. Ku saarayyuwwim mat manchi la'm suume loseena hasoo xire mahina qeeraa'l ammane massooda'ee araq amma'n lasagem ihukkaare la'm suu'm weesh'xxi duuha'a (accent) mahina danaamisa la'immah hoogooda'e laqqeenaa hawwooma qoossiteena yakito'ookko. Ku saarayyuwwi, losisaan la'm suume losisamoo xire losaan suu'm mahooma qoossamaa sholle'aallannem ee suuminne toqqamamoo'isa issimmina, losaan luxxi suume losamu googo awwaaxximminne losisamona sogamookko.

Lule'oomannem, hundem fayya'i ciilluwwim luxxi suume ayyi yakit bee'emii annanni losisimmi googo awwaaxxakkoo'nimii ee'isam uumo'onnem suumooma qalbeexxamaa danaamisa awwaaxximma xanamookko.

Kichchiinsim moo'noommaare luxxi suumennee la'm suumennee lamonnem annannaat yookko. Lobakat ammane luxxi suummuwwi ciiloomma'n doolenne maxaqamoo bikkinaa hanqannem losamoo bikkinaa suumooma sholle'aallannem qalbeexxameena xanamookko. Maham la'oobee'i muccur do'ixxi woronne doonamaa gatookko. La'm suume losimmina ihukkaarem hawwisookkok do'ixxi woronne muli lonsummi luwwii awwaaxxinummuuyyi yoo suumii ciimo'o gassitam bikkina wocimmi duuha'i (accent) luxxi suu'm kollonne massookko. Ka mashka'inne la'm suume sholle'aallannem losimmina danaamisa wocimmina hawwisookko. Ni

luxxi suum ayla'ukko lonsoommi la'm suuminne labaqqamoohanee aggiixxamoohanee ihubeelas la'm suume qalbeexximmina hara'moo mahem sharadim hee'ooyyo.

Losixxi: 1

Awwonoo xa'michchuwina laboo dabachcha kitaabe.

- Ciiloommanonnee qoor ihakka'a lasagee suume losimmanne mah annannaat hee'oo?
- Hunki umu'l gabal suume losimmina lophphaa mishaam ihoo? Mahina?
- Luxxi suume losakko'i googo la'm suu'm losanina awwaaxximmi xanamoo? Hinkid?
- Luxxi suum la'm suuminne labaqqamoohanee aagixxamoohanee ihmimi la'm suume losanna mah sharad hee'ookko yitaa sawwito?

Luxxi suu'm losanonne yoo biqsawwittuwwa (theories): Luxxi suu'm losa'n bikkina Brown (2007) caakkisukkisanne, mat manchi ciiloomma'n doollenne shiqqeen gabalanne te'im huumaalala yisiisoo duuha'anne luwwuwwa hindi yoohaare, atooraramukkuuyyii toqqamamukkuuyyii moo'ummo yoo hee'ooyyo. Ku lachchi manchi edaahim, ciilluwwi ciiloommanonne tafaafuramookko; tirat bee'i sagalluwwa qaphphamaa wocamookko; wi'limmaa wocimminne te'im moo'isimminne annanni annanni assuwwa higinisimma te'im aa'imma iheena xanookko yaa caakkisookko. Ciilluwwi mat hiincho guullamoohare manniinsii muli diinatiinsii macceesamoo sagalluwwa labisansamaa edamaa edamaa wocamookko.

Mat hiinchoo loh aganaa ihoohaare ka sagalluwwa edamsimminne mat sagariinsi lam sagalluwwanne higamookko; xuunsammi woccuwam wocimma asheeramookko.

Kobi'lishshina,

Naanna'a uwwe.

Anuuna uwwe.

Ado uwwe.

Kakeenoo kakeeno laboo lam sagalluwwa wocimma asheeramookko. Umur edukkuuyyi maru qaxanne hundannem wocamoo sagalluwwi xigo edamukkuuyyii wirginnammi xuunsammi woccuwwa qooccamukkuuyyii maramookko. Lam hiincho wo'moohaare xuunsammi woccuwwa qooccimmiinsi higamaa xa'michchi sagalluwwa gindoo sagalluwwa qoossamookko (Clark 2003).

Kobi'lishshina,

Hurbaat hanno yoo?

Abba ma baxoolla?

Ku min niihane.

Umur sas hiincho wo'moohare odim maalalsiisoo (ixxuwwiinsi egerakkambee'i) lobakat sagalluwwa wocamookko. Horiyyem araq sagalluwwa awwonamsamaa wocamookko. Wocamoo luwwim osassiisimmiinsi higaa qaru anno'oo ixxuwwiinsi lophphoo keenoo maalalsiisooohan ihookko. Ku xanatii luwwa qooccimmii ixxuwwi umur losanina afeebe'em uulloobee'ane. Wocimmi xanatim edookko; la'amoo sagalluwwi xigim araqisa edookko. Ee'isam, muli maninne toqqamchi xanatim edookko.

Umur losanina afoohaare maha wocimmi hasisooda'e xale'i ihoo'n maha wocimmi hasisooyda'em la'amaa minaadaphphi seeraa losanoo egeramookko. Ku, qaramchiinsi woraaddan afeebe'e yoo luxxi suu'm losanoo ka kululleetanne yoo xa'michchuwwa dabarimmina suu'm kululleetanne ki'oo sawwittuwwi (theories) hasisoohane. Ku sawwittuwwim awwonaa yoo xa'michchuwwa dabatteeina yakitamo.

Ka maalalsiisookkokaa gundi ammanenne wi'limminne sawwite caakkisimmi gabaliinsi suume awwaaxximminne sawwite caakkisimmi gabalanne afisoo xanato hinkid caakkisimmi xanamoo?

Hofqax sagalluwwiinsi higamaa tomme kummuwwinne xigamoo sagalluwwa la'immanne higamookkok hinkidette?

Mexxo'i mat sagara wocimmiinsi asheeramaa gundi ammanenne wirginnammi xuunsammi woccuwwa wocimmanne afamoo mashka'i maruchcho?

Minaadaphphi heechqaanqaa gatti duuha'aa gundi ammanenne hinkid hindi yimma xanamooda'e, ee'isam kakeeno muli xa'michchuwwam dabarookko.

Losixxi: 2

Awwonoo xa'michchuwwina dabachcha uwwehe.

Ciilluwwik do'ixxi fuu'limmi suu'm li'inonne mah dabassa eebeena xanoo?

Ciilluwwi, minaadab awwaaxxoo suu'm seera la'amaa awwaaxximma asheeramookkok hinka'i umuriinsi ki'isamaatette?

2.2. Suume Awwaaxximmi Xanato (Language Competence)

Suume awwaaxximmi xanat lam sagalluwwi mish ihaa ookeenim toqqamchaa xanattoo (communication & competence) yoohane (*www.google.com language competence and performance*).

Ka interneexxi bu'onne caakkukkisanne, toqqamchi xanat uumo'onne siidamoo suu'm somo'i xanat xale'i ihoo'n annanni annanni aagixxamchi duuha'uwwi woronnem suu'm sono'o awwaaxximmi xanatom edoohane. Kuk odim Chomiski'i minaadaphphi suu'm sono'i moochchi kollonnee xanaxxi suu'm sono'i moochchi kollonnee (social linguistics & laanguage competence)awwonsoohane.

Kitaabo'oom Candle and Swain (1980) and Candle (1983) naqqasaa yukkisanne, ixxuwwi lachchisannetti ihulas toqqamchi xanat horoor lachchi googoo toqqamchina hasisoo xanato mat issaa amadaakkoohane. Ka worsawwixxisanne toqqamchi xanat annannichchim sawwaatim ihukko sawwoo'n (consciously or unconsciously) suu'm bikkina yoo lachcha ee'isam muli duuha'uwwam caakkisoohane.

Toqqamchi xanato yookkok suu'm saayinsi yanni (linguistic term) ihaa, ookkim suume awwaaxxoo kee'n xuunsammi wocika, xiinxalekaa sgachcha'i soroophphekaa ee'isam kakeeno laboo luwwuwwi suu'm sono'i lachcha caakkisoohane. Kannonne hanenne, wocoo manni hanqo'i woca hinki ammanee hinkidii issimmi hasisooda'e mateeyyoo'm lachcha xa'moohane (*www.google.com.wikipedia*).

Kitaabo'oom Candle and Swain (1980) naqqasimminne edaahim caakkisukkisne toqqamchi xanat sas luwwinne (four components) caakkeena xanookko. Ookeenim:

1. Suu'm sono'i xanato (gramatical copmetence)
2. Mateeyyoo'm suu'm saayinsi xanato (sociolinguistics competence)
3. Istiraateeje'aam xanato (Strategic competence) toqqamchi istiraateeje'e

Candle (1983) hanaan qaddamtokeenonne hanenne woc xanat (discoure) edansaa'nekii illag lasagooma moo'isoo quuxxuwwa siidukkisa caakkisaakko.

Google, Spitzberg (1988:68) naqqasaa toqqamchi xanato caakkisukkuuyyi, toqqamcha yimmi muli manninne danaamisa sawwite daba'lamcha yookko. Danaamisa yoo sagar hanqisa, caakkisa, qooroominne, shiinnaatamcha, lachcha, mishaamoomaa laboohaannoomaa moo'isoohane.

Larsen-Freeman (1986) toqqamcha issinoommi xire mat baxxuwwa (kobi'lishshina fito, amma'nishsha te'im sagara aagimma) baxinne hosisimmina suume awwaaxxinoommo. Ka quuxxuwwa mateeyyoo'm heechchannem baxonne hosinsoommane. Kakeeniinsi mulleka, toqqamchi marat danaam ihookkok losaan xiniinsamukki suu'm (target language) qoocca, tiratoo baxoo sholle'aallannem la'imma xanamoohaarette. Losaan ka lachcha toqqamchi hincixxi woronne awwaaxximminne tiratooma shiinnaatamchina (negotiating) baxonne hosisamoohaarette.

Losixxi: 3

Awwonoo xa'michchuwwina laboo dabachcha sawwihe.

1. Toqqamchi xanat, suu'm sono'i xanimmi xale'i ihoo'n ee suu'm sono'i xanato aagixxamchina awwaaxximma xanimmam edoohane yimmi mayyimma?
2. Manchi beetik suu'm xanat hinkid keenameena xanoo?

2.3 Toqqammchi Xanaxxi Shogguwwa

Toqqamchi xanaxxi shogguwwi annanni annanni lachchi manninne annanni annanni ihukkaarem hincinci yoo summi uwwamaakkoohan ihaa, eekee'n woriinsem Google toqqamchi xanaxxi tuuttuwwa (elements of communicative competence) ee'isam toqqamchi xanaxxi kobi'luwwa (models of communicative competence) yukkuuyyi, Richards & Rodgers (1986) ee'isam Brawn (2007) toqqamchi xanaxxi sheeqqaramaano (components of communicative competence) yaa caakkisookko.

Toqqamchi xanatina uwwamukki annanni annanni summuwwanne hanenne, shogguwwi xig annanni ihimmi kurameena xanoo muli quuxo. Kobi'lishshina Richards and Rodgers (1986:71), Brawn (2007:219 - 220) Canal, Swain (1983) naqqasaa toqqamchi xanat soor annanni annanni baxxanchuwwi te'im gabbeen baxxanchuwwi yoo'isa caakkisamookko. Kakee'n woriinsem luxxi lamem baxxanchuwwim suu'meka sono'aam qoorooma caakkisamookko. Kakee'n woriinsem luxxi lamem baxxanchuwwim baxinne moo'ameena xanoo toqqamchi duuha'a caakkissamane yimminne caakkisamaakko.

Soorem toqqamchi xanaxxi shogguwwim awwonta'a yokeeno:

1. Suu'm sono'i xanato (grammatical competence)
2. Wocimmi xanato (discourse competence)
3. Mateeyyoo'm suu'm saayinsi xanato (sociolinguistic competence)
4. Istiraateeje'aam xanato (strategic competence)

Wo'm ihaakkoo toqqamcha issimmina hofte'u beyyonne lam xanat (suu'm saayinsikii toqqamchi xanatii) hasisookko. Brown (2007) (Paulston 1974; Hyme 1967) naqqasaa, ka lamikam annannaato caakkisukkuuyyi, suu'm saayinsi xanat suu'meka qoocca la'immi xanat ihukkuuyyi toqqamchi xanat odim suume awwaaxxisinne annanni issakka'a sawwite daba'lamchi duuha'i woronne awwaaxximmi xanato yookko.

Google odim, "Professor Joao Costa" naqqasaa toqqamchi xanaxxi tuuttuwwa sas beyyonne baxxansookko. Ookeenim:

1. Suu'm saayinsi xanato (linguistic competence)
2. Minaadaphphi suu'm saayinsi xanato (sociolinguistic competence)
3. Tiraxxi xanato (pragmatic competence) yookeeno.

Interneetiinsi siidamukki muli naqaash yoo'isanne odim, toqqamchi xanat soor xanaxxi hegeegguwwiinsi siidamaakkohan ihaa, ookeenim: suu'm saayinsa (linguistic), minaadaphphi suu'm saayinsa (sociolinguistic), woca (discourse) ee'isam istiraateege'e (strategy) yookeeno.

Ayyi hundinam toqqamchi xanaxxi lugumonne hincito'i sawwittuwwa fintakka'a moo'immi hasisoo bikkina hundem sawwittuwwam wixxaa'aa amadukki Richards and Rodgers (1986), ee'isam Brawn (2007) sawwite shooto'i issimminne awwonaa yoo'isanne moo'noommo.

2.3.1. Suu'm sono'i xanato (Grammatical competence)

Kuk toqqamchi xanattuwwiinsi mat ihaa ixxim sagalluwwi hagara, xiinxara, aggo'o, xuunsammoca, suu'm sono'aam tiirato, ee'isam sagachcha'i soroophphi lachcha, mk. wixxaa'aa amadoohane Brawn: Canal and Swain (1980) naqqasaa yukkisanne.

Brawn: Hymes and Paulston suu'm saayinsi xanatina uwwamukki caakkishsha naqaash issimminne caakkisukkisanne suu'm sono'i xanat suu'm saayinsi lachchinne wo'minoommi duuha'uwwinne amaxxamaakkoothane.

2.3.2 Wocimmi xanato (Discourse competence)

Ku xanat annanni annanni googguwwinne suu'm sono'i xanato siidimmina awwaadothane. Wocimmi xanat annanni annanni xuunsammoccuwwa awwaaxximminne lule'i asso amadaakkoo amaxxammi woca issimmanee hgisakkam lule'i asso qalbeexximmi xanatoo.

Wocimma (discourse) yimmi hoffi sawwite daba'lamchiinsi ki'isaa qeeraa'l kitaabo'uwwi (kitaabcha'uwwi, kitaabbuwwi, mk.) afeebe'e yoo ayyi luwwam moo'oo quuxo. Suu'm sono'i xanat (grammatical competence) xuunsammoc gabal afeebe'e yoo suu'm sono'onne xiiniinsukkuuyyi, wocimmi xanat (discourse competence) odim annannichchi xuunsammoccuwwoo'm edamchanne xiniinsoohane.

2.3.3 Mateeyyoo'm suu'm saayinsi xanato (Sociolinguistic competence)

Ku xanat suuminaa wocimminaa yoo mateeyyoo'm quux seelluwwi lachcha moo'oohane. Kido'ne'i xanat suumoom awwaadonne hosoo mateeyyoo'm duuha'a, awwaaxxoo manni sharada, dabassamamoo naqaashaa toqqamchi bax hindiyyaato xamooohane. Ku xanat lule'oomannem toqqamchi amaxxi yooohane.

2.3.4 Istiraateeje'aam xanato (Strategic competence)

Ku xanat losamukkaanniinsi hanaan wirginnammi ihukki xuunsammoccuwwi qooccamtam duuha'a moo'oohane. Kannonne hanenne, Brawn, Canal and Swain (1980) naqqasaa caakkisukkisanne, istiraateeje'aam xanat sagar yoo toqqamchane sagar bee'i tooqqamchi (verbal & nonverbal) istiraateeje'i ihaa, ayla'ukki xanaxxi hofte'ninnem te'im awwaaxximma hoongi mashka'inne qooccamoo toqqamchi muramcha guzumo'aancho yamamchinne weeshamoohane. Sagar bee'i toqqamcha yakkamok orachchi mikmikaato awwaaxximmi ka istiraateeje'uwwiinsi mat ihukkisa moo'isoohane.

Brown (2007) Canale and Swain naqqasaa yukkisanne, suu'm saayinsa lam annanni annanni beyyonne beelayyookko. Ookeenim: suu'm awwaaxxi duuha'isinne /awwaaxximma xanimminne/ ee'isam mateeyyoo'm suu'm saayinsi duuha'isinne /ee hegeegonne sagalluwwa awwaaxxakkamisaa mateeyyoo'm heechqaanqaa la'imma/ yimminne awwonaa yoo diyaagiraamanne moo'isaakko.

Brawn (2007) toqqamchi xanat maratinne areesamaa suu'm xanato yamamaa cakkukkisa kurookko. Bachman (1990) suu'm xanato baxxansukkiis odim awwonaa yookkoka labookko.

Hanaan hincukki diyaagiraamiinsi hindi yimmi xanamoo'isannem, suu'm xanat (toqqamchi xanat) suu'm xaaxxitanees suume awwaaxximma xanimmi xanattuwwi mateeyyoo'm misha.

2.4 Toqqamchi Suu'm Haalattuwwa

Richards & Rodgers (1986) caakkisamoo'isanne, toqqamchi suu'm haalattuwwiinsi hofqaxim awwonta'a yokeeno:

1. Suum asso higinimmi googo.
2. Suu'mek sawwite daba'lamakkona xansiisimma.
3. Suu'm qoocci/sheeqqar caakkisookkok baxinne moo'ameena xanoo toqqamchi awwaado.
4. Horoor ikko'oo suu'm sheeqqaramaan qoocci haalattuwwayyo; woc woronne baxinne moo'ameena xanoo toqqamchanne hincoo asso bagaan.

2.5 Toqqamchi Xanaxxi Elela

Brawn (1993) toqqamchi suu'm sono'i hincixxi elel losaa'n toqqamchi xanato fuu'lisimma. Toqqamchi xanato yamamoohaare asso higinimmaa aa'immaa, ee'isam mat qoodamaakkoo duuha'anne (context) higoo assi tirato beyyisinne aa'imma edookko.

Suu'm losaniinsi egerakkamok toqqamchi xanat ihulas, losa'n hincitim suu'm qoocciinsi/sheeqqariinsi loboka awwaadonne xiniinsimmi hasisookko. Richards & Rodgers (1986) ka sawwite caakkisamukkuuyyi, "Suu'm toqqamchi losa'nek luxxekii horoor haalatii suu'm qoocciinsi/sheeqqariinsi loboka suu'm awwaadina lob sharada issimma," yamookko.

Toqqamchi xanaxxi elel tochcho afookkok losaan xiniinsamukki suume losamoo ammane toqqamcha shooto'i issaakkoo'isinnetti ihmimi hasisookko. Toqqamchi suu'm losa'n elel odim sawwite daba'lamcha xansiisimmi ihukkis la'amookko. Ihubikkinam, kaka moo'oo'isinne Larsen-Freman (2010) caakkisukkuuyyi, toqqamchi suu'm losan elel issookkok, toqqamchi hincitina malgan sawwite (theory) baxonne hosisimminne toqqamchi xanato amadiisimminne suu'm losan elela aphphisoo'isa issimmannette, ee'isam suu'mennee toqqaamchannee yoo edamcha qooccimmannette.

2.6 Suu'm Awwaadduwwa

Suu'm awwaadduwwi Brawn (2007) Bachman caakkisukki toqqamchi xanaxxi kobi'l ihukki awwaaxximmi xanattoo Canale and Swain wocaannonnee mateeyyoo'm suu'm saayinsi xanatonnee hincaa'amukki sawwite awwaadonne hosisimma yookko. Suu'm awwaad suuminne banxoommi annanni annanni quuxxuwwa (kobi'lishshina caakkishsha, xa'mimma, dabachcha, xummaato, mk.) amadoohane. Awwaadduwwi odim suu'm qoocciinsi (kobi'lishshina xiinxalluwwiinsi, sagalluwwiinsi, xumsagalluwwiinsi, woc seelluwwiinsii muli sawwite xaaxisimmi xanattuwwiinsii) biiranne baxamoo keenoyyo. Suu'm qooccuwwi/sheeqqalluwwi suumenne siidamoo biiree'n kolli haalattuwwi ikku'uuyyi; suu'm awwaad odim oo suu'm qoocciwwi caakkitam/moo'amtam googguwwa.

Losixxi: 5

Awwonoo xa'michcuwwina dabachcha uwwa.

1. Suum mahina awwaadoo?
2. Toqqamchi xanaxxek elel maruchcho?
3. Suu'm losan xiniinsimmi hasisookkok awwaadonnennii sono'onnette? Mahina?

2.7. Suume Losimmi Qoorooma (Language Learning Strategies)

Suume losimmi qooroomanne sarayya baximmi asheerukkok 1960 H.D kidette. Annannannem mannik hindiyyaat edukkuuyyi marukkaare saarayyaanim suume losimmi qooroomanne

saarayya baximmi hasan garukkuuyyi waarukko. Suume losimmi qooroomanne baxamto'i araq saarayyuwwik luxxi elel danaam ikko'oo la'm suu'm te'im bii'l suu'm losaan la'maannonne te'im bii'l suu'm losanonne yoo sawwit mah ihukkisa caakkisimmanne xiniinsoohan ihukkisa Hismanoglu (2000) Rubin & Wenden (1997) naqqasaa caakkisaakko.

Hismanoglu (2000) Aron Carton (1966) issukki saarayya naqqasaa, ku manchi bii'l suume moo'oo'isinne issukki saarayyanne luxxi yakit losaan bii'l suume lossam qoorooma yooohan hee'ukkisaa eelasage odim 1971 Rubin eehannonne saarayya baxukkisaa caakkisaakko. Ku saarayyam xiniinsookkok losaa'n mishaam ihaakkoo losimmi qooroomaa hincitee yoohannoonttii ihaa ka saarayyiinsi siidamukki mishiinsi ki'imminne xaggaggaa mulukaa (direct & indirect) yimminne baxxansaakko.

2.7.1 Suume Losimmi Qooroo'm Mahooma

Suume losimmi qoorooma yoo worsawwitina araq lachchi manni caakkishsha uwwito'ookko. Wenden & Rubin (1997) losimmi qoorooma losaannonne moo'amoo ayyi losimmi mikmikaato, gabala, qooda, losixxa, misha, naqaasha awwaaxximma, mk. wixxaa'aa amadoohan ihukkisa caakkisamaakko.

Richards & Flatt (1992) Losimmi qooroom, losaan losamoo ammane losamookkoka qalbeexxamona, haareechchi naqaasha aa'immi xanato fuu'lisamona hara'moo sawwimmi haalata te'im moochchi ihukkisa caakkisamukkisa Hismanoglu (2000) caakkisaakko. Mulli lachchi mannim ee'isam, fuu'laakkoo losimmi qooroom suu'm losanonne elela afimmina, suu'm saayinsikaa mateeyyoo'm suu'm saayinsikaa (linguistic & sociolinguistic competence) xanato li'isimmina shooto'i ihukkisa caakkisamookko.

Stern (1992) odim losimmi qooroo'm amaxxi losaanchi quuxaahim sawwoohanee afoommo yaa dissoo elel ihukkuuyyi, ku losimmi qooroom sawwitee losimmi qooroom sawwitee losimmi gooqqi xanattoo haraar ihaakkoo duuha'uwwinne qoxxisaa moo'oohan ihukkisa caakkisamukkisa

ku saarayyaanchi kuraakko. Oxford (2009 703-705) caakkisookkokim ka sawwite. Ayyi suu'm losaanchim sawwaatem ihukko sawwoo'n baxxanchi woronne suume losoo ammanee naqaasha aa'oo ammanee suume losimmi qoorooma awwaaxxookko. Baxxanchi woronne losaan annanni annanni haareechchoo ejjo'i sawwittuwwaa losisaanchiinsi aa'amookko. Losanonne gamba yoo hawwuwwa tirimminaa qaraare hasimminaa losisaanchiinsi sawwite aa'amookko. Ka ammanenne ka duuha'a sholle'aallannee qaqqisonnee hasimmina suume losimmi qoorooma awwaaxximmi gatoobee'ane yaa caakkisookko.

2.7.2 Losimmi Qaanqa (Learning Styles)

Lule'oomannem manni losoo googii mat hawwo hindi yoo googii mannoomaninnee do'ixxinnee amaxxamaakkoothane. Ku goog do'ixxi qoorooma yamamookko. Do'ixxi qooroom manni hindiyyaaxxaannonnee sawwixxi mikmikaaxxi woronnee moo'amoo muramoobee'i gaqqi baximmi qoorooma (Witkin et al. 1971:3). Do'ixxi qooroommuwwi odim losa'n duuha'i woronne hasa'naanninnee woda'n quuxxuwwinnee quraannamtamaare lule'oomannem losimmi qoorooma yamamtamo.

Losimmi qooroom, losaan hinkid hindi yitamda'e, ixxuwwina'i ixxuwwim hinkid aagixxatamda'e, losimmi hegegonnee dabachcha hinkid uwwamooda'ee caakkisoo lambe'aanchisanne awwaaxxamoo do'ixxanee hasa'nekaa woro'l haalattuwwaa (Kifle 1979). Gundannem, losimmi qooroommuwwi qoodamaakkoo googinne naqaasha xaaxxisimmi maraxxi woronne ciimo'o afissam lule'i duuha'uwaa moo'oohane. Hasa'n quuxxuwwa xillaallisanne amadukki la'm suu'm losa'n duuha'anne losimmi qooroommuwwi saarayyi horiyyem awwaadoo luwwuwwa illag issaa ki'isookko.

Losimmi qooroommuwwi shene'ee lachchaa lambe'i issitamo. Kobi'lishshina mashka'aam qooroom losimmi qooroommuwwiinsi mat ihaa, qooroommoo qooccamookkok mashka'a hasoo mannoomaxxi woriinsette. Mullisinne odim, malimmi qooroo'mek asheero'i dabachcha uwwimmina qare'aalli ihukki amma'n macceesamchi duuha'innette.

Manni losimmi qooroom qoodamookkok lule'oomannem ee hegeegiinsi hindi yoo gooqqisinnette. Hindi yimmi marat odim do'ixxanne xa'le'enne qooccamoohan ihoo'n orachchi qaamafeettuwwi, hasanonii do'ixxi shogguwwii maqiramta'a siidamtamaare qooccamoohane. Mat manchi ka sasem shogguwwam mat issaa awwaaxximmi xanat ixxi awwaaxxoo losimmi qoorooma qoodookko. Araq manni, mat manchina ixxi gaqqan ihaakkoo matfir losimmi qooroom yoo'isa caakkisamookko. Ihona bagaan manni annanni annanni duuha'uwwanne annanni annanni qoorooma awwaaxxamoo bikkina matfira yakkam losimmi qooroom hee'ooyyo yoo mannim yookko (Brown 1994).

Losimmi qooroommuwwi annanni annanni losimmi hincittuwvaa googguuwaa amadoohane. Mat manchi horiyyem e'loo goog duuha'inne losoo'isa issoo googguuwaa amadookko. Araq manni sawwite daba'lamchina, naqaasha aa'imminaa uwwimminaa annanni annanni googguuwaa doo'litamo. Ka sawwitenne shooto'anta'a 1970 H.D woronne lachchi manni gaqqi losimmi qooroommuwwi sawwite amadda'a waatto'o. Ee ammaniinsi asheeraa losimmi qooroommuwwanne issakkam saarayyuwwi haraarukkuuyyi waarukko.

Ka sawwite bakkiissam keen yitamisam, losisaan ixxuwwi losaa'n losimmi qoorooma keenimminne losisimmi googguuwaa losaa'n losimmi qooroominne shiinnaatamsimmi hasisookko. Eebikkina, losimmi qooroo'm saarayyi losaa'n losimmi hawwo la'aa malo uwwimmina hara'mookko.

Fleming VAK moodeela (Wikipedia 2012)

Ku moodeel lobakat ammane losamaakkoohanee baxonne hosaakkoo moodeela. Ka moodeelanne sas shooto'aam losimmi qooroommuwwi yookko. Ookeenim:

Moo'imminne (Visual) losimmi qoorooma

Macceesimminne (Auditory) losimmi qoorooma

Tafimminne (Kinesthetic) losimmi qoorooma.

Losimmi maratonne nees yoommine'i hegeegiinsi naqaasha siidimmina orachchi qaamafeettuwwa awwaaxxinoommo. Ka'isinne, manni orachchi qaamafeettuwwi lambe'iinse mato mulkeeniinsi lophphoo'isanne awwaaxxookko.

2.7.2.1. Moo'imminne losimmi qoorooma

Ka qooroominne losoo losaan:

- Fintammi tiissiishsha amadimma iittamookko
- Baxxanchaannonne illagenne afuurimma iittamookko
- Lobakat ammane mat luwwa tiirameena ille ximbiiphphimma iittamookko
- Mat luwwa laamamoo xire yoommame'i sawwixxi woriinsi firimminne ixxuwwi hegeegonne siidamoo luwwa qeeraa'l ammanina moo'imma hasamookko
- Losamukkuuyyi yoo luwwa illinne moo'ameena hasamookko.
- Misilluwwaa hagalluwwaa awwaaxxakka'a hincaa'akkam hincitiinse qalbeexxamookko
- Bikkaanchi wocaalo'inne fuu'laakkoo kitaabo'o te'im woca iittamookko.
- Sawwite binnaa'oo macceesamoo luwwiinsettem ihukko tafamoo luwwiinsi dabaraa baqbaqaa'oo luwwa hasamookko.
- Moo'amoo luwwa, yimmim misila, chaarta, diyaagiraama, faralluwwa, mk. awwaaxxamookko.
- Illi illi sawwittuwwa hagarinne bottollisimma iittamookko.
- Elektiriiqqi edamchi googguwwiinsi kompiitera, viidio'oo sinima'aa iittamookko.
- Hisimmaakkoo beyyonne qananaa'imma iittamookko.
- Misila amadaakkoo kitaabbuwwa doo'lamoookko.

2.7.2.2 Macceesimminne Losimmi Qoorooma

Ka qooroominne losoo losaan:

- Danaamisa macceesameena xanamoo beyyonne afuurimma iittamookko. Ihona bagaan ixxuwwi illagenne yoo mikmikaatonne eehaa'nam xiniinsamooyyo.
- Hagara (color) doo'limmanne xiniinsamooyyo.
- Mat luwwa laamamoo xire ixxuwwi gagina te'im gadanonne yoo manninne kushkush yimma iittamookko.
- Sagara iimaa'amaa qananaa'imminne qalbeexxamookko.
- Losamukki losano ixxuwwi gaginam dabaramaa kurimminne qoossamookko.
- Baxxanchi woro'l atoorachchannee fitonnee danaamisa angedamookko.
- Wocannee sawwite caakkisimmannee qoxalla.
- Losano caakkisakkam xire tiissiishsha amadiimmiinsi loboka sagara inkiiraanchinne inkiirimmi ixxuwwa liiramsookko.
- Luwwa tiirimmina awwaadoo naqaasha la'amoo kajjinne, gixo'inne, sagarinnee xuunsammocinnee amaxxamsamookko.
- Sawwite foociseena/amadiiseena xanoo saga'l labiso'ii aganna kurimmii liiramsookko.

2.7.2.3 Tafimminne Losimmi Qoorooma

Ka qooroominne losoo losaan:

- Xoxxoalli ihimma iittamookko; baxxanchi woroone kabad kabadem usheexximma hasamookko.
- Anginne illinnee wocimma iittamookko.
- Kurakko'aanniinsii moo'amu luwwiinsii loboka baxamu luwwa tiiramookko.
- Xaggaggannem ixxuwwi baxamoo luwwanne bakke'amookko.

- Luwwa hindi yimminaa losimminaa hurbaata sarimmisa, gimbisaa maandiissa'nisaa yoo luwwi ixxuwwi sawwite agookko.
- Firakka'a do'immanne, firakka'a baximmannee kakeeno laboo mikmikaatonnee araaqaa liiramamookko.
- Sholle'aallannem hasamukkisa mikmikameena xanamoo hegeegonne kobi'lishshina qooc hegeegonne afuurimma iittamookko.
- Losa'n baxxanchi, luwwa tafakku'uuyya losimmina gada'a uwwoobee'an ihubikkina baxxanchanne afuurakka'a losimmi ixxuwwina eehaa'nam makkooyyo.
- Uullamaa baximma iittamookko.
- Qananaa'amoo xire maastiika iicimmi liiramsookko.
- Qananaa'akkam luwwanne bottolli ihaakko hagara labimma iittamookko.
- Kitaabo'i finto'i sawwite qananaa'immiinsi loboka hanane ganamaa qananaa'imminne lule'i sawwite amadameena yakamookko.

2.8. Qeddanee Makki Do'ixxi Baxo (Left and right brain functioning)

Manchi beetik qeddikii makki do'ixxi bax duuha'i la'm suume losimmi sawwitenne (second language learning theory) horiyyem hasisoo quuxo. Mat ciilicheik do'ixxi li'ukkuuyyi maroohaare annanni annanni do'ixxi baxxuwwa qeddaannonnee makki kolli do'ixxi qarxannee amadimma asheerookko. Qeddi kolli do'ixxi qarxi xa'mamulas, fintimmi sawwitinne, shallago'aanninnee muli xaggaggi naqaasha saarayyiminne amaxxamookko. Makki kolli do'ixxi qarxi odim moo'akkam, tafakkam, macceesakkam misilluwwa hindi yimminnee qoossimminnee amaxxamookko. Makki kolli do'ixxi wixxaa diidaaramaakkoo shene'ina abbis ihaakkoo naqaashshuwwa hindi yimmanne e'loo'isane mishaamo. Lamem do'ixxi qarxuwwi shoo'to'aam annannaat awwonaa hincaakko:

Qeddanee Makki Kollo Do'ixxi Baximmi Annannaato

Qeddi kolli do'ixxa	Makki kolli do'ixxa
----------------------------	----------------------------

- Mashka'aamo	- Malaamo
- Summa tiirookko	- Hagara tiirookko
- Caakkishshuwwa hindi yookko	- Moo'amoo, misilamoo te'im mare'aam amaxxuwwa hindi yookko
- Seeraamisaa ogor yoo'isaa yakookko	- Afukkisaa shalagisaa yakookko
- Mashka'anne shooto'amaakkoo murato uwwookko	- Gaqqi sawwitenne shooto'amaakkoo murato uwwookko
- Qoodamaakkooahane xaaxxaakkooahane	- Dabassamoohane kora'aneme
- Baxamaakkookkokaa qoossamaakkoo naqaashaa doo'lookko	- Foocamubee'ekaa qoossamubee'i naqaasha doo'lookko
- Xillaallisa qananaa'aancho	- Hanane qananaa'aancho
- Saarayyimaannonnee do'ixximmi suumennee shooto'amookko	- Saarayyimaannonnee do'ixximmi misilluwwanne shooto'amookko
- Wocimmaa kitaabimmaa iitookko	- Misila ki'isimmaa luwwuwwa edamsimmaa iitookko
- Dabachcha kitaabe yoo hawweena iitookko	- Doo'l yoo hawweenaiitookko
- Orachchinne caakkishsha (body language) tirimmi xanat hoffane	- Orachchinne caakkishsha (body language) tirimmanne danaam xanat yoohane
- Mashka'aamisinne hawwo sholliisimanne amma'nookko	- Malinne hawwo sholliisimanne amma'nookko

Farar 3: Qeddanee Makki Kollo Do'ixxi Baximmi Annannaato moo'isoo farara

Qeddi kolli do'ixxikaa makki kolli xo'ixxi haalattuwwa fintakka'a moo'isimmi xanakkota'nim, lamem do'ixxi qarxim annanni ikka'a baxxamo yimmi ihukkaarem xansiisooyyo. Lamim mat gaalchisa ikka'a baxxmo. Hawwo tirimmina awwaadoo annanni annanni gogguwwi lammem do'ixxi qarxuwwam hassamo. Hawwina danaam qaraar siidameena xanookkok lamem do'ixxi qarxuwwim hara'mamta'a baxxamaarete.

Qeddikii makki kollo do'ixxi qarxuwwi worsawwit la'm suu'm losano losisimmina hara'moo losisimmi qoorooma caakkisimmina hara'mookko. Brown (1994:109) Krashen (1974) naqqasaa caakkisukkisanne, qeddi kolli do'ixxanne majja'nitam la'm suu'm losaan lule'i ihaakkoohaanniinsi fintammi ihaakkoo duuha'anne hincloo losano doo'lamoohaare, makki kolli do'ixxanne majja'nitam losaan odim fintammiinsi lule'i ihaakkoo duuha'anne hincloo losanonne danaam mishaammuwwi ikka'a siidanto'ookko. Slevick (1982) Edaahim yoo'isanne, qeddi kolli

do'ixxanne lophphitam losaan matandar sagalluwwa buqaa'immanne, suu'm fintammi luwwa hindi yimmanne, shallago'uwwa illag lasagoominne baximmanne, moo'amoobee'i luwwa saarayyimmanne, baxxansimmanne, beyyimmannee odim xaaxxisimmannee danaam xanat yoothane. Mullisinne, makki kolli do'ixxanne lophphitam losaan lule'i misilluwwa qalbeexximmina, xumsimmina, shene'i dabachchina, mixxeella'n caakkishsha hindi yimmina qoxalla.

Qeddikii makki kolli do'xxi bax qooroom fintammi ihaakkoo'isinnee lule'i ihaakkoo hindiyyaaxxi qooroominnee hinkid annanni ihookko? yoo xa'michchi ki'eena xanookko. Lamem do'ixxi qarxuwwim qoxxaalli ihaakkoo edamchi yoo'isa lachchi manni caakkissamo. Eebikkina, lamim araq matfiroom/lalammechchi yoothan ikka'a midaad midaadinne maqirem mattam qooroommuwwa. Mat qoorooma mi'insoommaare mullekim ki'immi gatoobee'ane. Fintammi/lule'i qoossimmina uwwamukki murat/goollo'i qeddaanninaa makki kolli do'ix bax duuha'inaa laminam baxoohan ihookko.

Losixxi: 6

Awwonoo xa'michcuwwina gaalchinne atoorattakka'a dabachcha uwwehe

1. Suume losimmi qooroom maruchcho?
2. Losimmoo qooroomii do'ixxi qooroomoo hinkid edamteena xantamo?
3. Annannichchi losaaninam ixxi gaqqan ihaakkoo losimmi qooroom yoothane yoo sawwite caakkisse.
4. VAK modeel xiniinsookkok mamahannette?
5. Manchi beetik makki kollikii qeddi kolli do'ixxi hinkid taakkissoo?

2.8. Aago'i Malgana (Input Hypothesis)

2.8.1 Aago'i Malga'n Mahooma

Krashen (1987) caakkisukkisanne aago'i malgana (input hypothesis) yimmi mat suu'm losaanchi suume losookkok ixxena yoo suu'm xanatonne haareechchi ihaakkoo qoodammi luwwa gagina aa'oohaarette. Ka sawwitem "i" => "i+1" yoo shallago'inne caakkisookko. Ka shallago'o moo'oo'isanne caakkisukkuuyyi, hasamookki xa'michchi, suumooma hinkid losimma xannoomo

te'im mat gabaliinsi awwonoo li'i'n gabalanne hinkid caalleena xanoorko yoothane. Kabadenne niina yookki suu'm xanat "i^{nne}" bikkamuta'nii awwonoo suu'm xanat odim "i+1" bikkamuta'n "i^{iinsi}", "i+1^{nne}" hinkid caallineena xannoommo yookkoka moo'noommo.

Manchi beet suume losookkok mat kollinnette. Ookkim wo'm ihaakkoo aago'i (imput) hincoo ammane higoorki asso qalbeexxoohaarette. Mat ammanenne hee'ukki suu'm lachchi gabaliinsi "i" awwonoo gabalanne "i+1" caalloorkok uumo'aam ihaakkoo illag lasagoominnette. Mullisinne, Krashen caakkisoo'isanne suum losameena xanoorkok kabadenne yookko gabaliinsi hoffokam shiqaakkoo duuha'a (context) amadaakkoo suume qalbeexximma asheelloommaarette.

Krashen (1982) caakkisukkuuyyi, ni sawwixxisanne luxxeka suu'm sono'i seelluwwa lonsoommo; eelasage ee suu'm seelluwwa awwaaxxinummuuyyi toqqamcha lonsoommo. Ka maratinne fiyite fuu'lisimma xannoommo yookko.

Aago'i malgan (imput hypothesis) manchi beet suume losookkok sawwixxeka asso qalbeexximma xanoohaarette; la'm gabalanne awwonaa waaroo suu'm sheeqqara la'oohaarette. Ka'isinne, aago'i malgan la'm suume losimmanne moo'amoo horoor hawwi losaanchi luxxeka suu'm sheeqqara losoo'isa issakka'a lasage losanonne siidamukki sheeqqa'l lachcha toqqachi maratonnem losixximma yoothane.

Aago'i malgan suume losimminatti (language learning) xale'inne ihoo'n suume maxaqimminnem (language acquisition) amaxxamaakkoothane. Eebikkina suume losimmina danaam ihaakkooaago'inne toqqamchina makkoo hincite awwaaxximma xanimma. Edaahim, aago'i malgan higsakkeena hasakko'i assom qalbeexximmina issakkam yakitenne suu'm sono'i seelluwwa losixximmi xanamookko. Ku malgan suu'm losanonnee losaanchi siidoo suu'm aago'onnee lambe'enne yoo edamcha caakkisoothane yukkuuyyi caakisamaakko (Richards & Rodgers 1986).

Ku lachchi manni caakkisso'isanne aago'i malgan soor horoor quuxxuwwanne xiniinsookko:

1. Malganoom suume losimminne xale'innetti ihoo'n suume maxaqimminnem quraannamookko.
2. Manchibeet suume danaamisa loseena amma'n lachchi gabaliinsi lophphaakkoo aago'uwwa qalbeexximma xanimmi hasisookko yookko
3. Suumooma xaggaggaa'akka'a wocimmi xanamookkok qaphphe qaphphennettee maratinnettee
4. Araq tiraxxi aago'uwwa awwaaxximmi amma'n suu'm lachchi gabaliinsi higimmina hara'mookko.

Aago'i malgan sawwixxisanne, asso laboo'isanne hindi yimma xanakkolas muli googinne suu'meka, suu'm sono'aam tirato la'immi xansiisoo'isa caakkisookko.

2.8.2 Aago'i Malgana Hara'mitam Naqaashshuwwa (Evidences Supporting the input hypothesis)

Krashen (http://www.sdkrashen.com/sl_acquistion_and_learning_index.htm) yoo interneexxi bu'onne caakkisukkisanne aago'i malgan shooto'amukki naqaashshuwwi awwonaa yoo'isanne hincaakko:

2.8.2.1 Qananaa'immi Malgana (The reading Hypothesis)

Araq saarayyuwwi caakkisamisam, qananaa'immannee kitaabimmi lambe'ennee annanni iheena xanoobee'i quraannamchi yookko. Danaam qananaa'aanchi shooto'i (the base of good reader) odim cababimminam ihukko ixxi gaqqi shene'e wonshimmina gaqqi baqbaqaatinne baxamoo haraar qanannaato yakka'a sawwakkamo.

Brawn (1994) Kido'ne'i qanannaat, qananaa'aanchina yoo wo'm aago'o (imput) qooccoo bikkina kitaabimmi hasano ki'isanseena xanookko yakkam sawwite ki'isookko. Ebikkina qananaa'immi malgan (reading hypothesis) wo'm aago'o siidimmina hara'moohane.

2.8.2.2 Umu'l Annannaato (Age Difference)

Krashen caakkisukkuuyyi, qoor manni ciilluwwiinsi loboka wo'm aago'o aa'imma xanamoo bikkina luxxi gaballuwwanne losimmina qare'aalluwwa yookko. Aago'oom qoor mannanne wo'm ihoo mashka'im annanni annanni duuha'uwwi bikkina ixuwwina yookki hindiyyaat ciilluwwaanniinsi loboka tirato uwwoo bikkinatte. Ihona bagaan la'm suu'm losa'n ammane qoor mannanne gamba yoo qolattuwwi mashka'inne suume tirukki mannisa fiyyaa'la'a wocimma xantamoyyo. Mullisinne, odim, ciilluwwi suume lossam xire gamba yoo qolattuwwi here'em hee'oobee'i bikkina suume tirukki mannisa fiyyito'ookeen ikkeena xantam duuha'i yoo'isa lachchi manni caakkissamo.

Krashen (1986) umu'l annannaat suume losimmi maratonne annannaato eebuta'nim lamem umu'l lambe'ennem siidamtam suu'm losaan asheeraan ikko'i bikkina hindi yiteena xantam aago'o siiddoqaxanne hundannem umur lophphimmii hofte'immii suu'm losano qoodooyyo yimminne xumsaa caakkisaakko.

2.8.2.3. Wo'm Aago'o Siidimma (Access to comprehensible input)

Aago'i malgan yoo'isanne hindi yakkeena xanakkam aago'i fafisanne siidamulas suu'm losan mishaam ihookko. Aago'oom hoffan ihulas odim suu'm losan dasookko. Eebikkina wo'm ihaakkoo aago'i bee'i beyyonne ciilluwwi suu'm losan dasoo'isa issoo mashka'a caakkisimminne Krashen (1985) uwwoo kobi'lishsha moo'noommaare macceesimmaa wocimmaa xanoobee'i anno'i yoo ciilluwwi das ihaakkoo suu'm li'ino moo'isamookko. Mullisinne, anno'i ka'isa ihamuta'nim muli manninnee ciilluwwinnee hincincimmina gada'i yoo ciilluwwi odim suu'm losa'n qare'n ekee'naanniinsi e'loohan ihukkisa caakkisookko.

2.8.2.4 Hisimmaaxxi Ammane (Silent Period)

Salamoon (1989) Krashen naqqasimminne caakkisukkisanne, ciilluwwi mat suume lossa'a awwaaxximma asheetteena illage qoodamaakkoo ammane sa'ita'a/hisimmaatinne higissamo. Ku ammane wo'm ihaakkoo aago'o fuu'lisamoo ammane. Ku xanat hee'immi sholle'aallannem woca buqaa'amonaa hara'mookko yoo sawwite hincaa'aakko.

Ka sawwitiinsi hindi yinoommok, mat hegeegonne hee'am hee'ukki ciilichchi mat ihaakkoo gambayyaatinne muli suume wocakkam hegeego maroo ammane ee hegeegonne hee'oo minaadab awwaaxxoo suume losimmina haareechchi ihu bikkina moo'isoo sa'immi/hisimmaaxxi ammane. Ka sa'immi amma'n lambe'enne ixxi woronne hee'ukki wo'm aago'o sholle'aallannem wocimminne buqaa'eena xanoo'isa qoossimmi xansiisookko.

2.8.2.5 Suumina Biir Ihimmi Misha (The Effect of Exposure)

Araq saarayyuwwi la'm suu'm losa'n ammane suumina biir ihmimi suu'm xanatonne li'ino eebookko yamookko. Manni mat suume wocakkam beyyonne araq ammane hee'amu qaxanne hundannem ee suume danaamisa losimmaa awwaaxximmaa xanamookko.

Krashen (1982) kuk suumina biir ihmimi xale'i ihoo'n wo'm ihaakkoo aago'ina biir ihmimam edoohane yimminne caakkisookko.

2.8.2.6. Lam Suume Awwaaxximmi Eroomma (The Success of bilingual Program)

Krashen (1985) caakkisukkisanne, lam suume awwaaxximmi mishaam ihukkisaa losaanina wo'm ihaakkoo aago'o uwwoo bikkina ixuwwik la'm suume losimmi xanat mishaam ihookko. Edaahim, lam suummuwwi mateeyyoominne hincoo losa'n pirogiraam losaanchoo mishaam ihoo ammane la'm suume losimmina hara'moo, hindi yimmina xanamoo aago'o hincaa'ookko yimminne caakkisookko.

2.8.2.7 Suuminne Hamaaramakka'a Losimma (Immersed Language Teaching)

Krashen (1985) losaan hamaaramakka'a losimmi qoorooma awwaaxxamooohan ihamulas danaam ihaakkoo suu'm xanat hee'oo'isa isoo wo'm aago'ina biir ikkamo. Ka mashka'inne, kido'ne'i

losa'n pirogiraam mishaam ihimmi wo'm ihaakkoo aago'ina hasisoohane; ee'isam wo'm ihaakkoo aago'i mahoomina naqaashisa ihaa hinceena xanookko yimminne caakkisaakko.

Losaan lule'oomam suumenne hamaaramamaa losamoo xire losa'n hincit silabasa awwonaa hincoo ammane losaanchi wo'm aago'o siidimma hoogeena xanookko. Suu'm hincitii amaxxinne yoo edamchii suu'm losanina hincoo horoor woshshinne maqire amaxxamaakkooohan ihu bikkina losaanchi hundem assom hindi yaa sawwite caakkisoo ammane worsawwitiinsi ki'imminne aago'o qalbeexxookko yoo elel yoohan ihukkisa caakkisookko.

2.8.2.8 Losisimmi Misha (Effect of Instruction)

Matmat saarayyi mishshuwwi la'm suume losimmina beyyammi losan hara'mookko yamoohaare; mulkeen odim beyyammi ihubee'i losan mishaamo yamaa caakkisamookko. Ka sawwittuwwa hincincaa'immina Krashen yoo'isanne suume losakkam baxxanchi losaan qalbeexxameena xanamoo aago'o hincaa'immina illag fir bu'uwwi ikkolaa suu'm losanina mishaammuwwa.

Annannannem hee'amoo hegeegiinsi hincoo aago'o hindi yimma xantam bee'i ciilluwina losa'n baxxanchi hasisookko. Woshshi ihukkaarem losaanoom hee'amoo hegeegiinsi hincoo aago'o hindi yimma xantolas losa'n baxxanchi awwaad hoffan ihookko yimminne caakkisookko.

2.9 Suu'm Losanina Ihoo Aago'uwwi Haalata

2.9.1. Aago'oom Wo'm Ihimmi Hasisookko

Krashen (1987: 21) caakkisukkisanne, suu'm losanina wo'm ihaakko aago'o siidimmi hasisookko. Ka sawwite bakkiisiminne, kobi'lishshina mat suu'm losaanchina suu'm te'im suu'm sono'i lachchi yoohan ihimmi xale'i qoxar losaancho yisiiseena xanooyyo. Mashka'oomim mat losaanchi qoxar losaancho yamamookkok hincukki aago'o qalbeexximma xanoohaarette.

2.9.2 Ago'oom Fafisinne Hincimmi Hasisookko

Krashen (1983) la'm suu'm losa'n ammane losaanchina ciimo'o qooccookko yakkam luwwa hoffiisimmi faf ihaakkoo aago'i hee'oo'isa issookko. Ka'isa yimmi la'm suu'm losanonne xassimma hoffiisimmi hasisoo aago'o fafisane siidisookko yakka'a sawwakkam bikkinatte. Ago'oom hinkaa'nda'e ihukkisa qoodimmi hawwisooohan ihukkisa caakkisookko.

2.9.3 Danaam Ago'o Keennaanchi Suu'm Sono'i Illag Lasagooma Egerimmayyo

Krashen (1983) caakkisukkisanne suu'm losano shooto'i issaakkoo losishshi mu'ut suu'm sono'i illag lasagooma shooto'i issaakkoohan ihmimi hasisooyyo. Mashka'oomim suu'm losan wo'm ihaakkoo aago'o siidulas suu'm sono'i illag lasagoom ixxi ammanennem waarookko yoo sawwit yoo bikkinatte.

Ayyi manchim suume losoo ammane suu'm seera la'immi xale'i ihoo'n, la'aa awwaaxximma asheeroo ammane aago'i siidamoo'isaa aago'i siidamchi odim suu'm seera awwaaxximma xanoo'isaa kurookko.

2.9.4 Ago'oom Awwaadoohan Ihimmi Hasisookko

Aago'o siidissamo yamamta'a qaddamto'i sawwittuwwi suu'm losaanchi sheeqqaranne xiniinsoo'is ihoo'n asso qalbeexxaa awwaaxxoo'isa issoohan ihmimi hasisookko. Suu'm losaanchi qananaa'imminnem ihukko macceesimminne hincoo quux ixxi shene'e heerimmii mat ihaakkoo awwaado siidisimmi malaayyii hee'immi hasisookko (Krashen 1987).

Losixxi: 7

Awwonoo xa'michchuwwina laboo dabachcha kitaabbehe.

1. Aag'i malgan maruchcho?
2. Suu'm losanonnee aago'onnee yoo edamcha caakkise.

3. Umu'l annannaatla'm suu'm losanonnee yoo sharad maha?
4. Aago'i malgananne hisimmaaxxi ammane yakkamok hinka'i ammaninatte?
5. Mat suum xale'e awwaaxxoo manchonnee dut suummuwwa awwaaxxoo manchonnee yoo annannaato caakkise.

2.10. Woc Tiwore'e (Discourse Theory)

2.10.1 Woc Tiwore'i Shooto'aam Worsawwittuwwa (Basic Concepts of Discourse Theory)

Fair Clough (1992) caakkisukkisanne, woca (Discourse) yoo sagar'lek tirat mateeyyoo'm edamchanne saarayyaan kitaabo'innem ihukko wocinne awwaaxxamoohaanniinsi hoffane. Ku lachchi manchi yoo'is odim, suu'm saayinsi hayyo'uwwi gaassi doollenne awwaaxxamam hee'ukki "Parole" te'im "Performance" yoo tirato amadookko. Ookkim suume awwaaxximma xanimma moo'isoothane.

Fair Clough (1992) caakkisukkisanne, suum awwaaxxoo minaadaphphi lambe'enne hee'oo edamchisinne, mateeyyoo'm iho'uwwinne, minaadab toqqamoo quuxisinne, mulkeeninnem annanni ihookko.

Woc (discourse) mahooma moo'oo'isanne bottolli ihaakkoo caakkishshi bee'isa araq lachchi manni kuttaman ihaa, lophphoo kolloom iittamookkok woc (discourse) uwwoo awwaaxxisinne moo'akkamaare mat manchi xale'inne baxameena xanoobee'an ihukkisa (araq manni mateeyyooma hasoohan ihukkisa) hindi yimmi xansiisookko. Mashka'oomim ayyi manchim wocoo ammane macceesoo manna hasookko. Macceesoo manniinsi dabachcha hasoo bikkina te'im mat luwwi bikkina hindiyyaato qooccimma hasoo ammane baxakkaman ihubikkinatte. Eehid yimmim woc mat manchan ihoo'n mateeyyoo'man yimma.

Fair Clough (1992) caakkisukkisanne, woca (discourse) sas annanni annanni moochchanne baxxansookko. Ookeenim:

- Luxxek, woc mateeyyoo'm edamcha qooccimmane mateeyyoo'm tuuttuwaa annannichchi mannamii moo'oohane.
- La'mek, woc manni lambe'enne mateeyyoo'm edamcha qooccimmina xanassiisoothane
- Saxxek, woc lachchikaa amma'naxxi qooroommuwaa fuu'lisimmina hara'moohane.

Wocaannonnee mateeyyoo'm xaaxxitennee lambe'enne yoo edamcha mashka'aam ihaakkoo duuha'anne moo'immi danaamo. **Matisinne** moo'akkamaare minaadab woca qoodookko yoo sawwitina xiniinsa uwwinumlas, **mullisinne** odim woc minaadaba qooccukko yookkoka siindoommo. Luxxisanne sawwinoommaare, woc xillaalli ihaakkoo minaadaphphi heechcha caakkisoothane, La'mek odim sawwitaam ihaakkoo'isinne moo'amoohaare woc minaadaphphi mateeyyoomina bu'o yoothane.

2.11. La'm Suu'm Losa'n Hincittuwaa (Second Language Learning Approaches)

Manni heechchanne horiyyem awwaadoo haalattuwwiinsi matoom suume. Eebikkina haalatanne xiniinsitam saarayyaan luxxi suu'm losanonne annanni annanni worsawwittuwaa gudisso'ookko. Ku hincit xiniinsookkok ayyi manchim sholle'aallanem hindi yeena xanoo caakki ihaakkoo suu'm soroophphi haalatannette. Ku hincit, gundannem moo'ameena xanoo suu'm haalattuwwannee oo suu'm haalattuwwim minaadaphphi heechchanne yookki toqqamchanne xiniinsookko.

Manchi beet qaramukkuuyyi matem luwwam amadoo'n qaramookko. Mahim bee'i horoore/do'ixxa amadaa ka uulla waarookko. Do'ixxi odim mullam lachchi bu'i iheena xanooyyo; lachchi bu'i iheena xanookkok hee'noommi hegeego te'im hegeegiinsi moo'nnaa siindoommi luwwa. Ciilluwwi suume losamookkok moo'imminne, macceesimminne, inkiirimminne, dabaramaa yimminne, mulkeeninnetteme. Dabachchi ododim uwwamoohaare haalat ihookko. Ciilluwwi mat sagar hinkid weeshamooda'e mulli manniinsi inkiiramookko. Haalatanne xiniinsoo saarayyaan mishaam ihaakkoo suu'm haalata yimmi ayyi luwwinam hanqi ihaakkoo dabachcha uwwimma yimma yaa amma'nookko. Mat manchi issukki luwwina irifo'o siidulas oo haalat losa'nisa ihaa gatookko. Eebikkina ciilluwwi wocamoo ammane osallaa te'im bootaassinaa ixxuwwi sawwite aa'noom xire, ee haalata (woc aalo'o) losa'nisa issamaa

amadamookko. Mat manchi xa'makkam luwwina hanqo'i dabachcha uwwimminnee ee wocinam muli manniinsi er beyyo siidimminnee suuminne toqqamchi xanato fuu'liseena xanookko.

Brawn (2007) suu'm haalattuwwi bikkina caakkisoo moodeelluwwi woriinsi luxxek B.F. Skinner (1957) moodeela yookko. Skinner lophphaahim la'amookkok diinaxxi haalaxxi bikkina issukki saarayyi yakitennetti ihaa, losano doollabisaa pirogiraaminnee losisimmi maratim mishaam ihmminne er suma siidaakko (Skinner 1968).

Skinner moochchisanne, mat ciilichchi suume danaamisa losookkok sagalluwwa weeshimminnee te'im orachchi mikmikaatinne (mare'inne) xa'moo xa'michchuwwi danaam ihaakkoo dabachcha siidoohaarette. Kobi'lishshina, horiyyem danaamo, ka'isinnem mare, te'im gaanje mikmikaa'imminne eeyyite te'im maala'lakko'isa caakkisimmi iheena xanookko.

Skinner yoo'is ihulas, mat haalat te'im bax moo'isoo mishinne qoodamookko. Mish danaam ihulas haalat exxaa exxaa ihoo'isa, qoxxoo'isaa qeeraa'l ammanina moo'amoo'isaa issookko. Mullisinne mishoom guzumo'o (hawwodamcha) awwonsoohan ihulas te'im mahem er misham siidisubeelas haalat uullo'isa issookko. Ka, Skinner saarayyi worsawwitenne ihukkaarem araq manni biq sawwite uwwaakko. Eekee'n woriinsem Chomsky (1959) matooma. Qoodamaakkoo hiinchuwwi lasage Kenneth yamamoo saarayyaanchi 1970 Skinner sawwite bakkiisimminnee Chomsky sawwite miiqimminnee mat kitaabo'o koobisaakko. Skinner sawwitim suu'm haalat (verbal Behavior) araq saarayyaa'n beyyonnee lachchi manni beyyonnee hara'matoo eeyyitee siidukkuuyyi waarukko. Kabadem ihukkaare araq suu'm saarayyaanii hayyo'uwui ee'isam haalaxxi saarayyaan Skinner suu'm haalat (verbal Behavior) mat suume losimmi xanato, suu'm li'inoo worsawwixxi (theory) tiratoo hara'moo'isa caakkissamo.

Lule'oomannem, ciilluwwi hanqo'i sono'o egetta'a danaamisa wocceena araq duuha'uwuaa qeeraa'l ammanee hassamo. Sawwitooma xumsinoommaare, haalatanne xiniinsoo hincit danaam naqaashshuwwa amadaakkoo saayinsaam ihaakkoo moochchi duuha'inne illage uwwoohane.

2.12. La'm Suume Losimi Wor Sawwite (Second Language Learning Theory)

La'm suume losimma moo'oo'isanne Tesfaye (1981) awwonaa yoo'isanne caakkisaakko. Losimma yimmi kanniinsi illageenim la'amoo'isanne, mat manchi illageen la'oobee'i luwwa la'oohaare, illageen baximma xanoobee'i luwwa baxoohaare, te'im illgeen issimma xanoobee'i luwwa issimma xanoohaare, mukeenom baxoohaare losaakko yakkamo. Losa'nekii do'ixxi lachchi mannii odim kaka losimma yamoobee'isaa, ixxuwwi losimma yamookkok maxaqimminnee gambayyaatinnee siidamoo qeeraa'l ammanina daseena xanoo, minaadabim aa'oo, hara'mookkokaa hasookki sawwixxanee bax dabassaa ihukkisa ku lachchi manchi cakkisookko.

Losimmi, gudo'i yoohanee gudo'i bee'anee yamamaa lam beyyonne baxxamookko. Gudo'i yoo losimmi marat losoo manniinsi mullek losisoo manni, losanina hincoo sheeqqar, losanina qoodamaakkoo amman, qoodamaa la'amaakkoo beyyi, losa'n elelii qoodamaa hincoo losishshi mu'utii yoohan ihaa sawwixxekaa bax dabassaa keenakkam qooroom annanni ihaa la'amaa hincoohane.

Losisaancho moo'oo'isannne illageen Waa'a uunxaxxi minennee Maskiidannee losakkam hee'akko'isanne mat gabalanne mulkeeniinsi e'loo losaan ixxuwwi besha losisam hee'ukkisiinsi ki'isaa losisimmi bax shoganne losukki losisaan losisamoo gabal afeebe'e yookkoka amadoohane.

Losa'n sheeqqa'lisanne odim mat kaartoonanne kitaabamaa siidamoohaanniinsi annanni ihaakkoo fida'lekaa qananaa'immi losixxuwwi sheeqqariinsi ki'isaa doollab losa'n silabas afeebe'e yookkoka amadoohane. Losa'n sheeqqaranne sawwamchi hasisoo horoor woshshi losa'n illag lasagooma qoodimma.

Qoodamaakko ammane yakkamaare sawwakko'i losa'n gudo'i uwwamoo te'im hincoo ammane moo'oohane. Hiimom ihukko balla, saantanne ihaakko qax ammanem ihukko lule'i ammanoomam losakkamanee losisoo mannim losisimmi bax maratina edamoo ammane moo'oohane.

Losimmi beyyim ee'isam qoodamukki losan uwameena xanoo haqqi hafiinsii daasiinsii ki'isaa wo'm ihaakkoo xaaxxittuwwi yoo beyyi afeebe'e siidamoo doollab losa'n minneewwam edookko.

Losa'n ele'lisinne odim fida'l abaroosa moo'isimmiinsi ki'isaa hanaa'n gabalanne yoo losa'n bax moo'amoo duuha'a moo'oohane. Losa'n elel haraaroomii xillaalloomii te'im sholle'immii guurimmii sawwittenne aagoo'n oo losan qoodanne (plan) shooto'amaa quux yakka'a hincaa'akko'is moo'isoothane.

Losishshi mu'uttuwwa moo'oo'isanne haga'lanee xaalloo'm quuxoo ihoo'n ee losano baxonne hosisimmina hara'mitam kitaabo'uwwam ikko'o tamo'i mu'uttuwwa moo'oohane. Ookkim hanaan caakkukki fida'l abaroosa annanni issimmiinsii qananaa'immi losixxa mat kaartooniinsi doollab losa'n kitaabbuwwi/losixxuwwi afeebe'e yookkoka hundam amadoothane.

Gudo'aam losa'n marat qoodamukki elel tunga afukkisaa afubee'isaa, egerakkam haalaxxekii bax dabassii moo'amukkisaa moo'amubee'isaa qoossimmina keenat hee'ookko. Ookkim keenat moo'isoo mish qaxoo'misinne haareechcho asheerimmina te'im illagee'n losano dabarakka'a losisimminaa areesimminaa xansiisookko. Eebikkina gudo'i yookki losano yakkamaare ku hanaan qaddamto'i quuxxuwwi losaanom edaa siidamamoo beyyo yimma.

Mullisanne, gudo'i bee'i losa'n marat sagaroomim moo'isoo'isa mat manchi mat qoodamaakkoo losisaanchi bee'em, losoo quuxina gudo'o issoo'nim ayyi ammanennemii ayyi beyyonnemii

dangonnem dabassa eeboo/moo'isoo marato yimma. Eebikkina losa'n miniinsi biiranne siidamoo ayyi haalaxxekii bax dabassii hundim gudo'i bee'i losano yamameena xanookko.

Mat manchi li'ukki hegeeg mat suumiinsi loboka losimmina makkoobee'an ihulas te'im manchoom ee hegeegonne matiinsi lophphoo suumina biir ihubeelas luxxi/mat suume xale'e losoohan ihookko. Ihubikkinam, la'm suume loseena hasulas hegeegonne siidamoo gambayyaatiinsi biiranne losa'n mine aagimmi irti ihookkoo yimma.

2.13. La'm Suume Losakkam Mashka'uwwa (Purposes of Second Language Learning)

Doollab saayinsinnee teknoolooje'inee lasonne gatto'i uulluwwanne, saayinsinnee teknoolooje'inee higga'a matto'i uulluwwi suume la'm suu'misa losa'n minneewwanne losisimmi losamaakkoohane. Uullikam ihukko bii'l suume te'im suume tirakkobee'i suume (la'm suume) losa'n minenneewwanne losisakkam mashka'uwwi awwonaa yookeeno:

1. La'm suume losaa macceesimmika, wocimmika, qananaa'immikaa kitaabimmi xanattuwwaa la'isimminatte. Mat losaanchi yookki hegeegonne suume tirukki suumiinsi loboka muli suum minaadaphphi lambe'enne lophphoo awwaado uwwoolli ihulas ee suume annanni aannanni duuha'anne la'aa awwaaxximma xaneena losimma hasookko.
2. La'm suume la'aa ee suuminne losano loseena xanoo'isa issimminatte. Araq suummuwwi hee'oo araq uulluwwanne annanni annanni mashka'uwwinne hofqax suumim te'im mat suum xale'i losishshi suum ihookko. Saayinsinnee teknoolooje'inee araqa li'lobee'i uulluwwanne odim saayinsaanninaa teknoolooje'i losaninaa mu'uxxisa ihaa awwaadoo'isa issimmina saayinsinnee teknoolooje'inee araqa li'lo'i uulluwwi suum losishshsi suum ihoo'isa issakkamo. Annannannem la'm gaba'lekii eehanniinsi hanaan yoo losa'n gaballuwwi losanii uwwamookkok lophphaahim kaka laboo bii'l suuminnetti ihubikkina dut uulluwwi losisamookko.

Ka lememe lule'i mashka'uwvim fintammisannne moo'akkamaare la'm suume losimmi araqa awwaadoohan ihukkisa qoossimmi xanamookko. Mashka'im mat uallanne lam te'im lamiinsi hanaan ihaakkoo suum hee'aa, ee uulloomanne mat suum te'im lam suum xale'i losa'n

suumemee bax suumemee ihimma. Kido'ne'i duuha'i gamba yoohaare hasamtam suummuwwiinsi biiranne muli suume la'oo manchi hasamoo suume edaa losoo'isina duuha'uwwi giddisoohan ihookko.

La'm mashka'i odim mat uulli afukki li'i'n gabal, muli uulli afukki gabaliinsi horiyyemm hoffan ihaa siidamoohaare, e'loo saayinsinaa teknolooje'inaa te'im muli shiqqeen gaba'l losanina te'im heerqaaphphi uulli edamchina yakku'uuyyi muli suume losimma hasookko.

Saxxeka, araq suummuwwa wocakkam uullanne minaadab ixuwwina'i ixuwwim heechchi edamchii quraannamchii giddisoohaare mat suume wocoo manni muli suume la'm suu'misa losona woror hasookko.

Luxxi suumee la'm suumee losakkam mashka'uwwa saarayyinoommaare lobakatisinne labaqqamamoo labamuta'nim annannoom yoo'isa matmat duuha'uwwi moo'issamo. La'm suume losimmi haareechchi mu'utinne la'amimma, haareechchi toqqamchi googo amadimma. Ku toqqamchi googim danaamisa la'akkobeelas muli losannuwwa amadimmina te'im hindi yimmina kee'mookko. Eebikkina la'm suu'm losan ee suume mu'uxxisa issakka'a awwaaxximmanne yoo awwaado xassimminne baxonne hosoothane.

Mullisinne mat losaanchi la'm suume losona giddisoo mashka'i caakka. Ihona bagaan la'm suu'm losaanchi losoo'isina giddi isoo luwwi qoxxoobee'isa isoo duuha'uwwi yookko. Kobi'lishshina:

1. La'm suu'm losaanina hofte'u beyyonne mat muli suum (suume tiramukki suum) yoobikkina ciimo'oom luxxi suume la'immina issakkam yakixxisa qoxxaalli ihooyoo.
2. La'm suu'm losaanina illageenim la'amoo mat suum yoo bikkina losamoo xire la'm suum luxxi suuminne aphphixxamukkuuyyi hawwisookko.
3. La'm suu'm losaan losamookkok gamba yoo'isinnnee makkoo duuha'innnee te'im duuha'uwwi giddisukkaaretti ihoo'n gudo'i yoo losimmi maratinnette.

4. La'm suu'm losaan luxxi suume losoo ciilichchisa laamimmi bee'e qeeraa'l ammanina losixximma hasamooyyo.
5. La'm suu'm losaan amman hundam issamoo yakixxisinne hanenne waaroo ammanenne losamona egerakkam la'm suu'm qarxuwwi araq ihukkisa malganamoohaare neeyyato murameena xanamookko. Doo'loom ihukkaarem la'm suume losimmannee urimmannee yoo eroommaa jollee atwonnamaa aa'immannette. Luxxi suu'm losa'nisaa mulli losa'n haga'lisaala'm suu'm losanom hara'moo matmat duuha'uwwi yookko.

Ookeenim:

1. **Losixxa**: gudo'o issakka'a losanina hincukki xuu'm amaxxanne haraar losixxa issimmi horiyyem awwaadoohanee hasisooohanemee.
2. **Qoxxishsha**: losaanchi hincukki suu'm losano danaamisa soroobaa lasage, soroobukkoka awwaaxxona gaafaassimmi, soroobubee'ekii huushamu luwwii hee'ulas odim losisimmii areesimmii awwonaa hincoo losanina hara'moohan ihookko.
3. **Shinnaatansimma**: Luxxi suume te'im suume tirukki suume losukki maraxxi hagarinne hincukkoka losukki suu'm losanoo shooto'i issimminne mulli xuunsammi woccuwwa qooconna gaafaassimmii hushammato baxukkuuyyim losoo'isa issimmii hasisookko. Ka'isa yimmi odim huushammato losona, huushamaakkoo yannuwwa awwaaxxona yimmi ihoo'n baxukki huushammatiinsi losona yimma.

Losixxi: 8

Awwonoo xa'michchuwwa gaalchinne ikkakka'a atoorallehe.

1. Luxxi suumennee la'm suumennee yoo annannaat maruchcho?
2. Gudo'i yoo suu'm losan gudo'i bee'i suu'm losaniinsi mahinne annanni ihoo?
3. Mat manchi la'm te'im bii'l suume losookkok mamashka'innette?

Usheexxat 3: La'm Suume Losisimmi Googguwwa

Aagga

Losishshi goog suu'm worsawwit, losimmi worsawwit, losan baxxanchanne uwwamoo annanni annanni googguwwi moo'amtam lule'i duuha'a moo'isoothane. Losishshi goog ayyi lachchi furtuunannem awwaaxxakkeena xanakkam seelluwwika, losixxuwwikaa iho'uwwi illag lasago'm siyya'uwwa amadoothane. Losishshi goog baxxanchi woronne baxamoo bax hagalluwwa, losisaanchi sharadaa losaa'n sharadaa, losishshina awwaaxxakkam mu'uttuwwa, mulkeenom amdoothane.

Losa'n Horoor Sawwittuwwa

Ka usheexxaxxi lasaanchonne, booraddam losaan:

- ✓ La'm suume losisimmina awwaaxxakkam hee'akko'i googguwwa caakkisamookko.
- ✓ Suu'm sono'o tiraxxi gooqqi mahooma kuramookko.
- ✓ Xaggaggi gooqqi mahooma caakkisamookko.
- ✓ Qananaa'akka'a la'm suume losimma yimmi mayyimda'e caakkisamookko.
- ✓ Duuha'uwwa awwaaxxakka'a la'm suume losisimma yimmika mahooma kitaabamookko.
- ✓ Sawwite uwwaanchi la'm suume losimmi gooqqi mahooma caakkisamookko.
- ✓ Macceesakka'a dabarimminne la'm suume hinkid losimma xanakkamda'e kuramookko.
- ✓ Sa'imminne la'm suume hinkid losisimma xanakkamda'e caakkisamookko.
- ✓ Orachchi mikmikaatinne la'm suume losisimmi mahooma caakkisamookko.
- ✓ Macceesimminnee moo'imminnee la'm suume losakkam gooqqi mahooma kuramookko.
- ✓ Toqqamchi googo awwaaxxakka'a la'm suume losisimmi gooqqi mahoomaa awwaadoo caakkisamookko.

Losishshi mu'uttuwwa

- La'm Suume losa'n mu'uttuwwa

Losimmi-losimmi tekiniikkuwwa

- Atoorachchaam caakkishsha
- Abagudduwwinnee gaalchannee baxakkam baxo.
- Gagxan baxo
- Baxonne shooto'amaakkoo losimmi googo

Laseeshshi Tekiniikkuwwa

- Saga'l xa'michchuwwaa dabachchuwwaa
- Mullina, laminaa gaalchinnee baxakkam baxo
- Gaqqi moo'aquwwa
- Baxxanchi baxonne angedimma

La'm Suume Losishshi Googguwwi Elela

Booradaan ka usheexxato guullita'a lasage:

- Annanni annanni uulluwwanne la'm suume losisimmiinna awwaaxxakkam hee'akko'i googguwwa caakkissamo
- Annannichchi la'm suume losisimmi gooqqeka hoogaanchi midaadoo qoxxaalli midaadoo kuttamo
- La'm suume losisimmi xiniinsimmi hasisookkok mahannetda'i ihukkisa ixuwwi gaqqi sawwitinne bakkiissa'a caakkissamo

Horoore Baqbaqaachcha

1. La'm suum maruchcho?
2. La'm suume losisimmi yimmi mayyimma?
3. La'm suume losisimmi luxxi suume losisimmiinsi annanni iheekkoo yitaa sawwitoo?

Losishshi goog baxxanchi woro'l losimmi losisimmi awwonsa amadoohane. Losaanchika ayyoomano soroobimminne hindiyyaaxxi qaxooma saarayyoothane. Eebikkina losishshi goog awwonaa yoo illi sawwittuwwa amdookko:

- ❖ Er haalat yoo losaano qooccimma
- ❖ Baxxanchi woro'l baxina faare'n yoo losaano qooccimma
- ❖ Losisaanchi losaano wollisimma
- ❖ Losa'n hincitim xanattoo lachchaa amadiisimma
- ❖ Losixxuwvim losaa'n losixximmi xanato fuu'lisimma

Keenatim losaa'n xanaxxi gabala laseesimma, losishshi qoorooma wollisimma, silabasannee losaanonnee lambe'enne yoo edamcha hindi yimmaa losisaanchi losishshsi duuha'a doo'loo'isa issimmaa sansiisookko. (Celce Murcia 1991)

3.1. La'm Suume Losishshi Gooqqi Mahooma

La'm suume losishshi goog, ayyi suumem seeraam googinne losisimmina xansiisoo illag lasagooma moo'oohane. Mishaamoo danaam ihaakkoo losano uwwimmam moo'oohane. Losa'n haga'lisinne, losaa'n duuha'isinne, minaadaphphi suu'm hasa'nisinne, mk. Doo'lameena xanoo istiraateeje'e. Losishshi goog lachchannii qoorooma (saayinsannii arta)? yoo xa'michcha ki'isoo do'ixxi lachchi manni (psychologist) yo'o. Mulli do'ixxi lachchi manniinsi hincoo dabachchuwwi losishshi goog saayinsam qooroomam matissaa amadoothane yookko. Eebikkina losishshi goog lachcha (saayinsa) shooto'i issimminne qooroom (arti) yoo duuha'inne asso higisimmina awwaadoo li'incho. Kaniinsi mulleka, losan uwwamoo ammane losa'n elela tochocho afisimmina hara'moo qoorooma (Celce Murcia 1991)

3.2. La'm Suume Losisimmi Googguwwi Asheero'o

20 xibboo'm doollenne suume losishshi googguwwi aganni annanni annanni la'm suume losishshi googguwwi ki'immaa ubimmaa moo'isaakko. Eekee'n woriinsim horoor ikkoeken awwontamkeeno:

- Losisimmi googo yimmi annanni annanni losishshi googguwwi wixxit ihaa suume losisimmanne doo'l yakite moo'isoohane.
- Losisaan, e'loohane yakkam suume losisimmi googguwwa awwaaxxitota'n suu'm losa'nek xaalloom edookko.
- Mat losishshi googo annanni issimmina awwaadookko. Googoom qoodamaa la'amaakkoohaannonne, e'loohaannonnee mishaam ihaakkoo losisimmi gabalannee higitimminne doo'loominne losisimmina hara'mookko (Freeman 2000).

Higukki 60 hiinchuwwanne elelanne, worsawwitennee amaxxannee annanni ikko'oo suume losishshi googguwwi baxone hosso'ookko. Suume losisimmi agannanne 1960 - 1980 afeebe'e yoo hiinchuwwi dut dabassamchi moo'amukki ammane. 1950 - 1960 afeebe'e yoo ammanenne annanni annanni suume losisimmi googguwwi moo'amcha asheetto'i ammane. 1990 amaxxanne xiniinsookkokii baxonne xiniinsoo sume losisimmi googguwwi haareechchisa moo'amcha asheetto'i ammane.

La'm suume losisimmi googguwwanne mateeyyoomii annannoomii yookko. Ihona bagaan suume losisimmanne hundiinsem doo'lamaakkoo mat goog bee'ane. Suume losisimmina awwaadoo hundem googguwannem qoxxaalli midaadii hoogaanchi midaadii yoohane. Annanni annanni googguwwika qoxxaalli midaado aa'imminne losisimmina doo'linoommo. Suume losisimmina annanni annanni keennaanchuwwa awwaaxximminne suume losisimmi googguwwi doo'lamookko. Ookeenim:

- ✓ **Losanonne xiniinoohan ihmima:** Ku keenaanchi suu'm losan hincoo ammane losanonne elela issaakkohane. Ku amaxxi losaano u'namsoobee'ane; losisimmi googim dabassamoobee'ane; losaan tiissiiishsha amaddamisa issoohane.
- ✓ **Losisaanchonne xiniinsoohan ihmima:** Losisaanchi baxxanchi woro'l lule'i mikmikaato wollisookko; losaan ee'haa'nam angedooyyo.
- ✓ **Losaanchonne xiniinsoohan ihmima:** Kannonne losaanchi ixxi gagina mishaam losisaancho. Losaanchi losimmi losisimmi maratonne haraar sharada baximminne annichchi ihaa lachchi bu'i ihookko. Losaanchi hundem luwwannem baqbaqaatinne angedoohaare,

losisaanchi odim duuha'uwwa taaphansaanchi ihookko; baxxanchi woro'l angejja wollisookko (Freeman 2000).

Hanaan hincito'i muume losishshi googguwwi doo'lamtam xire xiniinsi uwwakka'a doo'limmi hasisoo'isa hindi yinoommo. Mat losan uwwamaa lasage moo'amookkokii keenamoo dabassii moo'amchi hasisookko. Suu'm losano hincaa'immina doo'lamtam losishshsi googguwwi suu'm saayinsa qooroom yoo googinne hincaa'immina xansiisooohan ihimmi hasisookko. Ee'isam suu'm amaxxaa losaa'n hasanoo shooto'i issimminne doo'lamchi hasisookko.

Annannannem la'm suume losisimmi maratonne gaassi doolliinsem ki'isaa awwaadonne hosaakkoo annanni annanni losisimmi googguwwi yookko. Eekeenom awwonaa yoo'isanne moo'immi xanamookko.

3.3 La'm Suume Losishshi Googguwwa

3.3. 1. Suu'm Sono'o Tiratinne Losishshi Googo (Grammar Translation Method)

Ka yanniinsem mareexximmi xanamoo'isam ku losisimmi googo xiniinsookkok la'm suu'meka suu'm sono'o losisimmanette. Shoto'aam tiraxxi tekniikoomim xiniinsakko'i la'm suume suume tirakko'i suumenne tirimmanette.

3.3.1.1. Suu'm Sono'i Tiratinne Losishshi Gooqqi Asheero'o

Brawn (1994) annanni annanni lachmanna naqqasimminne ka losisimmi gooqqi asheero'i bikkina awwonaa yoo'isanne caakkisaakko. Suu'n sono'i tiraxxi gooqqi bikkina wo'm ihaakkoo caakkisanne hincakkoo asheero'o moo'isoo mahem naqaashim bee'ane. Matmat naqaashshuwwi moo'issamisam suu'm sono'i tiraxxi googinne losisimmi asheeramukkok suu'm losa'n maratonne araq amma'n lasagette. Ihona bagaan suu'm sono'i seelluwwa xiniinsakko'i la'm suuminne (target language) edamsimmi bax losamaakkoohan ihimma asheerukkok 18 xibboo'm doolli lasaanchi hegegonnette.

Suu'm sono'i seelluwwii tiraxxi baxii losisimmi qooroommuwwiinsi matisa ihaa suu'm losa'n woronne 1840 haraarisaa baxonne hosukkuuyyi hee'ukko. Suu'm losa'n woronne hee'ukki illag lasagoom keennaannichisa ihaahim awwaadaakko. Ookkim see'l yanni saga'l doo'n finto'inne tiratinnee tiraxxi losixxuwwi awwonookko. Losa'n lasaanchonne la'm suuminne annanni annanni kitaabo'uwwi uwwamaa luxxi suumenne tirato yakamookko. Ku goog ee doolli mannisanne sholle'aallaa mishaamoo hee'ukkis kuramookko. Mashka'oomim seer hincukkisam gundi xuunsammi woca hincaa'imminne tirat baxonne hosam hee'ukki bikkinatte.

3.3.1.2. Suu'm Sono'i Tiratinne Losishshi Gooqqi Elela

Annannannem 19 xibboo'm doollenne suu'm sono'i tiraxxi goog kitaabo'o soroobimmina lachchi manni beyyonne luxxan ihaa massamaakko. Ku elel tochcho afubeeta'nim suu'm sono'i tirat ixxi gagoomannem mat losa'n shogisa ihaa hee'ukko. Suu'm sono'i goog la'm suume wocimminaa macceesimmi xanatinaa hoffi xiniinsa uwwimminne kitaabimmanne xiniinsoo losimmi googoo sono'aam ihaakkoo suu'm losanonnee xiniinsookko (Brawn 1994).

Suu'm sono'i tiraxxi gooqqi elela moo'oo'isanne, Ingiliizisa losisimmina suu'm sono'i tiraxxi googo awwaaxxoo araq losisaan suume losimmina horoor mashka'i issamaa ixxuwwi losaanina hincaa'amoo elelluwwi:

- Ingiliizis kitaabo'uwwa la'immina
- Bii'l suume losimminne ixxuwwi do'ixxa fuu'lisimmina
- La'm gaba'l te'im shiqqeen gaba'l kitaabo'i hawweennuwwa higimmina xansiisoo shooto'aam suu'm sono'i, qanannaaxxi, saga'l doo'nekaa tirimma xanaxxekaa lachcha woronne gassimminatti ihukkisa caakkisamookko.

Mulli lachmanni odim suu'm sono'i tiraxxi goog shooto'aam ikko'oo qananaa'imminnee suu'm sono'o asheerimminnee losaan mishaam ihaakkoo heerqaaphphi toqqamchina gudisimmi googo yamookko. Edaahim, suu'm sono'i tiraxxi goog losaanina eehaa'nam u'namcha qooccoobee'ane. Mashka'im losaan ee suuminne toqqamamoona te'im wocamona egerakkam bee'i bikkinatte.

Losixxi: 1

Awwonoo xa'michchuwwanne gaalchinne atoorattakka'a lasage siiddakko'i sawwite lule'i baxxanchi losaanina daayyamsehe.

1. Suu'm sono'i tiraxxi googinne la'm suume losisimmi hinkid baxamam hee'ukko?
2. Ku la'm suume losisimmi goog lophaa xiniinsam hee'ukkok macceesimmannee wocimmannettee ihoo'n qananaa'immannee kitaabimmannettee hee'ukkok mahina labissakkamo?

3.3.2. Xaggaggi Losishshi Googo (Direct Mothod)

3.3.2.1. Xaggaggi Losishshi Gooqqi Mahooma

Xaggaggi losishshi googina annanni annanni summuwwi yoo'isa dut lachchi manni kuttamo. Eekee'n woriinsem dabassamoobee'ane, uumo'ane, saga'lane suu'manee yooken siidamookko. Brawn (1994) caakkisukkisanne araq ammane suume losishshsina baxonne hosookkok xaggaggi losishshi googo yoohane. Ka losishshi gooqqek elel, xiniinsamukki suume (target language) losoo losaan ee suuminne suume tirukki mannisa fiyyaa'aa wocimma xanoo'isa issimma. Stern (1983) caakkisukkuuyyi, ka losisimmi googina asheero'i ihukkok suu'm sono'i tiraxxi goog (grammar translation method) xiniinsamukki suume losimmina makkoobee'an ihmimi ihukkisa kuraakko. Xaggaggi losishshi goog losaan xiniinsamukki suume losamoo'isina shooto'aam ihaakkoo seer yoohane. Ookkim xiniinsamukki suumiinsi luxxi suumennem ihukko luxxi suumiinsi xiniinsamukki suumenne tirimma ha'yoobee'an ihmima. Losaanchim ihukko losisaanchi xiniinsamukki suume la'immi hasisookko bagaan luxxi xuu'm bikkina la'amona ixuwwiinsi egeramooyyo. Annannannem, losisaanchi xiniinsamukki suuminne suume tiraakkoohan ihuta'n doo'lamoookko. Lobakat ammane losanom asheerookkok macceesimminnettee woocimminnettee. Eebikkina, baxxanchi woronne araqa macceesimmii wocimmii hasisookko. Ka mashka'inne, baxxanchi woronne losaan faa're'ninne angedimmi egeramookko. Losisaanchonnee losaanonnee lambe'enne yoo edamchim beshoommano laboohan ihmimi hasisookko.

3.3.2.2. Xaggaggi Losishshi Gooqqi Asheero'o

Suume losishshi googguwwi dabassamchi moo'amcha asheerukkok Awroppa'anne (1850 - 1900) afeebe'etti ihaa, dabassamchoomina araq ihaakkoo shooto'aam mashka'uwwi yoohane. Suu'm sono'i tiraxxi losishshi goog xaggaggi losishshi googinne beyyamukko. Stern (1983) xaggaggi losishshi goog hinkid asheeruda'e caakkisukkuuyyi, suu'm sono'i tiraxxi losishshi goog losaan xiniinsamukki suume losamona hara'mubee'i bikkina muli googo hasimmi hasisukkisa kurookko. Losishshi goog dabassamoo'isina mashka'i ikko'i horoor horoor quuxxuwwim qooccamto'o. Eekee'n woriinsem Stern onto ikkam qaxa awwonoo'isanne hincaa'aakko:

- Ee xire suu'm losan saayinsi losannuwwisa mat losa'n hagar ihaa uwwamcha asheerukko. Kuk odim manni horooreenne haareechchi ihaakkoo saayinsaam sawwite qoocukko. Ee'isinne, "Suume losimmaa yimmi suu'm sono'o losimma yimmaa," yoo sawwitenne aagukko.
- Suume losisimmi maraxxi woronne hinkido'ne'i losan hinki ammane uwwamchi hasisooda'e caakkisoo do'ixxi lachchi manni moo'amcha asheetto'o.
- 1983 "Doollab Ameerikaa'n Suu'm Xaaxxite (Modern American Language Association)" qooccamchi, Ingiliizanne odim 1989 "Doollab Ingiliizis Xaaxxite (Modern English Association)" xaaxximmi mannik xiniinsi suume losisimmi googonne xishshoo'isa issaakko.
- Heerqaaphphi Sagachcha'i Xaaxxit (IPA) 1986 qooccamimminne suu'm sagachcha'a danaamisa qananaa'immi (weeshimmi) suume losisimmanne haraar sharad yoo'isa moo'isoothane.
- Industire'uwuii beero'uwuii li'immi, ee'isam daddarii heerqaaphphi edamchii haraarukkuuyyi waarimmi hundam mateeyyisoo toqqamchi hee'immi hasoo'isa issu bikkina suume losismmi irti ihukkuuyyi waarukko. Kannina hasisookkok odim suume losimma.

Suu'm losano gaafaassookkok odim xaggaggi losishshi googo yoo sawwit lobakat uulluwwanne eeyyite siidukkuuyyi waarukko. Uulluwwi gabalanne lxxeka Jarmanannee Faransaayanee

baxonne hosukko. Qaphphe qaphphenne muli uulluwannem fikkaannukko. Ingiliizii Ameerikaanim ka sawwite aa'la'a haraarisanne awwaaxximma asheetto'o.

Awwo'nammi tomme hiinchuwwina sawwixxisaa mu'uxxisaa ihaa awwaado uwwukkuuyya dasaa lasage ixroomanne areesimmi te'im haabimmi baxo baxakko'ookko. Ameerikaanne 1929 annanni annanni hegeegguwwanne siidamoo minaadaphphi losa'n minneewwanne annannichchi losa'n baxxanchuwwinam laboo'isane ihaa gudukko. Ku losa'n gudo'im gudisukki losa'n mi'n summanne ihukko. Ee ammane Ameerikaa'n woronne Faransaayisaa muli suummuwwamii losisimmi xanamaakko. Ka losa'nek elel xiniinsamukki suum baxxanchi woronne toqqamchina awwaadoo'isa issimma. Ookkim Ameerika'anne losaa'neka losimmi hasanoo losimmi gabalaa iimaa'aakko. Araq doolluwwinam ee uullanne mexxo'i losisimmi goog (the only teaching method) ihmminne awwaadaakko.

Ingiliizanne odim losisaan ka losishshi googo baxonne hosisameena araq hawwamamaakko. Woshshi ihukkaarem losa'n pooliise'enne bikkimminne awwaaxximma asheeramaakko. Suum losamoo'isina xiniinsi uwwamukkuk woc suuminattee tekniik losaninattee hee'ukko.

Xaggaggi losishshi goog Awroppa'i suu'm losanonne araq ciimo'o qooccaakko. Shiqkeen losa'n gaba'l suu'm losannuwwim uwwamtamok losammi ihaakkoo suu'm losan hincaachchi googinnetti hee'ukko. Luxxi gabalanee la'm gaba'l losa'n minneewwannee odim xaggaggi losishshi goog awwaaxxamam hee'ukko. Ka lamem losishshi googguwwam (suu'm sono'o tiraxxi googoo xaggaggi losishshi googoo) mateeyyoom yookki losishshi googo (compromised methodology) yimminne losano uwwimma asheetto'o. Woshshi ihukkaarem xaggaggi losishshi googiinsi loboka suu'm sono'o tiraxxi googonne majja'n yoohan hee'ukko.

Lule'oomannem moo'akkamaare, annanni annanni Awroppa'i uulluwwanne xiniinsamukki la'm suume losisimmina suu'm sono'o tiraxxi googo (grammar translation method) urimminne hundim xaggaggi losishshi googonne (direct method) xiniinsimma asheetto'o.

3.3.2.3. Xaggaggi Losishshi Googo Awwaaxxakkamisa

Xaggaggi losishshi googo awwaaxximmi bikkina Danel (1986) awwonaa yoo'isanne hincaa'aakko. Xaaliyaa'n ullanne Ingiliizisa la'm suu'imisa losoo losaanina Ameerikaa'n kaarta'i bikkina hincukki kitaabo'o losaan sagara iimaa'amaa qananaa'amoo'isa issimminne, qananaa'amu luwwa caakkisamoo xirem xiniinsamukki suume xale'e awwaaxximminnetti hee'ukko. Suu'm xanatim hasakkamisanne fuu'leena xanookkok muramoobee'i yakitinnetti ihukkisa edaa caakkisaakko.

Ameerikaa'n kaarta'anne annanni annanni qarxuwwa moo'isimminne xuunsammi woccuwwa qooccamukkuuyyi losaan caakkisamoo'isa issimmi luxxi suumenne tirimmi hasisoo'nim hindi yimma xanamoo'isa issaakko. Losisaanchi xiniinsamukki suuminne xa'mookko, losaanim dabachcha uwwitamok xiniinsamukki suum xale'e awwaaxximminnette. Ookki ihu mashka'i losaan dabachcha uwwitam ammane suume tiramukki suume awwaaxxamoobee'isa ootimminatte.

- ✓ Tiraxxi xa'michchuwwi hincoo xire heemachchi saleedanne misila misilimminne, ee suu'm woronne labaqqamoo muli sagara uwwimminne caakkisookko. Kuk odim xiniinsamukki suuminne xale'e sawwamoo'isa issookko.
- ✓ Ee kaarta'i bikkina xa'mamoo xa'michchinam ihukko uwwamoo dabachchina gundi sagara te'im xumsagara awwaaxximiinsi loboka wo'm ihaakkoo xuunsammi woca baxamaa dabaramona xansiisoo sheeqqara qooccima losixxamona hara'mookko. Oo goog odim toqqamchi li'ino areesookko.
- ✓ Qananaachcham asheero'iinsim ki'isamaa axisimmi hasisoo'isa moo'isimmina annannichchi woc woronnem qooccamoo qananaa'immi huushammatina haabo'i uwwamookko.
- ✓ Suu'm sono'i huushammatina doo'la uwwimminne losaan ixxuwwi gagam haabamoo'isa issakkamo. Oo qooroom odim suu'm losanonne gaga haabimmi losan sholle'oo'isa issoo bikkinatte.

Losaan ixxuwwina'i ixxuwwim xa'mamamona amman uwwamookko. Annanni annanni luwwa hee'amookki uulli duuha'inne edamsimminne ixxuwwina'i ixxuwwim toqqamcha areesamoo'isina danaamisa hara'mookko. La'm suu'm losanonne kitaabimmi xanat horoor aago'i (key input) ihu bikkina suumoomam ka'isinne losixxamoo'isa issimmi xanamookko.

Mat saanti losan lule'oomim Ameerikaa'n uulli afuuchchi duuha'i bikkinatti ihmimi moo'isookkok losa'n silabas gudukkuuyyim shooto'i issukkok suu'm saayinsi ihoo'n duuha'uwwa, daa'uwwaa horoor woshshuwwaa ihukkisa moo'isoohane. Kuk odim losaan suu'm saayinsi bikkina u'namchi gatona suume awwaaxxiammannee sawwite caakkisimmannee xiniisitamisa issoohane.

3.3.2.4 Xaggaggi Losishshi Googinne Losisimmi Elela

Brawn caakkisoo'isanne, ka goqqek elel suu'm sono'i tiraxxi googo ubbuusimminne aayyaamina ihoo suu'm losano hincaa'immannette. Losaan ayyi luwwam luxxi suumenne tirimmi hasisoo'n, xaggaggannem xiniinsamukki suuminne sawwamoo'isaa wocamoo'isaa xansiisimmina gudaakkoohane. Losaanina baxo edimmi, losaa'n lambe'enne toqqamcha fuu'lisimma yoo elela amadoohane.

Lule'oomannem moo'noommaare, suu'm sono'i tiraxxi googonne losaan bax hoffan ihu bikkina, faare'aalli ihaakkoo baxxanchi woro'l angejja fuu'lisimmina losaan xaggaggi losishshi googinne macceesamukkoka dabaramaa wocamoo'isa, gaalchanne atooraramoo'isa, saga'l kitaabo'o losixxamoo'isaa gundi kitaabo'uwwa qananaa'amaa ixxuwwi gaqqisanne caakkisamoo'isa issimmina xansiisoo bikkina xaggaggi losishshi goog doo'lamookko. Ka'isinne, ku googo suume sholle'aallannem losakkona hara'moohane.

Losixxi: 2

Awwonoo xa'michchuwwina laboo dabachcha uwwa.

1. Ku la'm suume losishshi goog xaggaggi googo yamamukkok mahina laboo?
2. Xaggaggi gooqqek horoor elel maruchcho?
3. Ku googo siidamoo'isina mashka'i ihukkok maha?
4. Xaggaggi goog la'm suu'm losan mishaam ihoo'isina hinkaa'na hara'moo? Mahina?
5. Xaggaggi googo awwaaxxakka'a la'm suume losisakkam ammane losaan luxxi suume awwaaxxitona eeyyit uwwamoobee'ek mahina laboo?

3.3.3. Qananaa'akka'a Losimmi Googo (Reading Method)

3.3.3.1. Qananaa'akka'a Losimmi Gooqqi Mahooma

Qananaa'imminne losimmi goog, suu'm losano qananaa'akka'a qalbeexximminne te'im qanannaaxxi losixxinne baxamoohane. Stern (1983) (Coleman 1920) naqqasimminne caakkisukkuuyyi, qananaa'immi googinne la'm suume losimmi elel qananaa'immi losixxanne wocimminnee kitaabimminnee losixximmaa yookko. Qananaa'immi googinne losisimmi asheeru ammane, lobakat ammane ka googonnem atanaachchii fitii ki'aa hee'ukko. Mashka'oomim qananaa'imminne xale'e la'm suume losismmi ee'haa'nam mishaam iheena xanooyyoo yaa sawwoo manni hee'u bikkinatte. Ihona bagaan, ka la'm suume losisimmi googonne baxamukki naqaashoomina awwaadoo baxamukki saarayyi ee'haa'nam hee'ukkoyyo.

3.3.3.2. Qananaa'imminne Losimmi Gooqqi Asheero'o

Stern (1983) qananaa'imminne losimmi googinne suume losisimmi elel qananaa'akka'a qalbeexximmi xale'e booradisimmanne ootamaakkoohane. Matmat kitaabaan kobi'lishshina West, Bond, Coleman doollab bii'l uulli suummuwwi soroophphi amaxxanne ammane laboo ka hincite tachchoo (fitansoo) sawwite hincaa'amaakko. Ihona bagaan ka sawwite moo'oo'isanne mahem naqaashim ihukko kitaabamu tiissiishshi hee'ukkoyyo.

Qananaa'imminne la'm suume losimmi goog 1920 hiinchi woronne qooccamaakkooohan ihukkisa matmat Ingiliizisikii Ameerikaa'n lachchi mannii kuramookko. West (1926) Hindi uullanne Ingiliizisa losisukku'uuyyi, Hindi losaan Ingiliizisa wocimiinsi Ingiliizisa losamaa qananaa'immi loboka sholle'am hee'ukkisa caakkisookko. West qananaa'immina xiniinsa uwwimmi hasisookko yukki mashka'i, bii'l suume la'immina ku goog mahiinsim lob danaam qooroom ihu bikkinatti xale'i ihoo'n, losaan bii'l suume losisimmina luxxaneme, lobakata sholle'aallaa araqa awwaadoohanee ihubikkinattee yookko.

Ee ammane losaanina qananaa'immi qooroomanne xillaalli ihaakkoo ijaajo uwwamam hee'ukko. Woc suumim (macceesimmii wocimmim) ihukkaare lule'oomam xadamukkoyyi hee'ukko. Woshshi ihkkaarem qananaa'immi elelina kee'maalli beyyi (xiniinsi) uwwamaa hee'ukko. Ameerikaananne qananaa'imminne losimmi goog la'amukki ammane kee'maalli fito ki'isaa hee'ukko. Ihona bagaan or hee'ukki xire saayinsaam kitaabo'ina yakku'uuyyi suumooma losisimmi hasan haareechchisinne areesamaa hee'ukko (Stern 1983). Qananaa'imminne losimmi goog, suume losisimmi maratonne mat qoodamaakkoo qananaa'immi xanatonne xiniinsoo'isa issimminne suu'm losaan qananaa'imma xanimminne baxonne hoseena xanoo danaam suu'm xanato fuu'lisoo'isa issimmanne xiniinsoo googo.

Qananaa'immi googinne suume losisimmina yakakkamaare horoor luwwoom kitaabo'uwwa awwaaxximmi xanatina shiqqeen gabala uwwamoohan ihaa, ookkim losaa'n ee gabalinne mateeyya maroo annanni annanni kitaabo'uwwa doo'limminnetti hee'ukko. Ee marato baxonne hosisimmina losaan ixxuwwi losanina hincukki suuminne kitaabamu luwwa qananaa'amoo'isa issakkamo. Ee'isinne mitaabo'uwwi amaddo'i assi xale'e qalbeexximma xanamoo goog qoodamookko.

3.3.3.3 Qananaa'imminne Losisimmi Gooqqi Elela

Stern (1983) qananaa'imminne losimmi googinne suume losisimmi worsawwit elela aphphisimmaa urimmaa xassimmina horiyyem danaam awwaad yoohane. Qananaa'immi goog lule'oomannem illageen hee'lo'i losisimmi googguwwiinsi annannayyo. Suu'm sono'i tiraxxi

gooqqis ihulas luuxxi suume awwaaxxakkam marat suu'm losanonne exxooyyo. La'm googonne (xaggaggi googonne) suume losanonne aaggi lobakat ammane suuminne (sagarinne) xale'e baxamoohan hee'ukko. Mashka'oomim xaggaggi googinne sagara weeshimmina makkooohan ihu bikknaa mat kitaabo'ika mahooma hindi yimmina wororonne wocimmi hara'moohaannisa issakka'a moo'akkam hee'akko'i bikkinatte. Ee ammane mahiinsim loboka qananaa'akkam kitaabo'iinsi sagalluwwa feerimmi luxxi awwaadisa ihaa moo'amam hee'ukko. Eebikkina mat kitaabo'o xillaallisa qananaa'immannee hanane ganakka'a qananaa'immi lambe'ennee yoo edamchi bikkina qananaa'aanina hindiyyaato qooccimmina mishaam ihmimaa ihmimaa hoogimmaa moo'oohane.

Tasfaaye (1981) qananaa'immi googinne suume losisimmi elelluwwi lule'oomannem moo'akkamaare lamo. Ookeenim:

- I. Losanina hincoo ee suuminne kitaabamu luwwa qananaaakka'a qalbeexximma xansiisimmina
- II. Kitaabo'onne hosukkok ee suume moo'oo annanni annanni duuha'i ihu bikkina ee suuminne kitaabamaa hincu luwwa qananaa'imminne losisimminaa muccur suume la'isimminattee.

Hanaan hincukki lamem sawwitem moo'noommaare, qananaa'immi gooqqi elel losanoom mexxo'i mat xanaxxi kululleesanne xiniinsoohan ihu bikkina elelim ihukko tungi ka xanat xale'e fuu'lisimmi ihookko. Ihu bikkinam, qananaa'immi goog quux yakka'a mat xanatonne xale'e qoodamaakkoo suu'm losishshi goog ihukkisa caakkisookko. Losisimmi qooroomim illagee'n losishshi googguwwiinsi ee'haa'nam annanni ihubee'isa hindi yimmi xansiisookko. Ku goog suu'm sono'i tiraxxi gooqqisam luxxi suume awwaaxximma hoorooyyo. Hundiinsim loboka qananaa'akkam kitaabo'onne sagalluwawina issakkam xillaalli wollishshi horoor beyyo amadoo bax ihukkis caakkaakko.

Losixxi: 3

Awwonoo xa'michchuwwanne lamina lamina ikkakka'a atoorattakka'a lasage siiddakko'i sawwite lule'i baxxanchi beshina daayyamsehe.

1. Qananaa'imminne la'm te'im bii'l suume losisimmi hinkid baxonne hoseena xanookko yitaa sawwitoo?
2. Qananaa'imminne la'm suume losisimmi suuminne toqqamchi xanato fuu'lisimmana hinkaa'n hara'mookko yitaa sawwitoo?
3. Qananaa'immi googonne, xaggaggi googonnee suu'm sono'i tiraxxi googonnee lambe'enne yoo mateeyyoomii annannaatii maruchcho?

3.3.4. Duuha'aam Losishshi Googo (Situational Method)

3.3.4.1. Duuha'aam Losishshi Gooqqi Asheero'o

Richards & Rodgers (1986) caakkisamoo'isanne, duuha'aam suume losisimmi goog asheeramukkok 1920-1930 yoo hiinchuwwi woronnetti ihaa, googoom Ingiliiz suu'm saayinsi lachchi manni ikko'i Harold Palmer yamamoo keeninnee mulkeeninnemii fuu'laakko. Edaahim, ka goog bakkiisoo lachchi manni woriinsi Awustiraale'i Jorge Pittman qaddamtamo.

Matmat Ingiliiz uullanne siidamtam suu'm saayinsi lachchi manni 1920 woriinsi asheeraa ku goog fuu'loo'isa issamaakko. Duuha'aam losishshi goog sagalluwwii suu'm sono'i seelluwwii doo'lamtam illag lasagooma, amaxxi xaaxxitii awwo'namchii qoodamoo awwonsa, losano hincaa'imminaa losixxakkamisa issimminaa awwaaxxakkam qooroom hundam wixxaa'aa amadoohane.

3.3.4.2. Duuha'aam Losishshi Gooqqi Haalattuwwa

Richards & Rodgers (1986) ka gooqqeka horoor horoor haalattuwwa awwonaa yoo'isanne caakkisamaakko:

1. Suume losisimmi asheeramchi hasisookkok wocimminnette. Hincitam losishshi mu'uttuwwim kitaabamchinne hincimmiinsi illage sagarinne te'im wocimminne hincimmi hasisookko.
2. Xiniinsamaa losanina hincukki suum baxxanchi woro'l losa'n suume te'im toqqamchi suume.
3. Xiniinsamukki suu'm illi sawwittuwwii quuxxuwwii suu'm losa'n aaxxanne annannannem haareechchi sagalluwwi, suu'm sono'ii qanannaattuwwii hincitamokii losixxuwwi baxamtamokii duuha'aam ihaakkoo googinnette.
4. Sagalluwwi losano moo'oo'isanne, hincitam sagalluwwi lule'i ikko'oohanee (general vocabulary) ododim moo'amtamanee ihimmi, ee'isam gabali gabalinne lobakata awwaaxxakkam sagalluwwi xale'e issimmina yakit issamookko.
5. Sheeqqa'l te'im suu'm sono'i losa'n hincite moo'oo'isanne hincimmi hasisookkok sholle'aalliinsi kee'maallannette.
6. Qananaa'immii kitaabimmii hincitamok sagalluwwi tiraxxekii suu'm sono'i qooccikii shooto'i danaamisa xaaxxaa lasagette.

Richards & Rodgers (1986) caakkisamoo'isanne, ku goog 1960 woronne sagaraam te'im wocaam hincixxi summiinsi loboka duuha'aam hincite yookkok eeyyite siidukkuuyyii araq mannim aa'ukkuuyyii waarukko. Maratinne "Sheeqqaraam-Duuha'aam" hincitii "Duuha'aam-Suume losisimma" yoo yannuwwi mat hagar awwaadina hosoo weshannuwwi uwwamukkuuyyii waarukko. Eebikkina duuha'aam suume losisimmi goog "Sheeqqaraam-Duuha'aam" ee'isam "Sagaraam" googo amadoo'isa issakka'a awwaadonne hosukko. Duuha'aam gooqqi woronne wixxukki suu'm worsawwit Ingiliiz sheeqqaraam hincixxi hagar hee'ukko. Ka hincixxi ogorinne wocimmi suu'm shooto'i ihaa moo'amam hee'ukko. Sagalluwwi diidaar, beyyis sagalluwwi, fikkaannishshi somo'uwwii amaxxi sagalluwwii losisimmina hasakkam kitaabo'i siidamoo'isa issitamo.

3.3.4.3. Duuha'aam Losishshi Gooqqi Elela

Richards & Rodgers (1986) Pittman (1963) naqqasimminne, duuha'aam suume losishshi gooqqi elel soorem suu'm xanattuwwa ijaajaam ihaakkoo googinne losamoo'isa issimma yamaakko. Losaanchi wocimmannem ihukko sheeqqa'l xanatonne xorto'aalli ihona egeramookko. Ayyi googinnem huushamimmi hasisoobee'an ihu bikkina huushammato bee'isimmi hasisookko yaa amma'nookko. Suu'm shooto'aam sheeqqaraa xuunsammoc maratoo qaqqisonne wollisimma xanimmi qananaa'imminaa kitaabimmi xanatinaa araqa hasissamane. Ka gabalanne afimminam wocsuum annanni annanni losixxuwwinne fuu'limmi hasisookko. Losaan hareechchi sagalluwaa qooccaa qananaa'ameena illage, ee haareechchi sagaraa qooccaa sagarinne soroobisimmi hasisookko. Ku lule'i marat losisaanchi awwonsinne/wollishshinne taakke'immi hasisookko.

Mullisinne, <http://www.Myenglishopages.com/blog/situatinallanguageteaching-oral-approach> yoo interneexxi bu'iinsi siidamukki naqaash moo'isoo'isanne, duuha'aam losishshi gooqqek elel suu'm hundem xanattuwwannem xiniinsimma; annannannem odim wocimmi xanatinaa suu'm sono'inaa gudaanchi beyyo uwwimma; losamoo suuminne qare'ninnee xorto'oominnee dabachcha uwwimmi xanato fuu'lisimma; ee'isam shooto'aam suu'm sono'ikaa xuunsammocikaa sono'aam sheeqqara wollisimmaa yimminne caakkisaakko.

3.3.4.4. Duuha'aam Losishshi Googonne Losaanchi Sharada

Ka googonne losaanchiinsi egeramookkoka Richards & Rodgers (1986) caakkisamukkisanne, losa'n asheero'onne losaan macceesaano. Eelasage losisaanchi yookkokaa macceesamukkoka dabaramaa kuramookko. Eelasage hincoo xa'michchuwwinaa ijaajjuwwinaa dabachcha uwwamookko. Losisaanchi yookkoka edamaa edamaa yakimminne losixxamookko. Huushamimmi horiyyem hooramaakkoohane. Losaa'n angejji fuu'lukkuuyyi marookko. Losixxamaa lasage, losaan ixxuwwina'i ixxuwwim xa'michcha xa'mamamookko; dabachcham uwwamookko. Ihona bagaan losa'n amaxxa doo'limmanne losaan maham angedimma xantamoyyo.

3.3.4.5. Duuha'aam Losishshi Googonne Losisaanchi Sharada

Richards & Rodgers (1986) Pittman (1963) naqqasimminne, losisaanchi losa'n amaxxa hinca'a'imminne kobi'lishsha baximminne te'im foono'o hinca'a'imminne kobi'l ihmimi hasisookko. Losisaanchi sharad losaa'neka sas suume ihookko. Annannannem losano hinca'oo ammane er kobi'l ihaa hincimmiinsi mulleka awwonaa yoo luwwuwwa baxonne hosisimmi losisaanchiinsi egeramookko. Ookeenim:

- Duuha'uwuwa taaphansimma
- Haareechchi losanina hasisoo duuha'uwuwa gudisimma
- Losaan edamaa edamaa losixxamona haareechchi sheeqqara kobi'l ihaakkoo hincitinne moo'isimma
- Danaamisa busulukki orkeestira'i (Police band) awwonsaanchisa haa losano awwonsimma
- Losaan hanqo'i buqaachcha awwaaxxamona xansiisoo ijaajjuwwaa xa'michchuwwaa uwwimminne danaam xuunsammoccuwwa buqaa'lamisa issimma.

Duuha'aam Losishshi Googo Losixximmi Ammane:

- Losaan horiyyem qoxxaalli ihubee'i wollishshi woronne hincukki duuha'i woronne ihmimminne suume awwaaxxamoo gada'i uwwamookko. Woshshi ihukkaarem losisaanchi, losaan baxamoo huushammato lasagukkuuyyi shuqunookko.
- Ammane wollisookko: uwwamu ammanenne baxamukkisaa baxamubee'isaa laseesookko.
- Kitaabanne hincukki sheeqqara hara'moo sagaraam losixxa (oral activity) gudisookko.
- Losano xumsookko.
- Annanni hasan yoo losaano ee duuha'inne shiinnaatamsookko.
- Losaa'n kitaabiinsi biiranne yo'i mulli losixxi mikmikaattuwwa gudisookko.
- Haabo'oo gagmoo'aqqaa uwwookko.

Losixxi: 4

Awwonaa yoo xa'michchuwwa gaalchinne ikkakka'a atoorellehe.

1. Duuha'aam goog wocaam googo yamamookkok mahina labissakkamo?
2. Duuha'aam googonne losisaanchi sharad losaanchi sharadiinsi mahinne annanni ihoo?

3.3.5. Sawwite Uwwaanchi Losisimmi Googo (Suggestopedia Method)

3.3.5.1 Sawwite Uwaanchi Losishshi Gooqqi Asheero'o

Annanni annanni lachchi manni caakkissamisanne sawwite uwwaanchi suu'm losishshi goog fuu'lukkok 1970 hiinchi woronne Buulgaarekkichchi Gorge Lozanov yakkam lachchi manchinnette (Freeman 1986 Richards & Rodgers 1986, Krashen 1987). Ka yanna siideena xanukkok sajjesti loogi (suggest logy) yamamoo manni do'ixxannee wodaanonnee ciimo'o issoo luwwa saarayyoo saayinsa massimminnette ihukkisa Richards & Rodgers (1986) caakkisamaakko.

Losimmi maratonne annanni annanni do'ixxi hawwuwwi ciimo'o issiteena xantamisa Lozanov caakkisookko. Ookkim, mat manchi ixxi gaqqi sawwite caakkiseena hasoo xire, "Ka sagara awwaaxxumta'n I sawwite caakkiseena xanoohonnihe?" yoo malamchinne hawwamoo'isam, kido'ne'i duuha'i losaanonne moo'amoo bikkina losano aa'immikii hindi yimmikii xanat hoffan iheena xanookko. Lachchi mannim yitamis ihulas la'm suume siyy'aamisa lonsoombee'isa qolat ihoo luwwi lambe'iinsi matoom gaassinaahim xannoommoyyo yinaa baddimminne losimmina yookki xanato ootimma (Larson Freeman 1986).

Eebikkina sawwite uwwaanchi losishshi goog losimmi losisimmi maratonne losaanonne moo'amoo u'namchaa muli do'ixxi hawwoo tirimminne losaan danaamisa losano aa'amoo'isaa baqbaqamoo'isaa issookko. Ee'isam losaan ixxuwwina'i ixxuwwim issitam edamchanne maqire baxamoo'isaa hara'amamamoo'isaa issookko. Ku losishshi goog ayyi losa'n hagaram losisimmina xansiisooahan ihuta'nim lophphaa la'm suume te'im bii'l suume losisimmina araqa awwaadoohane.

<http://www.grin.com/en/e-book/74151/psychopedia-asuggestopediaapproach-to-language-learning> yoo interneexxi bu'onne caakkukkisanne ihulas, ku losishshi goog mishaam ihona hasakkolas losaan cababamukkuuyyi losismmi hasisookko. Kaka issimmina losaan kajja (music) macceesamoo'isa issimmi, afuuchchina makkoo barcummuwwa gudisimmi, losaano cababaa'eena xanoo muli luwwam awwaaxximmi hasisoo'is caakkaakko.

3.3.5.2. Sawwite Uwwaanchi Losishshi Gooqqi Elela

Sawwite uwwoo losishshi gooqqi elel losaa'neka sawwite daba'lamchi xanato (conversational proficiency) shiqqeenaa qare'aallaa issimma (Richards & Rodgers 1986). Ee'isam <http://en.wikipedia.org/wiki/Suggestopedia> yoo interneexxi bu'onne sawwite uwwaanchi losishshi gooqqi elelluwwi caakkito'ookko. Ookeenim:

- Losaan sawwite buqaa'amoo'isa issimminne losano areesimma
- Losaan ixxuwwina'i ixxuwwim sawwite daba'lamtona xansiisimma
- Losimmi losisimmi ammanenne qooccamoo do'ixximmi hawwo sholliisimma
- Losaa'neka toqqamchi xanato fuu'lisimma
- Losaan u'namamoo'n losimma xanamoo'isa issimma

Hanaan hincukki caakkishshiinsi hindi yimmi xansiisoo'isam sawwite uwwaanchi losishshi gooqqek elel losimmi losisimmi maratonne qooccamoo losaa'n do'ixxi hawwo (psychological problem) ee'isam muli qolattuwwam sholliisimminne, cababbaatinne losamoo'isa issimmaa shiqqeen toqqamchi xanato fuu'lisamoo gada'a qooccimmaa.

Losixxi: 5

Woroon hincito'i xa'michchuwwina ihoo dabachcha ulmullam sawwitakka'a lasage beshina daayyamsehe.

1. Do'ixxi hawwii u'namchii yoo losaanina sawwite uwwaanchi la'm te'im bii'l suume losisimmi googo awwaaxxakka'a losisimmanne yoo eroommi maha?
2. Ka googinne la'm suume te'im bii'l suume losisakkam ammane losaan cababitu'uuyya losimmi hasisookkok mahinate?

3.3.6. Macceesakka'a Dabarimminne Losishshi Googo (Audio-lingual Method)

3.3.6.1 Macceesakka'a Dabarimminne Losisimmi Gooqqi Mahooma

Richards & Rodgers (1986) caakkisamukkisanne, macceesakka'a dabarimminne losisimmi googonne, ka yannooma qooccukkok Pirofeeser Nelson Brock (1964) yamamoo lachchi mancho. Tiratim suu'm losishshi goog qooroomiinsi saayinsanne (artiinsi saayinsanne) caallukkisa moo'isooohan ihaa, losaan bii'l suume qare'ninnee xorto'oominnee losamona hara'moohane yimminne caakkisaakko.

Stern (1983) odim ka gooqqi bikkina caakkisukkuuyyi, macceesakka'a dabarimmi goog illageen hee'ukki qananaa'immi goog (reading method) wocimmanne xiniinsoobee'i bikkina eeka sabimminne Ameerikaananne asheeramaakkoohane yookko. Ku losishshi goog fuu'lukkoki li'ukkokii la'm heerqaaphphi uulli o'l doollennette. Macceesakka'a dabarimminne losisimmi googonne losan asheerookkok sawwite daba'lamimminnette. Suum losimminne waaroothane yamamoo bikkina sagalluwwa losimmaa la'immaa awwaaxxookko. Suu'm sono'i amaxxi sholle'oo'isinnee kee'moo'isinnee illag lasagooma egeraa hincookko; ihukkaarem suu'm sono'i seelluwwi caakkisanne hincitamoyyo. Eehanninam mashka'i, "Suume losise bagaan suu'm bikkina losissitte," yoo awwonsa awwonoohan ihmima. Suu'm xanattuwwi illag lasagoom, uumo'i suu'm losa'n ogora egeraakkoohane. Ookkim macceesimminaa wocimminaa illage uwwoohan ihaa, eelasage qananaa'immii kitaabimmii awwonookko.

Losa'n miniinsi siidamoo xanattuwwi lambe'iinsi luxxeka qananaa'immina xiniinsi uwwamookko; sagalluwwi losan hofqaxam ihookko. Losisimmi maratonne losaanchi baxoo huushammato bi'isimmina araq yakit issamookko. Losisaanchi suu'm sheeqqaranne, sagalluwwi losanonnee kakeeno laboo muli shogguwwannemii ihooqax lachchi yoohan ihmimi hasisookko. Ku losisimmi goog annanni annanni uulluwwanne annanni annanni summuwwinne weeshamoohan ihuta'nim, ixloom bottollaa moo'amukkok 1959 - 1966 afeebe'e yooqax amman xale'ennette.

3.3.6.2. Macceesakka'a Dabarimminne Losishshi Gooqqi Aheero'o

Richards & Rodgers (1986) 1993 Michgaan Yunversiite'i luxxan ihaakkoo Ingiliizisa booradishshi xaaxxite fooqaa'ukkisa caakkisamookko. Ku booradishshi xaaxxit losisaan Ingiliizisa hinkid la'm suu'misa issamaa losisimmi hasisooda'e booradisam hee'ukko. Charles Frais yamamoo manchi ee xaaxxitina awwonsaanchi ihaa, suu'm qoocannee minaadaphphi lambe'enne sagar uwwoo beyyis tiratonnee (language form & pragmatics) booradaakkoohan hee'ukko. Ka mashka'inne suu'm qoocca losisimmi goog losisimmi siyya'anne baxonne hosoo'isa issaakko. Ka'isinne Frais ixxi beshinne maqirem ihaa xaggaggi losishshi goog (direct method) bi'oo'isa issaakko. Frais yukkisina, mat suu'm siyya'i xuunsammoc afuuchchisinnnee qooccisinnnee annanni iheena xanookko. Suume siyya'aamisaa hanqo'isaa losinseena xannoommok xuunsammoc woronne sagalluwwi hinkid weeshamtamda'e losinsoommaarete te'im woncaa moo'insoommaarete yookko. Kukim baxxanchi woronne baxonne hosimmi hasisookko. Ka losishshi googinne losisakkamaare losaanina ixxuwwi gaqqi annichchoom macceesamookko. Ku goog bootaassookkok luxxeka macceesimma losimma; eelasage weeshano (accent), wocimma, qananaa'immaa kitaabimmaa losixximma. Suum yoo'is la'amookkok wocimminnette; wocimmi odim annanni annanna.

3.3.6.3. Macceesakka'a Dabarimminne Losisimmi Gooqqi Elela

Richards & Rodgers Brock (1964) macceesakka'a dabarimminne losisimmi elela qeeraa'l amma'n elelaa gundi amma'n elelaa yamaa lam beyyonne baxxansamookko. Gundi amma'n elela yamamtam keen macceesimmi xanato booradisimma, hanqo wocimmi xanato (accent) losisimma, woc mare'uwwa annanni issimmaa woc mare'uwwa kitaabo'onne awwaaxximma xanimmaa yookeeno.

Hanaan hincito'i gundi amma'n elelluwwi sas luwwa amaddamo. Ookeenim:

1. Sagachcha'i qooccamcha, qooccaa illag lasagoomaa wollisimma
2. Sagachcha'i qoocci, qoochchamchi duuha'ii illag lasagoo'm dabassamchii eeboo tiraxxi annannaato qoossimma
3. Mare'uwwi ee suume awwaaxxoo manni beyyonne yookki tirato qalbeexximma yookeeno.

Qeeraa'l amma'n elelluwwa yamamtam keen odim mat suume, suume tirukki mannisa wocimma xanamoo'isa issimma. Baxinne moo'amoohaare, lxxxeka xiniinsa uwwimmi hasisookkok wocimmi xanatinatti ihaa, eelasage muli xanattuwwanne li'immi hasisookko. Wocimmi xanato yamamookkok mat manchi mat suu'm woc duuha'aa (accent) xuunsammoc siyya'aa egeraa wocoohaarettee qare'aalli ihaakkoo'isinne wocoohaarettee. Macceesimmi, woc duuha'i, suu'm siyya'ii tiratii hundim wocimmi xanatinne quraannamaakkoohane. Qananaa'immii kitaabimmim ikko'aare ixzuwwik shooto'i mat suume wocimma xanimma hasoohane. Macceesakka'a dabarimmi gooqqek worsawwitenne suume yimmi wocimma xanimmaa yimma. Ihona bagaan wocimmi xanat gagoomim mat suume danaamisa hindi yimminnee ee suu'm siyya'aa seeraa la'imminnee amaxxamoohane.

Losixxi: 6

Awwonoo xa'michchuwwanne gaalchinne atoorallehe.

1. Macceesakka'a dabarimminne losimmi goog asheeroo'isina mashka'i ihukkok maha?
2. Macceesakka'a dabarimminne losimmi gooqqek gundi amma'n elel maha? Qeeraa'l amma'n elelahe?
3. Ka gooqqisanne mat manchi wocimma xanoohane yamamookkok maha issimma xanoohaarettee?

3.3.7. Sa'imminne Losisimmi Googo (Silent Method)

3.3.7.1. Sa'imminne Losisimmi Gooqqi Asheero'o

<http://en.wiwpedia.org/wiw/silentway> yoo interneexxi bu'onne caakkisoo'isanne, sa'immi goog suume losisimmi googguwwiinsi matoom ihaa, 1970 qoocamaakkoohane. Ku losisimmi goog xanamuqaxanne hundannem losisaanchi maham wocoobee'ane. Ee bikkenne losaan losimmi losisimmi maratonne araqa angedamoo googo. Losaan annanni annanni tamo'i mu'uttuwwa awwaaxximminne losamoo googoo ixzuwwi gaginnem annichchooma massamoo googoo. Ihubikkina, losaan ka googinne ixzuwwi gaginnem losamoohane, ixzuwwi losano awwonsimmii daannoom yoohane. Eebikkina, ixzuwwanne losimmi annichchoom yoo'isa hindi yimmi ixzuwwiinsi egeramookko.

Richards & Rodger (1986) caakkisamoo'isanne, ku goog mulkeeniisi annanni ihaa la'amookkok losishshi tamo'i mu'uta, annanni annanni hagalluwwi yookki biccuwwa, fidalluwwi chaartaa mulkeenomii awwaaxxakka'a losisakkaman ihimminnette. Ee'isam, Larsen-Freeman (1986) yamukkisanne, Awuroppa'anne issamukki annanni annanni saarayyi baxxuwwi moo'issamokim, ku sa'imminne losisimmi goog ee amma'nisanne, la'm suume losisimmina awwaaxxakkam hee'akko'i muli googguwwiinsi hundiinsem doo'lamoohan ihaa siidamaakko.

Sa'imminne losisimmi goog /<http://tetlopedia.com/silent.way> yamamoo interneexxi bu'onne caakkukkisanne, annanni annanni chaartuwwa, misilluwwaa foto'uwaa awwaaxximminne la'm suume losisimmi xanamookko. Ka losisimmi googguwaa awwaaxximmi odim losaan sholle'aallanem losano qalbeexxitamisa issookko.

Ku goog muli losimmi malgannuwwiinsii losa'n qoocco'uwwiinsii (theories & philosophies) araq daayyamoo sawwittuwwi yoohane. Ka malga'n qooccaanchiinsi, Kaaleeb yamamoo Awroppa'i uulli lachchi manchi qaddaa'ukki malgannuwwi woriinsi sas googguwwanne uullukki shooto'o moo'oohane. Ookeenim:

- 1 Losimmi bax mishaam ihookkok losaan maha losamuda'e tiirmmiinsii losamu luwwa dabaramaa kurimmiinsii loboka haareechchi luwwa siidimmaa qooccimmaa xanamoohaarette.
- 2 Losimmi wo'm ihookkok moo'amoohaanninnee caakkisaanchi googinnee hara'mamaa hincimma xanoohaarette.
- 3 Losimmi wo'm ihookkok annanni annanni hawwuwwa tiroohan ihoohaarettee malo hincaa'oohaarettee (Richards and Rodgers 2001).

Richards and Rodgers (1986) yamoo'is ihulas, hanaan hincito'i malgannuwwa hanqi issimminne, sa'imminne la'm suume losisimmi googo awwaaxximmi hanqo'i losishshi mu'uta yamamookko. Ka'isinne annannichchi tako'onnem uwwakko'i sawwite awwonoo'isanne moo'nona:

- Sa'immi goog hawwo tirimmi googoo haareechchi luwwa qooccimmi googoo ihukkisa moo'isoohane. Losaan afuuramaa macceesimmiinsi higamaa horoor haalato'o bokkamaa baxamoo heechqaanqinne edamchi yoohane.
- Annanni annanni hagalluwwinne baxamaakkoo biccuwwinnee chaartuwwinnee qananaa'immi duuha'a (pronunciation) losisimmina issakkam yakit losaa'n heechchanne moo'amoo luwwa qooccimmiinsi higaa, luwwa xadamoobee'isa issoo danaam gambayyaattuwwa qooccookko. Do'ixxi saayinsisanne ku misilaam losishshi mu'ut losaa'n losanonnee hindiyyaaxxi lambe'ennee edansaanchi li'inchisa ihaa awwaadoohane.
- Losaan sa'immi googonne losamooaare hawwo tiramoohane, wocamoohanee angedamoohane bagaan macceesaan xale'i ihamooyyo. Mashka'oomim haareechchi luwwa qooccimmaa hawwo tirimmaa xanamookkok losaan ixxuwwi gagginnem losamoohaarettee losisaanchim ee'isinne losisimma xanoohaarettee. Kannina asheero'i ihoo sawwit bikkamaa hincukkokim Benjamin Franklin yamamoo lachchi manchi xuunsammi woccuwwinnette.
- Ookeenim:

I forget what I listen!

Macceesummoka xadoommo!

I remember what I see!

Moo'ummoka tiroommo!

I know what I do!

Baxummoka la'oommo!

(Richards and Rodgers 2001:81)

Ka sawwixxisanne sa'imminne suume losisimmi goog, losisimmi maratonne doo'lamoohan ihoo'isa issukkok, annannannem hanaan hincito'i yannuwwiinsi saxxaannonne qoxxisookkok losaan losimmi baxonne angedamoo'isa issimmi losa'n mishaamoomina araqa awwaadoohan ihukkisaa losimmi losisimmi googonnem illag uwwamoo'isina shooto'i ihukkisaa.

3.3.7.2 Sa'imminne Losisimmi Gooqqi Mahooma

Ku suume losishshi goog suu'm saayinsi worsawwit ihukkisa Kaaleeb yakkam Awroppa'i uulli lachchi manchi luxxi beyyo uwwaa moo'isoothane.

Ku goog do'ixxi mannomat hayyo'uwwaannniinsii li'i'n gabala moo'isoo suu'm saayinsi lachchi manni sawwitiinsi (philosophy of Cognitive Psychologists & Transformation linguistics) ki'oohane (Larson freeman 1986). Ku suu'm losan inkiirimminne te'im maxaqimminne siidamoohan ihoo'n manni te'im losaan kanniinsi illageen macceesamubee'i luwwa ka googo awwaaxximminne ixuwwi gagginnem woca te'im yanna buqaa'imma xanamookko yoo sawwite uwwoothane.

Ku losimmi losisimmi maratim hinkido'ne'isinne marimmi hasisooda'e moo'noomaare losaan ayyaa'm annanni annanni gambayyaaxxi bikkina, ixuwwi abaroos bikkinaa losa'n bikkinaa caakkisamona xa'makkota'n suume awwaaxxami xananato moo'isamona xansiisoo maratato awwonamookko (Richards and Rodgers 1986).

Edaahim, ka losa'nek marat geejjaa kitaabamakkoo ee'isam annanni annanni hagalluwwinne seenkamukki fidalluwwaa sagalluwwaa edamaa edamaa weeshimminnebaxamoohane. Ka googinne losimmi, chaartanne hincukki fidalluwwa te'im sagalluwwa qananaa'amukkuuyyi suu'm weeshano (pronunciation) losixximmam moo'ookko. Losaan ixuwwi gaqqi yakitinnem xumsagalluwwaa xuunsammoccuwwaa qoocimminne losixximmi hasisookko. Losaan ka maratato baxamookkok ixuwwim losaan ihmminne ixuwwim odim losisaan ihmminne ixuwwina'i ixuwwim gaga haabimma xanimmi losimmi-osisimmi marat mishaam ihoo'isa isookko.

3.3.7.3. Sa'imminne Losisimmi Gooqqi Elela

Sa'immi gooqqi elal losaa'neka macceesimmikaa wocimmi xanattoo fuu'lisimma. Elelii tungii asheeraan losaanina maccanee suu'manee ihukki xiniinsamukki suu'm aago'uwwa (input) uwwimminne, losanina hincukki xiniinsamukki suuminne losaan ee suuminne suume tirukki manninne maqire hincoo wocimmi xanat hee'oo'isa issimma. Richards and Rodgers (2001)

awwona yoo onti horoor horoor elelluwwai asheero'i gabalanne uwwamoo suu'm losanina hasisoohaannooma caakkisamaakko. Eebikkina:

1. Ixxuwwi gaqqi bikkina ixuwwi losaninaa ixuwwi abaroos bikkinaa, gooqqi bikkina, ayyaa'm bax bikkina xa'mamoo xa'michcha hanqo'i dabachcha sholle'aallannem uwwimmi losaaniinsi egeramookko.
2. Losaan mishisoo'isinne wocimmii sawwite caakkisimma xanimmii hasisookko (kb. fiyyito'oo wocaan ihmimi egeramookko).
3. Losanina hincukki kitaabo'i woronne siidamoo annanni annanni misilluwwa sagarinne caakkisimma xanimmi hasisookko; (ookkim ammaninne, beyyinnee xiginnee yokki edamcha amadookko).
4. Heechqaanqi bikkinaa xiniinsamukki la'm suuminne suume tirukki manninne kitaabamukki annanni annanni kitaabo'uwwi bikkinaa xa'mamoo xa'michchina dabachcha uwwimma xanimmi egeramookko.
5. Kit-seera (spelling) qananaa'akka'a qalbeexximmaa kitaabimmaa danaamisa baximma xanimmi hasisookko.

Losixxi: 7

Awwona hincito'i xa'michchuwwa mulmullam dabattakka'a lasage siiddakko'i dabachcha baxanchi beshinaa losisaanchinaa daayyamsehe.

1. Sa'imminne losimmi-losisimmi googonne saa'ookkok ayyette? Mahina sa'oo?
2. Sa'immi googinne la'm suume losimmi-losisimmi maratonne losisaanchi sharadii losaa'n sharadii maruchcho?
3. Ka gooqqisanne losimmi-losisimmi bax mishaam ihookkok hinka'i ammane?
4. Sa'immi googinne losisimmi suu'm xanatuwwi woriinsi lophphaa hinkakeeno fuu'lisoo? Mahina?
5. Sa'imminne losisimmi gooqqek elel maruchcho?
6. Ka googo awwaaxxoo la'm suume losisoo losisaanchi araq ammane tamo'i mu'uta gudisaa awwaaxximmi hasisoo mashka'i maha yitaa sawwitoo?
7. Ku la'm suume losisimmi goog haalatooma moo'loohaare hinkaa'na mishaam ihookko yitaa sawwitoo? Mahina?

3.3.8. Orachchi Mikmikaatinne Dabaarimminne Losisimmi Googo (Physical Response Method)

3.3.8.1. Orachchi Mikmikaatinne Dabaarimminne Losisimmi Gooqqi Mahooma

Orachchi mikmikaatinne dabarimmi goog wocaa mikmikaatoo quraannimminne la'm suume losisimmina awwaadoohane. Ihukkaarem losanoom asheerookkok losaan maccasamoo'isaa baxinne moo'amoo dabachchaa uwwamoo'isa issimminnette (Richards & Rodgers 2001).

Harmon (1991) orachchi mikmikaaxxi googinne losisaanchi losaanina ijaajo higisookko; losaan wocamona egeramooyyo; sa'amaa ijaajo baxonne hosisamookko. Eehannina gudamoo ammane losaan gagim ijaajo uwwameena xanamookko. Eebikkina ka googinne losaan orachchi mikmikaatinne dabarimmi maratinne suume losamookko yimminne caakkisaakko.

Mullisinne odim Freeman (2000) caakkisukkisanne, ku goog macceesakka'a hindi yimmina geejji atwonna uwwoo bikkina, "Macceesakka'a qalbeexximmi hincite" yamamaahim weeshamoohane. Ka hincitinne ee ammane hee'ukki muli losishshi googguwwiinsi annannaa haareechchi googoo hee'ukko. Mashka'oomim muli googguwwi luxxi peereediinsi ki'isamaahim wocimminne asheeramooohane. Ku goog ihukkaarem macceesimminne asheeroohane yimminne caakkisaakko. Eebikkina ka gooqqi moochchisanne losaan la'm suume losamoo ammane gaassamaa macceesamookko; eelasage orachchi mikmikaaxxi dabachcha uwwamookko; wocameena gudamukkisa qoossamulas odim wocimma asheeramookko; ka maratinnem suume losamookkoo yimma.

3.3.8.2. Orachchi Mikmikaatinne Dabaarimminne Losisimmi Gooqqi Asheero'o

Orachchi mikmikaato yamamukki suume losishshi goog 1960 lule'i orachchi dabachchi qoorooma (the strategy of total physical response) yamamchinne James Ashore yamamoo Ameerikaa'n mannomaaxxi lachchi manchi (psychologist) qooccaakkoohane yimminne (Celce Mucia 1991) caakkisookko. Richards & Rodgers (2001) ku goog ee ammane ee'ukki googguwwiinsi hundiinsim hincitenne haareechchoo yakkamane yimminne caakkisamaakko. Ihona bagaan labaqqamchi yookkok ee'isam mikmikaatonne shooto'anto'oo muli googguwwim illageen hee'lo'isam caakkisamookko.

Ciilluwwi luxxi suume losamoo ammane gaasamookkok macceesimmaa bagaan wocimmayyo. Eebikkina la'm suume losimmina uumo'aam ihaakkoo luxxi suu'm losa'n marato awwonaa hincuta'n mishaam ihookko yimminne James Ashore orachchi mikmikaatinne suume losisimmi googo luxxeka qooccaa mannina la'isamsaakko. Ku googoom la'm suu'm losaanchi suume losimmi hasisookkok ciilluwwi suume titto'i googinnetti ihukkisa amma'nookko (Richards & Rodgers 2001).

Freeman (2000) yukkisanne, ku bii'l/la'm suu'm losan macceesimmanne xiniinsimmi asheerukkok ciilluwwi luxxi suu'm losa'n marato moo'imminnette. Mat ciilichchi araq agannuwwa mahem wocimmi bee'em ee hegeegonne wocakkam suume macceesookko; aa'oorkome. Ka maratinnem wixxaa'ukkoka wocimmina yakite issoo amman yookko. Ee ciilichchina ka sawwite kuroo manni hee'ooyyo. Eehannina gudoo xire ixxi gaginnem wocimma asheerookko. La'm suu'm losanim ka marato awwonookko yimminne caakkisaakko.

Mullisinne odim Brawn (1994) Ashore (1977) naqqasimminne, ciilluwwi luxxi suume losamoo ammane wocameen illage araq macceesamoo'isaa macceesamu luwwi bikkinam wocameen illage baxinne dabachcha uwwamoo'isa caakkisaakko. Ee'isam baxxanchi woro'l la'm suu'm losa'n hincitim ka googo awwonimmi hasisookko yookko. Ihubikkinam illageen hee'lo'i googguwwi uumo'i qoocci yoohanee mikmikaatonne shooto'anto'oohan ikkota'nim luxxi peereediinsem asheeraa losaan wocamona hasoohan ihubikkina ku goog odim hanqo'i suu'm losa'n marato (luxxi suu'm losa'n marato) edakka'a macceesimminne asheeroohan ihubikkina ka lamonnem yookki fongoga beessimmina qoocamaakkoohane yimminne caakkisookko.

3.3.8.3. Orachchi Mikmikaatinne Dabarimminne Losisimmi Gooqqi Elela

Orachchi mikmikaatinne suume losisimmi gooqqi horoor elel woroo'n gabalanne siidamoo losaano qoxar wocaan ikkona xansiisimma. Ka googonne qananaa'akka'a qalbeexximmi dasaa waaroo quuxo. Eebikkina hanaan caakkukkisam ka gooqqek illag elel suu'm losaancho xalig wocaanchi issimma. Ku goog baxonne hosoo ammane losaa'n hasano shooto'i issimmi xiniinsa

hasoohane. Ka gooqqek elela tochcho afisimmina orachchi mikmikaatinne hara'mamoo baxinne moo'amoo losixxa issimmi hasisoothane (Richards & Rodgers 1986).

Mullisinne odim Freeman (2000) caakkisukkuuyyi, orachchi mikmikaaxxi goog waarukkok losaan la'm/bii'l suume losamoo ammane ciimo'iinsii u'namchiinsii firamaa, asheeramukki gabaliinsi ki'isaa ee suume xaligisa awwaaxxameebe'i afeebe'e maramoo'isa issimminatte. Losisaan orachchi mikmikaato awwaaxxamookkok losaan ixzuwwi gaqqi losimmi haalatanne liiramamukkuuyyi u'namchiinsii ciimo'iinsii firamaa losamoo suuminne toqqamamoo'isa issimminatte yimminne caakkisookko. Edaahim losaan bii'l/la'm suume losamoo ammane ciilluwwi luxxi suume losamukki googinnetti ihmimi hasisookko. Ee'isam losaan wocimmi hasisookkok wocimmina gudamoohaarette. Wocimmina gudamoo'nim wocamona gafe'amsimmi losaanonne baachchaa u'namchaa qoocceena xanookko (Freeman 2000). Ka gooqqek elelim eehaneyyo. Ku'is gatona, ka gooqqek elel losaano u'namchiinsi gatisimminne suuminne xaligisa awwaaxxamoo'isa issimma yamamookko.

Losixxi: 8

Awwonoo xa'michchuwwanne gaalchinne atoorattakka'a lasage siiddakko'i sawwite lule'i gaalchina daayyamsehe.

1. Orachchi mikmikaatinne dabarakku'uuyya losimmi googinne la'm suume losisakku'uuyya losaaniinsi egeramoo luwwi maha?
2. Ku goog macceesakka'a qalbeexximmi hincite yamamookkok mahinatte?
3. Ku goog soorem shooto'aam suu'm xanattuwwiinsem hinkakeenina luxxi beyyo uwwoo? Mahina?
4. Ka gooqqisanne bee'l suu'm te'm la'm suu'm losan uumo'i illag lasagooma amadimmi hasisookko yakka'a sawwakkamok mahinatte?

3.3.9. Macceesimmi-moo'imminne Losishshi Googo (Audio-Visual Method)

3.3.9.1 Macceesimmi-moo'imminne Losishshi Gooqqi Mahooma

Summoomiinsem hindi yimmi xansiisoo'isam, macceesimmi-moo'imminne losimmi goog mat baxo te'im iho'om ihukko mikmikaato xagaggannem moo'imminnee macceesimminnee baxamoohane. Ku goog mat baxo te'im iho'o caakkisoo te'im moo'isoo mikmikoo misila (viidiyo'o) baxxanchanne hincaa'imminne losaan tirat yoo'isanne wocimminne losimmi losisimmi maratonne angedamoo'isa issimmina awwaadoo mu'uttuwwa amadookko. Kakeeno issimmina awwaaddamane yakka'a sawwakkam mu'uttuwwi woriinsi televiizhiin, viidiyo'ii teeppii illag ikka'a qaddamtam keeno.

Barry Tomalin (1986) hanaan qaddamto'i mu'uttuwwa moo'oo'isanne awwonaa yoo sawwite dissaakko. "Lophphoo losisaan televiizhiinanne, viidiyo'onnee iraadoo'n losa'n hincitennee xaliggan bee'ane. Ka googguwwi bikkina xaliggan bee'i losisaanchi baxxanchi woronne issoo mikmikaat mishaam issimma hoogeena xanookko. Eebikkina losisaan ixxuwwi gaganne amma'namamoohan ihamaa baxamoo'isina hofqax asheero'i sawwit te'im hindiyyaat hee'immi hasisookko.

Lule'oomannem, macceesimmi-moo'immi googinne la'm suume losisimmi maha yinoommaare lam xanato quraannaa amadaakkoo, doollab teknoolooje'i mishinne hara'mamukkuuyyi, mat horoor woshsha ki'isimminne mikmikoo misilinne baxxanchi woronne suume losinsoommi goog ihukkisa qoossinoommo.

3.3.9.2. Macceesimmi-moo'imminne Losishshi Gooqqi Asheero'o

Macceesimmi-moo'imminne losishshi gooqqi awwaadonne bottolli dabassamchi moo'amukkok 18 xibboo'm doolli lasaanchonnee 19 xibboo'm doolli asheero'onnettee. Annannannem 1940-1950 afeebe'e yoo tommi hiinchuwwi woronne macceesamookkokaa moo'amoo mu'uttuwaa awwaaxxakka'a suume losisimmi goog Ameerikaan o'l lambe'enne hee'lo'i ammane waardiyyuwwina losano uwwimmina, eehanniinsim higaa minaadaphphi losa'n minneewwannem losisimmina awwaadukkisa lachchi manni caakkissamo.

Stern (1983) macceesimmi-moo'immi googinne la'm suume losisimmi asheeramukkok Faransaayanne 1950 hegeegonne Guberina and Rivec awwonsamoo "CREDIF" yakkam xaaxxit woronnetti ihukkisa kurookko. Googoom qooccamukkokim Faransaay suu'm losano annanni annanni minaadaphphi baxxanchina, yimmim: anno'inaa harde'i woraadinaa ihukkisa, qaphphe qaphphenne odim Ingiliiz, Ameerikaanii Kaanaadii afeebe'e fikkaannaa awwaado uwwimma asheerukkisa caakkisookko.

3.3.9.3. Macceesimmi-moo'imminne Losisimmi Gooqqi Elela

Ka googo awwaaxximminne suume losisimmi kee'maal awwaad yoo'isa lachchi manni ixxuwwi gaqqi biqsawwite uwwitamo. Eekke'n woriinsi mattoom Stern (1983) yukkisannne, "losaan, ayyaa'm toqqamchi mu'ut ihukki suu'm awwaaxxi duuha'inne la'amoo'isa issookko; lule'i ihaakkoo horoor woshshuwwanne danaam macceesaanchoo danaam wocaanchoo ihoo'isina xansiisookko; annanni annanni xanato moo'oo'isanne suume awwaaxximmi duuha'a la'oo'isinaa awwaaxxoo'isinaa hara'mookko," yimminne caakkisaakko.

Eebikkina, hananna hincukki sawwitiinsi hindi yimmi xanasiisoo'isam, macceesimmi-moo'immi googinne la'm suume losisimmi elel:

- ✓ Losaan ayyaa'm toqqamchi mu'ut ihukki suu'm awwaaxxi duuha'inne la'amamona hara'mimma
- ✓ Losaan lule'i ihaakkoo horoor woshshuwwanne er macceesaanoo er wocaanoo ikkamsa issimma
- ✓ Losaan annanni annanni xanato moo'oo'isanne suume awwaaxximmi duuha'a la'amoo'isaa awwaaxxoo'isaa issimma

Losixxi: 9

Awwonoo xa'michchuwwina laboo dabachcha uwwu.

1. Macceesimmi-moo'immi googinne la'm suume losisimmi hinkid baxonne hoseena xanookko yitaa sawwitoo?
2. Ka googinne la'm suume losisimmina qolat ihookko yakka'a sawwakkam luwwi mamaha? Kukeen qolat ihookkok mahinatte?

3.3.10. Toqqamchaam Losisimmi Googo (Communicative Method)

3.3.10.1. Toqqamchaam Losisimmi Gooqqi Mahoomaa Asheero'oo

Annanni annanni lachchi manni caakkisamisanne, 1960 hiinchi woronne lophphaahim eelliinchi aaggi heegeeqqi (western) uulluwwi losa'n minneewwanne bii'l suume losimmi haraarukkuuyyi marimmi mashka'inne bii'l suume losimmi hasisoohanee awwaadoohanee ihukkis amma'nammi ihukko. Ookkim, illageen hee'ukki losisimmi goog haareechchinne bikkamoo'isina ciimo'o issimma asheerukko. Haareechchi qarimo'im illageen hee'ukki ebeer losisimmi googo dabassimmi hasano moo'isukko. Ihubikkinam ebeer losa'n awwonsi (old syllabus) losaa'n hasano shooto'i issaakkoo'isanne haareechchi losa'n awwonsinne (new syllabus) bikkamona; haareechcho bikkamoo losa'n awwonsim baxinne moo'amoo toqqamchina xiniinsa uwwooohan ihmimi hasisookko yoo sawwit buqukko yimminne toqqamchi gooqqi asheero'o moo'isookeen yookko <http://www.Lingualinks.yamamoo.interneexxi> bu'onne caakkukkisanne.

Mullisinne, toqqamchi googinne suume losisimmi asheeramukkok 1960 hiinchuwwi woronne Ingiliizannetti ihaa, ookkim illageen hee'ukki duuha'aam suume losishshi googo (situational method) bikkimmina waaraakkoohane. Ku goog **matisinne** Ameerikaa'n suu'm saayinsi hayyo'i ihukki Chomsky sheeqqaranne xiniinsoo suu'm sawwite (structural language theory) acceeqasimmina hincaakkoohane; **mullisinne** odim, Ingiliizika baxinne moo'amoo (functional) suu'm saayinsi lachchi manni ihamukki Furze & Holiday, ee'isam Ameerikaa'n minaadaphphi gatti suu'm saayinsi lachchi manni ikko'i Haymes, Gampirth & Labove, ee'isam qoocco'i lachchi manni ikko'i Austin & Serlin sawwite shooto'i issaakkoohane (Richards and Rogers 1986).

Hanaan hincito'i lamem naqaashiinsem hindi yimmi xansiisoo'isam, toqqamchinne la'm suume losisimmi goog, illageen annanni annanni ammannuwwanne baxonne hossaa'a hee'lo'i suume losisimmi annanni annanni googguwwi hoogaanchi midaado acceeqasooohan ihukkisa. Eehan xale'em ihoo'n la'm suume losimmi hasano shooto'i issimminne qare'akka'a losakkona xansiisoo haareechchi losimmi googo qooccimmina quux yakka'ahim gudisakko'oo hincite te'im goog ihukkisam qoossimmi xanamookko.

Eehanniinsi ki'ukkaanninne 1970 hiinchuwwi woronne toqqamchinne suume losisimmi gooqqek duuha'i haraarukkuuyyi waarukko. Ameerikaanannee Ingiliizannee siidamoo ka goog hasookeenim awwonaa hincukki lamem quuxxuwwannem xiniinsimma asheeramukko. Luxxek, suu'm losa'nek lasaanchi elel toqqamchi xanato eebimma yoohan ihaa, la'mek odim, suuminaa toqqamchinaa yookki qoxxaalli quraannamcha xassimmina soorem suu'm xanattuwwam losisimmina xansiisoo seera li'isimmi hasisookko yoohane. Mulkeen odim toqqamchi goog, toqqamchaa suu'm sono'oo mat issaa amadaakkoohane yimminne ka gooqqeka horoor annannaato toqqamchinaa suu'm sono'inaa gudaanchi xiniinsa uwoohan ihukkisa caakkisimma asheeramukko. Hofqax lachchi manni odim toqqamchinne suume losisimmi googo yimmi losaan lamina te'im gaalchanne ihamaa annanni annanni suu'm aago'uwwanne (language inputs) shooto'amimminne hawwo tireena xanoo baxxuwwa baxamona xansiisoo seera awwaaxximma yimminne caakkisimma asheeramukko (Richards and Rogers 1986).

Kido'ne'i annanni annanni hagar moochchi duuha'iinsi ki'ukkaanninne annanni annanni ammanenne annanni annanni lachchi manni losisimmi googoom maha ihmimmi hasisooda'ee mamaha amadimmi egeramooda'ee atoorachcha issimmanne aaggo'o. Ee'isinne, lasaanchonne Wilkins (1972) suume toqqamchi duuha'inne edamsaa uwwukki caakkishshi toqqamchinne suume losisimmi, suu'm losa'n mishaammoogina shooto'i iheena xanaakko (Richards and Rogers 1986).

Richards and Rogers (1986) Wilkins naqqasamaa yamukkisanne, suu'm losa'n woronne suu'm sheeqqalluwwa la'isimmi xale'i ihoo'n toqqamchi awwaadom edimmi hasisookko. Kaka shooto'i issaakkoo'isinne toqqamchi goog awwonaa yoo quuxxuwwanne xiniinsookko. Ookeenim:

- Suum toqqamchi mu'uta
- Toqqamchi lule'i ihaakkoo haraar awwaado amadoohane
- Toqqamchi gooqqi losa'n awwonsi kichchiinsim asheeraa toqqamchi xanato xa'moohane
- Kabad afeebe'e hincukki suu'm losan mish bee'ane. Suume losookeen toqqamchinatti ihoo'n hawweena higimmina yitu'uuyyatti hee'ukko. Woshshi ihukkaarem losaan suume losismmi hasisookkok matem hawwi bee'em ee suuminne toqqamchinatti ihmimi hasisookko. Eehanninam toqqamcha shooto'i issaakkoo suu'm losano hincaa'immi hasisoohane.
- Baxxanchi woro'l baxxuwwim xiniinsamukki suu'm xanato fuu'lisimmina xansiisoo googinne haraar amman uwwamaa toqqamchi googinnee tirat yookki hincitinee uwwamchi hasisookko.

Toqqamchi goog illag issookkok toqqamchannetti ihuta'nim suu'm sheeqqa'l seerooma hore'oomam xadaakkoohaneyyo. Toqqamchi goog toqqamchi xanato fuu'lisimmaa suu'm xanattuwwa baxinne moo'amoo awwaadina losisimmaa shooto'i issookko. Tiratina, toqqamchi baxinaa suu'm sheeqqarinaa gudaanchi xiniinsa uwwookko. Ihona bagaan suu'm seeraa sheeqqaraa xale'e losisimminne losaan xiniinsamukki suuminne toqqamchi xanato fuu'lisookkoo yakka'a sawwimmi xansiisooyyo. Eebikkina toqqamchi gooqqi hincitenne losisimmi elal suu'm sono'o la'isimmi ihoo'n toqqamchi xanato fuu'lisimmaa ayyi sawwite daba'lamchi duuha'annem losaan qoxalli ikka'a siidamtamisina issimma.

3.3.10.2. Toqqamchi Gooqqi Elela

Larsen (1986) odim toqqamchi goog lob elal losaan xiniinsamukki suuminne xoxxoollisa awwaaxxamoo'isina xansiisimma, ayyi mateeyyoo'm gatti duuha'annem xiniinsamukki suume toqqamchina awwaaxxamoo'isa issimma, xiniinsamukki suuminne ixxuwwi hasano wonshimma xanamoo gabalanne afisimma, mk. yimminne caakkisookko.

Toqqamchi gooqqek tungi losaa'neka toqqamchi xanato xassimma. Toqqamchi xanato awwaaxxita'a mateeyyoo'm gatti duuha'inne shiinnaatamoo googinne ee suume awwaaxxamona hasamookko. Eekka issimmina xiniinsamukki suu'm suu'm saayinsi qoocca (lingustic form), tirato (meaning) ee'isam awwaado (function) la'immi ixuwwiinsi egeramookko. Annanni annanni sagalluwwi annanni annanni awwaadduwwina hosisimmi, ee'isam kobi'lamtam sagalluwwina yookki beyyis tirato inkiinnimminne annanni annani toqqamchi duuha'uwwanne xoxxoollisa angedimmii laboo'isanne awwaaxximmi hasisookko. Edaahim fitamchuwwaa atoorachchuwwaa laboo'isanne taakkiisimmi ka gooqqi mat orachcho (Larsen, 1986).

Kannonne hanenne toqqamchi goog losaa'n annannoo'mmisinne annanni annanni elelluwwa shooto'i issimminne baxonne hoseena xanookko.

Losixxi: 10

Awwonaa yoo xa'michchuwwina laboo dabachcha uwwehe.

1. La'm suume losisimmi googguwii amman hundam dabassamtamisa issukki mashka'i maha yitakka'a sawwitakkamo?
2. Suu'm saayinsanne siniinsoohaannonnee toqqamchanne xiniinsoo la'm suu'm losa'n googonnee lambe'enne yoo annannaat maruchcho?
3. Ka gooqqisanne suu'm losa'nek lasaanchi elal maha ihmimi hasisookkok?

Usheexxat 4: Hadiyyis Losan, Itophphe'i Luxxi Gaba'l Losa'n Sono'onne

Aagga

Ka usheexxatonne abbis hiinchuwwiinsi kid Itophphe'i luxxi gaba'l losa'n minneewwanne baxonne hosukkuuyyi yoo haareechchi Hadiyyis silabasa moo'oo quuxxuwwi hincaakko. Annannannem 1-4 afeebbee'ee 5-8 yoo baxxanchuwwanne lophphaa qananaa'immikaa kitaabimmi xanattuwwaa fuu'lisimma moo'oo sawwittuwwi hincaakko.

Annannichchi baxxanchi gabalannelosaan lossona egerakkam hoyyo'oo'm shogguwwi fintamaa hincaakko. Losaan hundem baxxanchi gabalannem lossona egerakkam losimmi xanatim kuramaakko. Albachchi siyya'a moo'oo losa'n duuha'im hinkid baxonne hosimmi hasisooda'e caakkisoo sawwittuwwi hincito'ookko.

Ee'isam losimmi losisimmi marato qaphphe qaphphenne hinkid losaanonne fatakakkamda'e moo'isoo duuha'i fintammisinne hincaakko. Eekkakkam losa'n amaxxa gaassaa losisaanchi kobi'l ihaa baxaa lasage losaaninne maqirem baximminne lasaanchonne losaan gaga xanta'a lossam marato amadoohane.

Lasaanchonne, losa'n baxxanchanne annanni hagar losaan yoo'isam ixxuwwik losimmi hasanim annanni iheena xanoo'is kuramaakko. Losaa'nek losimmi hasan annanni ihoo xire odim losisaanchi issimmi hasisoo luwwim edamaa kuramaakko.

Losa'n Horoor Sawwittuwa

Ka usheexxaxxi lasaanchonne, booraddam losaan:

- ✓ Hadiyyis haareechchi silabasa moo'oo quuxxuwwi caakkisamookko.
- ✓ Annannannem 1-4 afeeb'ee 5-8 afeeb'ee yoo baxxanchuwwanne hincito'i hayy'oo'm shogguwwa fintamookko
- ✓ Baxxanchi 1-8 yoo losaan Hadiyyis losanonne egerakkam lasaanchi xanattuwwa caakkisamookko.
- ✓ Losa'n minenne albachchi siyya'i egerameena xanoo duuha'uwwa caakkisamookko.
- ✓ Losimmi losisimmi marato qaphphe qaphphenne hinkid losaanonne fatakimma xanaakkamda'e caakkisamookko.
- ✓ Losa'n baxxanchanne annanni losimmi hasan yoo losaano hinkid qoossimmaa ixxuwwi hasano wonshimmaa xanaakkamda'e kuramookko.

Losishshi mu'uttuwa

- Luxxi Suu'm moojulluwa

Losimmi-losismmi tekiniikkuwa

- Atoorachchaam caakkishsha
- Abagudduwwinnee gaalchannee baxakkam baxo.
- Gagxan baxo
- Baxonne shooto'amaakkoo losimmi googo

Laseeshshi Tekiniikkuwa

- Saga'l xa'michchuwwaa dabachchuwwaa
- Mullina, laminaa gaalchinnee baxakkam baxo
- Gaqqi moo'aquwwa
- Baxxanchi baxonne angedimma

4.1 Itophphe'i Luxxi Gaba'l Losa'n Mi'n qananaa'immaa Kitaabimmaa Losisimma

Haareechchi Hadiyyis silabasanne 1-4 afeebbee yoo baxxanchanne moo'isookok, hundem seemissiteerannem losaan kitaabimmikaa qananaa'immi xanattuwwa fuu'lisamo'isina egeramookko. Luxxi baxxanchi losan asheerookkok, kitaaphphi wor sawwite egeraakko'isinne qananaachcha fuu'lisimmannee losaano gudisimmannee xiniinsookko. Losaano gudoo'isa issakkamok sagachcha'a hindiyyato, sagachcho fidalinne shiinnaatsimmi hindiyyaato, woc suumee tiraxxi sagara, fiyyite, macceeshsh'aa kitaabimma qalbeexxamoo'isa issimma.

Baxxanchi lamonne, losaan Sagachchoo ee sagachchina uwwamukki mare'e mat issimma te'im shiinnaatsimmaa kitaabo qananaa'akku'uuyyi wirgino'amoo bee'isa issimmi xanato li'isimma moo'isookko.

Baxxanchi sasonne, ka baxxanchanne losaan xig hanaan ihaakko sagalluwwa inkinamoo'isina egeramookko, ixxuwwim lobakata hawwiso (kee'moo) sagalluwwi qoocca inkinnimmi hasisa.

Baxxanshi sooronne , Losaan araq sagachcha'aa ee sagachcha'a bikko mare'e shiinatisimma (mateeyoomaa) ixxuwwi luxxi suuminne losamaakkohan ihmimi (la'immi) hasisookko, (Edakka'a moo'akko'i luxxi suu'm xiinxo'i sagalluwwi miinsitee'l losa'n biro'o , 2014), odim kitaaphphi fissiixxi duuha'a qananaa'immaa qoossimmaa xanamoo'isinatte.

Annannichchi baxxanchi gabalinam qoodamaakko xoreexxamaan hee'ookko. ku xoreexxamaanmi mat baxxanchi gaballinse muli baxxanchi gaballinne moo'akkamaare sawwite qooccimmane,fissiixxanee baxxanchi woronne losimmane annanni annanni ihookko. Mat mat qananaa'immi kitaabimmi xoreexxamaa'n xanaxxi qoodo'o kannii woroon yookkoka moo'lehe.

Soo'l baxxanchi Hadiyyis losaa'n horoor xanattuwwa

Luxxi gaba'l luxxi qooxo'i losa'n mi'n lasaanchonne, losaan luxxi suume awwaaxxameena kanni woroon yoo horoor xanattuwwa losimmi hasiso. (Qoodamaakkoo horooroshshi fiyyixxi qare'n suumeen exxena xanookko).

Sagachcha'a hindiyyaattoo sagachcha'a fidalinne shiinnaatisimmi hindiyyaattoo: mat sagachchina mat bikkamukki mare'e wocimmi ammanee qananaachchanee ee'isam odim kitaabimminne, fintimminnee qaashiimminnee awwaaxximmi seera losaanina losisimma.

Fiiyite:- Lamarayyii xibbi afeebbee'e yoo sagalluwwa muli baxxanchi kitaabinsi qananaa'littuuyyi 95% xortonne,caakkishshaa,qare'nee qananaachchane moo'isimma.

Tiraxxi sagalluwwa :- heenoommi heechchi beyyisinne mat ihoo tiraxxi sagalluwwa shooto'i issaakkoo sagalluwwa losimma. K.b ciilluwwa losisimmina lobakat ammane ni hegeegonne awwaaxxiinoommi sagalluwwi ihmimi hasisookko.

Qalbeexximma: kaarkullema shooto'i issaakkoa losano uwwimmine losaa'n qalbeexximma fuu'lisimmina gundi caakkishsha qooccimma (Caakkisaanchoo agannam kitaabo)

Sadeent baxxanchi hadiyyis suu'm losaa'n horoor xanattuwwa

Sagachcha'a hindiyyattoo sagachcha'a fidalinne shiinnatisimmi hindiyyattoo

Hoffe'ukkuyyi 140 sagalluwwa baxxanchi gabala egerakkokaa suume caakkiseena xanoo kitaaphphi qoocanne qoodamaakko xorto'n qanannaatonee shooto'aakkoohan ihmimi hasisookko.

Fiiyite – hofe'ukkuyyi 140 – 160 afeebbee'e yoo sagalluwwa kitaabinsii laboo baxxanchi gabaliinsii mat daqiiqanne 95% xortonne, caakkishshaa qare'nee amadaakkoo suu'm qanannaato qananaa'imma.

Tiraxxi sagara: xaggaggisinnee beyyisinnee tirato uwwoo xuunsammi woca baxxanchi gabalaa suu'm gabalaa egeraakko tiraxxi sagara hofe'ukkuyyi soor qooxo'i sawwit yoo haabaam kitaabo uwwamukki horoor sawwitenne qooccimma.

Qalbeexximma:- Maceesakko'i te'im qananaa'akko'i kitaabonne shooto'aakko iriipoorta edakka'a qooccimmaa mat biq sawwitiinsi hanqa annanni issimma. **Tiissishsha-** qoodamaakko baxxanchi gaballuwwanne yoo xanattuwwina lophphoo caakkishsha siidimmina lasaanchi fissixxi mato

awwaaxxehe.

4.2 Baxxanchi 1-4 Afeebee'ee 5-8 Afeebee'ee Yoo Luxxi gaba'l Hadiyyis Losa'n Shogguwwa

Baxxanchi 1-4 afeebe'e annannichchi losaa'n kitaabonne annanni annanni qarxuwwanne baxxansamookko. Annichchi annichchim mare'uwwinne inkiinameena xanookko.

Macceeshshi Kitaabo'o

Ku qarxi xiniinsookkok, macceeshsha qalbeexximmannettee. macceeshshi losixxuwwim:

- Losisaanchi aganna /Assi kitaabo/qananaa'ukkuyyi losaan losisaancho macceesimma.
- Ee kitaaphphi bikkina dabachcha uwwimma.
- Kitaabanne yoo haareechchi tiraxxi sagalluwwa losimma.
- Kitaabo yoo sawwite atoorarimma.
- Haabaam kitaabo kitaabimma

Haareechchi te'im fida'l xiniinsa

Ku qarxi xiniinsookkok fidallannettee fidala bikkoo sagachcha'a awwaxximmannettee.

- suu'm fidalluwwa Caakkisimma.
- Sagalluwwi woronne annannichchi fidalluwwinne qooccamoo sagachcha'a losimma
- Anninnichchi sagalluwwim asheeroo fidalluwwa inkiinnimma

Qaashimma / Fintimma

Ku qarxi xiniinsookkok sagalluwwa qananaa'immannee finti'mannette ihaa, ookkim qananaachchaa kitaabimmaa xanamoo'isina hara'mimminatti ihookko.

Ixxo laboo losixxuwwa

Sagalluwwa qaashimma – annannichchi sagachcha'uwwam qananaa'imma te'im sagara inkiinnimma eelasonne eekeenom mateeyyominne mat issakka'a sagara qooccimma.

- Sagalluwwa fintimma-Sagalluwwa qananaa'akka'a lasonne fidalluwwa annanni issakka'a kitaabimma /fintimma
- Sagalluwwa qananaa'immaa uwwoo tiraxxisinne inkinnimma.

Luxxi qanannaato

Ku qarxi xiniinsookkok xuunsammi wocaa gundi agannaa te'im assi kitaaboo okkim, losaan sagalluwwa weeshamoohare te'im Illi-waar sagalluwwa inkinamoohaare qalbeexxamoo'isina issookko.

Kobi'loo losixxuwwa

- Kitaabo qananaa'imma.
- Kitaabii firukki xa'michchuwwina dabachcha uwwimma.
- Kitaaphphi wo'l sawwite atoorarimma.
- Horoo'l woroonne misila qooccimma.

Ilwaar sagalluwwa-

Ku qarxi xiniinsookkok mat mat sagalluwwa moochchinne losimmanette. Uwwoo awwaad losaan wo'm xuunsaami woca te'im kitaabo gundane qananaa'imma xanamoo'isinatte. Ku sagalluwwi awwaaxxakkamok gagginne qananaachchi kitaabonnette.

Kobi'loo losixxuwwi

- Haareechchi sagalluwwa moochchinne losimma.
- Illageen la'akkam illi waar sagalluwwa losimma.

Tiraxxi sagalluwwa

Ku qarxi xiniinsookkok haareechchi sagalluwwa losimmannee losakko'i sagalluwwa awwaaxximmanettee.

Kobi'loo losixxuwwi

- Haareechchi sagalluwwa losimma.
- Sagalluwwa misilinne shiinnatisimma.
- Sagalluwwa beyyimma.
- Uwwamukki saga'l tiratinne mat ihoo (laboo) te'im gereero'o sagara kitaabimma (weeshimma).
- Sagalluwwa xuunsammi woca qooccimmina awwaaxximma

Kitaabimma

Ku qarxi xiniinsookkok fidalluwwa, sagalluwwaa kitaabamukki sawwite misilinne te'im sagalluwwinne caakkishsha qooccimmaa

Kobi'loo losixxuwwi

- Annannichchi fidalluwwam hinkid kitaabakkamda'e losimma.
- Fidalluwwa kitaabimma losimma
- Illageen losammukki fidalluwwinne sagalluwwa kitaabimma
- Agannina illagee'n lachchinne misila qooccimma (ki'isimma)
- Sagalluwwa te'im xuunsammi woca kitaabakka'a sawwite caakkisimma.

Kannii woroon yoo farar moo'isookkok luxxi gaba'l 5-8 afeebee'e yoo Hadiyyisa sas saanti sorobo'i qoodoo'i qarxuwwa moo'isookko (20, 2014).

Usheexxat X, Saanti 1 Aagga

Balli 1		Balli 2		Balli 3	
Qarxa	Sa'aata	Qarxa	Sa'aata	Qarxa	Sa'aat
1. Sagara soroobimma	10	3. Tiraxxi sagara 8-10 ihoo haareechchi sagaaluwwa	10	5. Qananaachcha (fiyyitenne xiniinsoohane) 5a. Qananaaxxi illege 5b. Kitaabo qananaa'imma	5 10
2. Qananaachcha (Qalbeexxanne xiniinsoohane) 2a. Qananaaxxi illage 2b. Qananaa'immi ammane 2c. Qananaaxxi lasage & albeexximma	5 15 10	4. kitaabimma 4a. kitaabimma 4b. kitaabamukki luwwa wixxaa'imma	20 10	6. Wocsuume: macceeshsha 6a. Marueeshshi illage /gaassa/ qalbeexximma 6b. Macceeshsha 6c. Macceeshshi losage 7. Suu'm sono'o	5 5 5 10

Sheexxax X, saanti 2 Losimma

Belli 1		Balli 2		Balli 3	
Qarxa	Sa'aata	Qarxa	Sa'aata	Qarxa	Sa'aata
8. Qananaachcha		9. Tiraxxi sagara	10	11. Fiiyixxi	
8a. Qananaaxxi	10	8-10 ihoo		qanannaato	
illage		hooreechchi		11a. Qananaaxxi illage	5
8b. Qananaachcha	15	sagalluwwa		(gaasa)	
8c. Qananaachchi	15	10. Kiaab'imma		11b. Kitaabo 'o	10
lasage		10a. Kitaabimmi xumo'o	20	qananaachcha	
(qalbeexximma)		10b. Kitaaphphi	10	12. Wocsuume	15
		iittanchi qoorooma		wocimma	
				13. Suu'm sono'o	10

Usheexxaxxi X, Saanti 3 Losimma

Belli 1		Balli 2		Balli 3	
Qarxa	Sa'aat	Qarxa	Sa'aat	Qarxa	Sa'aata
14. Sagara	10	16. Saga'l tirato	10	18. Fiiyixxi qananaa'ato	
soroobimma		8-10 ihoo		18a. Qananaaxxi illage	
		haareechchi		18b. Qananaaxxi	5
		sagalluwwa		ammane	10
15. Qananaachcha		17. Kitaabimma		19. Wocsuume:	15
xiniinsokkok		17a. Kitaabimmi	20	wocimma	
qalbeexxannette		xumo'o		20. Suu'm sono'o	15
15a. Qananaxxi	5	17b. Kitaaphphi	10		
illaqqi qalbeexxa		iittanchi goorooma			
15b. Qanann'immi	10				
ammane					
15c. qananaaxxi	15				
lasaqqi qalbeexxa					

Farar 4: Baxxanchi 5-8 yoo Hadiyyisa sas saanti qoodoo'i qarxuwwa moo'isoo farara

4.3 Albachchi Siyya'a Moo'oo Losa'n Duuha'a

Kannii woroon yoo xuunsammi wocuwwi luxxi gaba'l Hadiyyis kitaabbuwwiinsi qadda'akko'oohane. Xiniinsoohmi albachchi siyya'aa, hundi qaaphphi losa'n hegeegoo istiraateeje'uwaa losaanina hara'moo'isina qooccimmanne xiniinsookko. Losishshi awwaadoo luwwik matoom annanni annanni losaa'n losa'n hasa'n /heele'n/ duuha'inne mat ihaakkoo sawwite amadaakkoothane. Losaanimi annanni ikkeena xantam duuha'uwwi albachchinne, Otossaxxi duuha'inne/amma'natinne/ xanaxxi hoongi duuha'inne, gatti see'lisinne, suu'm xanaxxisinne yoo amaxxi duuha'innee mk.

Losishshi mu'uttuwwii losishshi googguwwii hundi losaanom qaaphphoohan ihimmi irto. Losisaanchi losaano annannaat yoo'isinne losisoohaaree moo'oohaaree losaan losa'n minenne losano erisa losimmi hofe'n moo'amookko.

Albachchi gudaanchoom xiinxo'i sagalluwwaa losishshi mu'uttuwwaa fuu'lishshina horoor awwonsuwwi ihookko. Ixxuwwim:

- **Gudaanchooma egerimma** : Landikaa goo'nekaa gudaanchom haalata moo'isoothane. Oookim manni annanni-annanni xanato hoonginne, gatti see'l annannaaxxi haalatinnee otosaaxxi duuha'innee hundem losaanimi kido'n haalattuwwinne annanni iheena xanookko.
- **Suume awwaaxximminne**: suume agannanne, losishshanee muli Caakkishshanee annannat bee'ee ayyi mannam tochchonne hoorakkoo'n awwaaxxakkam duuha'a.
- **Bax gudaanchoom**- Ku bax duuha'i landaa goonaa gaassi annannaaxxi goo'n baxxo landi baximma xanooyyo yakka'a annanni issinni hee'ukko. Woshshi ihukkaaree, hundi baxim hundinam gudaancho. Landi baximma xanoo baxo goonmi baxoohanooma qoossimmi hasisookko.
- **Xanaxxi gudaanchoma**- Landi /Meenti/ oos/goon hinki baxom gagoom macceesama /baxo/ baxmi yakite moo'isimma.

Albachchi Siyya'a Egeraakkoo Losa'n hegeego qooccimma

Mu'uttuwwi mullam albachchi siyya'a egeraakko losa'n hegeego qooccimmi dabachchi iheena xanooyyo. ka losa'n duuha'anne qoossimmi hosisookkok, landii Oosii xoxxollisinne losano aa'immi duuha'a losimmi teekniikkuwwa awwaaxximmanne danaam qarxa awwonoo'isa moo'isookko.

Losisaanchi xiniinsimmi hasisookkok baxxanchi woronne losaa'n albachchi siyya'a moo'isimmina qooccakeena awwaaxxakko'i duuha'uwwannette:

Suume awwaaxximmanne: baxxanchi wo'l losisimmi duuha'anne orachchi mikmikkaatinnee orachchi mikmikkaatbee'e sawwite daba'lamichchanne landaa oosoo gudisaakkoo losa'n qoocci ihukkisaa hinki gaalchannem yoo losaano anga edoo bee'isa issimmi hasisoobee'aannoma qoossimma. Kobi'lishshina

- **Albachchi siyya'a egeraakkoo**
- **Suume awwaaxximma:** Ixxuwwim, ixxo te'im ise yoo sagara awwaaxximma.
- **Losimmina gaafaasoo sagalluwwa awwaaxximmaa:** losano shooto'i issukkibee'i suume / woca awwaaxximma urimma.
- Losaan hundinam uwwitoo dabachchi hunda qaaphphaakkoo gabala xiniinsoohan ihimmi hasisookko.

Baxxanchi woro'l duuha'i (Mateeyoom):- afuuchchi beyyi hundinam gudaanichchonne axisamaakkoohan ihimmi losaan hundinam atoorachchina anga edimmi gada'a landii oosii gudaanchi gada'a sixximmi hasisookko. Ee'isam, baxxanchi woro'l losaa'n marat danaamda'e te'im jorda'e daadeesimmina haabaamisa axisamaakkoohan ihimmi hasisookko.

Baxxanchi woro'l atoorachcha – baxxanchi woro'l baxonne losaani losisaaninne lobakat atoorachchi hee'immi hasisookko. Ookkim, anga edisoo losimmi-losisimmi googguwwa awwaaxximminnette. Ixxuwwim: atoorachcha, kob'lbaxo baxximminne , gaalchi baxo baxximminnee goonii landi losixxuwwanne xoxxoollisinne anga edaamisa issimma. Losisaanchi odim lule'i oosmi anga edoollida'e qoossimma xanamookko.

4.4. Qaphphe Qaphphenne Fatakimma

Areesamaa haareechcho gudukki Hadiyyis kaarikulamanne illi losishshi qaanqi/goog beyyammi ihubee'isinne “An baxoommo, Maqirem banxona, Ki'nuwwi baxxehe” te'im beyyammisinne, “gaga xantona fatakimmi moodeela” yoothane. Oo googim qaphphe qaphphenne fatakimmi moodeela yamamookko.

Ka moodeelanne losaan gaassita'a ixxuwwi baxamona egeramoo te'im xa'mamoo luwwa losisaanchi kobi'l ihaa baxukkuuyyi moo'lamo. Ookkim “An Baxoommo” yamamoo gabala. Eelasage, losaan losisaanchinne maqirem baxxamo. Oo qaanqi odim “Maqirem Banxona” yamamaa la'amoothane. Lasaanchonne losaan ixxuwwi gaga xanata'a baximminne losixxitamo. Oo gabal “Ki'nuwwi Baxxehe” yamaothane. Ku labiso'i (moodeel) lobakat losa'n baxxuwwina awwaadoothane. Kukim, losisaanchi awwonsanne baxxanchi 5 - 8 yoo losisaanchi awwonsanne caakkaa hincaakko. Ku losishshi qaanqi losaan haareechchi baxo/losixxa gaga xanamaa iggimminne baxamoo'isa issimminne losaano tamoothane.

Ka qaanquwwa awwaaxxakka'a losisakkam ammane losisaanchiinsi lam luwwi egeramookko. Ookeenim: tamimmaa xxxoollishsha yamamtamo. Tamimmi, losaan losamukki losano losimma hoogamoo te'im guullamaa la'imma hoogamaa hawwamoo losaanina gaafaassimmina losisaanchi losisoo losano te'im isoo bakkiishsha moo'isoo sawwite. Xoxxoollisimmi odim ee baxxanchi gabalina gudukki losa'n amaxxa sholle'aallannem qalbeexxoo losaanina amaxxa fuu'lisimma te'im ee gabaliinsi shiqaakkoo amaxxa hincaa'imma moo'oothane. Eekka issimmi higaa maroo losaan beyyammi losa'n marato ceemoobee'isaa laamoobee'isaa issimmina hara'mookko.

4.5. Annanni Losa'n Haalat yoo Losaa'n Lasano Wonshimma

Kolli (Mat mat) losaan exxo'i hara'mmato hasamookkok losisaaniinsi siidmoo xanato danaamisa gudaanchonne awwaaxxameenatte. Qananaachchikaa kitaabimmi xanato siixximmina te'im lobakat lachcha (xanato)qooccimmi hee'oo'isina hara'mato hasamookko. Losisaancchi kitaabonne losishshi teekiniikkuwwi losaa'n annanni-annanni qalbeexximmi gaballuwwi baxxanchi woronne annanni annanni losishshi googguwwa axisimminnee lobakat kobi'l losixxuwwa uwwimminne,

Moo'amoo luwwa baxinne moo'isimminne, anginne nakkakka'a mo'isimminne, gagginne losamoo hincixxi googguwwa uwwimminnee awwo'nammi laseeshshinnee moo'isakkam googguwwa harasinne caakkisimma. Exxaahmi ku qarxi lobakat xanattuwwa awwaaxximma xantamisina issookko. Ka hıncaachchanne uwwamukki xiniinso'i xanato siixxameena yakoo losaanni sawwite horooreenne amadimma, atoorachcha /sawwite dabalamichcha tiraxxi sagara fuu'lisimmaa suume awwaaxximmaa xanamoo'isinatte.

- Losaan losammukki losano dabarakka'a xa'mimma te'im losamukki losano ixxuwwi luxxi sagarinne awwaaxxamona xa'mimma. Kuk haramookkok, losa'n maratonne hunki losaanchi xanoolda'e hunkii qoossimmannee dabachcha uwwimmannee huushshammat yooda'e qoossimmina hara'mookko. Losaan losano ixxuwwi beshinne uwwaakkolas odim muli losano sa'aatanne edda uwe.
- Losa'n illag-lasagooma egeraakkoo wor sawwituwwa edakka'a moo'akkamisa issehe. Annannichchi balli losano asheettittuyyi higgukki ammane losamukki losano eddaa tisisimminne asheerimma xantooto. Odim, ballina ballina higgukki amma'n losono tiisisimmi hundem losaanom hareechchi losanoo garukki lachchinne shiinatisona(akeekkissona) hara'mookko.

Annanni-annanni la'ishshi googguwwa awwaaxe: losano annanni-annanni googguwwinne moo'iseena yakihe Ixxuwwim: wocinne, moo'ishshinnee, mikmikkatinnee kobi'lishshina, geemmo'o mikmikkatinne awwaaxximma xantooto.

Ballina uwwamukki losano egetta losisimma Lobakat losaan losanonne ixxi gaga xanaakko hawwi hee'onam, ballina ballina uwwamukki losa'n firo'o te'im axisamukki qoodo'o issuwwi egeramokkok, mahinda'e la'immina hasamookko.

Losixxuwwina /gaalchi baxina/ lobakat ammane uwwimma Mat mat losaanina haareechchi sawwite buqaa' imminaa haareech lachcha te'im xanato awwaaxximminaa lobakat ammane /sa'ata/ masseena xanookko. Mat mat losaanina baxamoo baxo wonshamona labakat ammane

/sa'ata/ uwwiteena xantooto. Ee'isam odim ee losaanina uwwitoo bax xigo hoffiisseena xantooto. kobi'lishshina, hoffi qax xuunsammi woccuwwa qananaa'amoo'isa issimminnee hooffi qax tiraxxi sagalluwwa ee'isam malganamona issimmi hasisookko

Gaalchinne /Mateeyyoominne/ baxamoo baxo hincaachcha Losa'n heele'n yookeenoo bee'ikeeno gaalchinne mat issakka'a losisimma, Ookkim uwwoo awwaad, mat matiinsi losona siidamona. Eehaninsem odim, losaa'n lambe'enne mat matinne hereqqamchaa ixzuwwi gagginne losimma fuu'lishshinaa hara'mookko.mulleka odim, baqbaqaa'ookkoo mateeyyo'm xanato siixxamona hara'mookko. Ka qarxi qoossimmi xanamookkok, hara'mamchinne losamoo losaan qoxxalli baxo baxamona mat matina uwwoo sawwittenne atooraramona awwaadookko.

Kobi'l ihmimaa Hunda qaaphphi losano siixximmaa Ku goog An Baxxoomo /Maqirem Banxoommo/ki'nuwwi baxxakkamoo yoo losisimmi googo awwaaxxaa losisookko. ku losisimmi goog losaan losoo losaano hara'mimminaa losaan ixzuwwi gaga gudisamona hara'mimminaa hara'mookko . ku losisimmi bax tiraxxi sagara fuu'lisimmi qalbeexximmi istiraateeje'uwwa kitaabimmi te'im awwaaxximmi keemulas uwwamukki te'im awwaadoo muli istiraateeje'uwwinne mati issimma.

Hara'mato: losaan illageen losamukki istiraateeje'e qalbeexximma/qoossimma/fuu'lisamona exxo'i hara'mato uwwimma. kid yimmi odim losaano losaninne, haareechchi istiraateeje'e awwaaxxamoo'isa issimminnee xabbee'n dabachcha qooccimminne hara'mato issakko'o yimma.

Awwaawwisoobee'i losano uwwimma. Losaanina dabachcha uwwittuuyyi hoffi qax xanato hee'ukkitta'nmi er sawwite/dabachcha uwwakkamisa qoossimma.

Hanaan yoo teekniikkuwwa danaamisa awwaaxximmine lule'i losaaninam hasamoo shene'e qasoo'isa losano uwwimmi hasisookko.

Asheeroo usheexxattuwwanne, albachchi gudaanchoomina hara'moo istiraateeje'uwwa lossakkamo. Ee'isam odim, annanni-annanni kitaabimmi- qananaa'immi qarxuwwanne yoo losaa'n hasano wonshimmina qoocakko'i istitaateeje'uwwa losaan losookko. Eekee'nki, mat

mat istiraateje'uwwi losano uwwakku'uuyyii mullikeen odim, hara'maanchi istiraateje'uwwa qoocakku'uuyyii caakkisinne xanoohan ihookko.

Losissi loho – Porojeekkit baxo

Mat mat losaano, losisaano, anno'oo amo'oo albachchi siyya'i losan uwwamoo'lda'ee hinkaa'n ammanii asheera losa'n minnewwanne uwwomoolde' xa'mehe. Eelasage siiddit dabachcha /misha/ ki baxxanchina irpoortta hincaa'lehe.

Ka qarxanne, baxxanchi woronne annanni annanni losaano atoorasimminne hara'mimmina awwaaxxakko'i lule'i teekiniikkuwwa moo'naamo. Kabee yyonne odim, xiniinsi uwwamukkok, tiirimma, sawwite caakkishshaa tiraxxi sagara fuu'lisimmaa suume awwaaxximmaa hoogukki losaano hara'mato issimmina awwadoo hincite. Lobakat kitaabimmi xanattuwwa losisimmina awwaaxxakkam losishshi googguwwi yo'o.

Losixxa

Awwonoo xa'michchuwwina laboo dabachcha uwwe.

1. Hadiyyis haareechchi silabas horoor amaxxuwwi mamaha?
2. Annannannem 1-4 afeebee'ee 5-8 afeebe'ee yoo baxxanchuwwanne hincito'i hayy'oo'm shogguwwa fintehe.
3. Losimmi losisimmi maratonne albachchi siyya'i egerameena xanookkok hinkidette?
4. Losimmi losisimmi marat qaphphe qaphphenne hinkid losaanonne fatakimma xanaakkamo?
5. Losa'n baxxanchanne annanni losimmi hasan yoo losaano hinkid qoossimmii ixxuwwi hasano wonshimmii xanamoo?

Usheexxat 5: Er Losisaanchi Haalattuwwa

Horoore Baqbaqaachcha

1. Mat losisaanchi er losisaancho yamamookkok maha issoohaarette? Jor losisaancho yamamookkokahe?

Aagga

Ka usheexxatonne er losisaanchi haalattuwwi fintamaa hincaakko. Losimmi losisimmi baxim mishaam ihookkok maha issakkamaaretda'e moo'isoo sawwittuwwi kuramto'ookko. Losisimmi bax ixxi gaga xanaakkoo seer yoohan ihukkisaa oo seelluwwi egeramtobeelas losisimmi maratonne qolat qoocameena xanoo'isaa moo'isoo luwwim hincaakko. Losisaanchim baxxanchi worone yoo losaa'n haalata annanni issaa la'oo'isina hara'mitammi finto'i sawwittuwwi hincito'ookko. Suume losisimmi maratonne losisaancho lambe'i issito'oo googguwwii losaano lambe'i issito'oo annanni annanni googguwwii hincito'ookko.

Losa'n Horoor Sawwittuwwa

Ka usheexxaxxi lasaanchonne, booraddam losaan:

- ✓ Er losisaanchi haalattuwwa fintamookko.
- ✓ Losimmi losisimmi baxi mishaam ihookkok maha issakkamaaretda'e ihukkisa kuramookko.
- ✓ Losisimmi seelluwwa kuramaa lasage annannichchom naqaashinne bakkiisamaa caakkisamookko.
- ✓ Losisaanchi baxxanchi worone yoo losaa'n haalata annanni issaa la'immanne yoo eroomma kuramookko.
- ✓ Suume losisimmi maratonne losisaancho lambe'i issito'oo googguwwaa losaano lambe'i issito'oo googguwwaa akeekansamookko.

Losishshi mu'uttuwwa

- Faralluwwa
- Luxxi Suu'm moojulluwwa

Losimmi-losismmi tekiniikkuwwa

- Atoorachchaam caakkishsha
- Abagudduwwinnee gaalchannee baxakkam baxo.
- Gagxan baxo
- Baxonne shooto'amaakkoo losimmi googo

Laseeshshi Tekiniikkuwwa

- Saga'l xa'michchuwwaa dabachchuwwaa
- Mullina, laminaa gaalchinnee baxakkam baxo
- Gaqqi moo'aquwwa
- Baxxanchi baxonne angedimma

5.1 Er Losisaancho

Mat losisaanchi re losisaancho yamamookkok losisimmi losismmi maratonne ixxeensi egeramookkoka issaa siidamoohaarette. Ee'isinne er losisaanchi haalattuwwa yamamtamkeen kanniinsi woroon hincito'ookko. Ookenim kanninsi woroon hincito'ookko.

5.1.1. Losisoo Losano Qoossaa La'oohane

Mat losisaanchi losisoo losa'n hagaraa ixxenne edamoo amaxxuwaa qoossaa la'immi egeramookko. Eekka issimmina odim hundi ammanem losisoo losaninne edamoo kitaabbuwaa xambi kitaabbuwaa qananaa'oohane ihimmi hasisookko. Ee'isam annanni annanni booradishshanne anga edimminne ixxi gaqqi lachcha areesoohanee amman lab xanato siidaakkoohanee ihimmi hasisookko.

5.1.2. Hundi ammanem losishshina gudaakkoohane

Er losisaanchi haalattuwwiinsi matoom odim losishshina gudaakkoohan ihimma. Losisimmina gudaakkoohne yamamookkok kobi'lishshina hiinchi losa'n gudo'o dudisoohan ihoohaare, saantika te'im ayyaa'm losa'n gudo'o gudisoohan ihoohaarette. Ee'isam losano gudiseena amman yoohan ihoohaare ixxi gagim losiseena gudaakkoohan ihaa siidamoohaare oo losisaanchi er losisaancho yamamookko. Losisimmi xale'i ihoo'n losisu losa'n misha amman hundam keenoohanee losaan ixxi losanonnee yoommame'i gabala annanni issaa la'oohanee ihoohaare ee losisaancho er losisaancho yimmi xanamookko. Er losisaanchi losisu losan elela aphphisukkisa qoosseena losaanina hasisoo mi'n baxo/baxxanchi baxo amman hundam gudisaa losaanina uwoohane ihimmi hasisookko. Losaanina uwwu annanni annanni losixxi baxxuwwam laseesaa moo'oohane; laboo gagmoo'aqqam uwoohan ihaa siidamimmi er losisaanchi haalattuwwa.

5.1.3. Ammane Laboo Losisimmi Xanattuwwa Siidaakkoohane

Mat losisaanchi er losisaancho yamamookkok ixxi losisoo losa'n sawwittuwaa amaxxuwaa danaamisa caakkishshi xanat yoohan ihoohaarette. Eehid ihaa siidamimmina odim losisoo losa'n bikkina ixxi bishiinsee ixxeenshi lachchane shiqoo keeniinsii sawwite aa'oohaani ihimmi awwaadookko. Eekka issimmi ixxennee maqire baxoo muli losisaaninne sawwite daba'lamchi haalat hee'oo'isa issookko. Ee mashka'inne ixxi losisoo losaanin ixxi losano iitto'isa issookko. Ee ammane ixxim er losisaancho yamamookko.

5.1.4. Losaaninne daanaam shiinnaatamchii edamchii yoohane

Lobakat ammane araq losisaan losaaninne annanni annanni edamcha issitu'uuyya moo'amtamo. Matmat edamchuwwi losimmi losisimminnee shiinnaatamtambee'ane. Losisaa'naannonnee losaa'naannonnee lambe'enne hee'immi hasisoo edamchi losimmi losisimmi xale'enne shooto'amaakkoohane ihimmi hasisookko. Mashka'oomim er losisaa'n haalat eehan ihu bikkina. Er losisaano yamamtam keen araq ammane hundem losaaninam maashaalluwwa, hundam gudaanchisa moo'amoohane (kb. shumo'inne, amma'natinnee, qoxallanne, albachchinnee, umurinne, mk. annanni issoobee'ane).

Er losisaan annanni annanni mashka'a hasaa losaano tuussiisoo'bee'ane sholliisoo'bee'ane. Losisoo losaanina iitti yoohane te'im hundem losaanom gudaanchisa iittoohanee abooyyoohane.

anamooohan ihulas annannichchi losaa'n summaa yoommame'i heechchi duuha'aa annanni issaa la'oohane. Ixseensi lachcha siideena waaru losaaninne laboobee'i edamcha, yimmim losano moo'oobee'i edamcha issoobee'ane. Losaa'n duuha'a moo'aa losaaniinse ixxi gaga qeessoobee'ane te'im muqichchi ihoobe'ane. Ixxi gagim mat doolle losaanchi hee'ukkisa sawwukkuuyyi losaanina hasisoo hara'mato issoohane. Annanni annanni duuha'uwwa moo'oo'isanne losaano atoorassoohane; xanuqaxanne ixxuwwi hawwom sholliiseena yakoothane. Losaa'n lambe'enn yoo annannaato (xanaxxi annannaato, hasa'n annannaato, dee'ooma, maacci annannaato, mk.) aa'oohane.

5.2. Mish Yoo Losisimma Yimmi Mayyimma?

Ayyi baxim mishaam ihoohaare baxaanchi tashaa'ookko. Losisimmi baxim misha moo'isoothaare losisaanchi liiramsimmiinsi higaa losaa'n anno'ina er neeyyato gassookko. Ee hegeeqqi minaadabaa hee'akkam uullam hara'meenaa li'iseenaa xanoo lachchi manna qooccookko. Ee bikkina losisaan, losisimmi bax liiramsoohan ihukkisa la'aakka eekka saawwukkuuyya losisimmi hasisookko. Eehan xale'en ihoo'n losisimmi maratonne er baxaanchi ihaakka siidamimmi ixseensi egeramookko. Eekka sawwukkuuyya losisaanchi ixxi gagina baqbaqaakka losaanom baqbaqaa'imma xanimmi hasisookko.

Losisimmi bax mishaam ihona hasulas losisaanchi annanni annanni losa'n xa'michchuwwa losaano xa'mimmi losaanim dabachcha eeboo'isa issimmi danammo. Ammane hundam losaanina macceesamoo luwwa (feelings) qoossimminne ee duuha'inne ixxi losano shiinnaatansimmi hasisookko. Losano moo'oo'isanne losaan ki'isoo xa'michchuwwa aa'immi hasisoo dabachcha uwwimmim losisaanchiinsi egeramoothane. Losimmi losisimmi maratonne losaan woro'l hasaninne faare'ninne anga eddamisa issimmi horiyyem danaamo. Matmat ammane losisaanchi awwaaxxoo losisimmi googinne losan losaanina aagimma sabulas losaanina aagoo googinne hincaa'imma xanimmi losisimma mishaam isseena xanookko.

Losaniinsi egerakkam misha siidamoo'isa issimmina annanni annanni losa'n te'im tamo'i mu'uttuwwaa awwaaxximmi danaamo. Eehannonne hanennem matfir ihaakkoo losisimmi goog xale'e awwaaxxiimmiinsi dabassansakku'uuyya awwaaxximmi losishshiinsi egerakkam elela

siidakkona xansiisookko. Losisimmi bax losisaanchi xale'inne baxamoohaanniinsi losaanina haraar gada'a uwwimmi losaan ixxuwwi gaginnem baxxu'uuyya lossamisa issoo bikkina losan misha moo'isoo'isa issookko. Losaanina baxo uwwimmi odim losaano annanni annanni wodaadechchuwwinne (challenges) edamsimminne sholliissamisa issimma edookko. Hincukki hawwina losaan malo siidimma xantolas losisimmi misha moo'isoolla yimma.

5.3. Losisimmi Awwonsuwwa

Losimmi losisimmi bax ixxi gaqqan ihaakkoo awwonsii seerii yoohane. Mat losisaanchi losisimmi awwonasaa seeraa la'ubeelas ixxi gagina losisaammoo yuta'nim losaan losimma hooggeena xantamo. Ayyi losisaanchim losisoo xire awwonimmii egerimmii hasisoo awwonsuwwi yo'o. Ookeenim:

- Losano losaa'n heechchinnee hegeeginnee edamsimma
- Ogora egerakka'a losisimma
 - ✓ Sholle'aalliinsi kee'maallanne
 - ✓ La'amoohaanniinsi la'amoobee'aannonne
 - ✓ Moo'amoohaanniinsi moo'amoobee'aannonne
- Lachcha (knowledge), shene'e (attitude), xanato (skill) losisimma
- Losa'n baxonne losaan haraarisa anga eddamisa issimma
- Losisaanchi awwonsaanchoo taaphansaanchoo ihaa siidamimma

Mish yoo losishsha losisimmina baxxanchi woronne yoo losaa'n mannoomaxxi te'im haalaxxi annannooma la'immi hasisookko. Baxxanchi woronne lam hagar losaa'n mannoomaxxi maxaqquwwi yookko. Ookeenim:

1. **Biiranne ihoo luwwina maxaqookeeno** (extroverted types): bii'l hegeegonne ihoo luwwanne (external world) faare'ookeeno
2. **Woronne ihoo luwwina maxaqookeeno** (introverted types): mi'n hegeegonne ihoo luwwanne (internal world) faare'ookeeno

Biiranne ihoo luwwina maxaqookeeno (extroverted types)	Woronne ihoo luwwina maxaqookeeno (introverted types)
Lobakata wocoohane, osassiisoothane waaybee'ane	Qaqqisom bijoohane, gaga ege'loohane
Manninne maxaqimmina /la'amimmina ammane massoobee'ane	Manninne maxaqimmina /la'amimmina ammane massoothane/hawwamoohane
Haareechchi manninne edamcha iitoothane /qaqqisom besh ihoothane/	Haareechchi manninne edamcha eehaa'nam hasoobee'ane /qaqqiso besh ihoohee'ane/
Lobakat hincoo besh yoohane	Hofqax hincoo besh yoohane
Mat luwwi bikkina atoorarukkuuyyi lachcha siidookko	Mat luwwi bikkina wocoo'nim gaassaahim la'oohane
Lobakat ammane hococcaat yoo iitookko	Hococcaat beebeyyoo hisimmaatoo iitookko
Lobakat ammane ixxi woronne te'im minenne ihoo luwwiinsi loboka biiranne ihoo luwwa la'eena hasookko	Lobakat ammane biiranne ihoo luwwiinsi loboka ixxi woronne te'im minenne ihoo luwwa la'eena hasookko
Gaqqi sawwite ku'limmina /caakkisimmina mat woc lambe'enne багаага агиммина waaybee'ane	Gaqqi sawwite ku'limmina /caakkisimmina mat woc lambe'enne багаага агиммина hasoohee'ane
Woronne ihoo luwwina maxaqookeeno hoogaancho yaa sawwoohane	Biiranne ihoo luwwina maxaqookeeno qare'aalla yaa sawwoohane
Lobakat ammane wocimminne higisoothane	Lobakat ammane macceesimminne higisoothane
Mulli manninne maqire higisoohaare wodaan tashoothane	Mulla higisoohaare mor liiramoohane

Farar 5: Losaa'n mannoomaxxi haalata moo'isoo farara

5.4. Losisimmi Googguwwa

Losisimmi goog, losisaanchi do'ixxanne yoo lachcha baxonne hosisimminne caakkisakka'a moo'isimmina baxamoohan ihaa ookkim losisimmi-losimmi maratonne losa'n amaxxa taakkiisimmi qoocca. Annannannem, losisimmi bax annanni annanni googguwwinne baxamoohan ihuta'nim, ixoo'mek elel, losa'n horoor sawwit (objective) losaanonne uullixxaakkoo haalaxxi dabassa (permanent behavioral change) eebimma.

Losisimmi bax lam googguwwinne baxamoohan ihuta'nim lophphaa losaan anga edeena xanoo'isanne ihimmi hasisoo'isa lachchi manni shiinnaatamtamo. Ookeenim:

1. Losisaancho lambe'i issaakkoo googo (Teacher centered method)
2. Losaano lambe'i issaakkoo googo (Student centered method)

Losisaancho lambe'i issaakkoo googo (Teacher centered method): Losisaanchi losa'n maratonne haraarisaa anga edukkuuyyi moo'amoohane. Ka maratonne losaan lachcha aa'aan xale'e ikka'a moo'amtamane.

Losaano lambe'i issaakkoo googo (Student centered method): Losaan losa'n maratonne haraarisaa anga eddu'uuyyi moo'amtamane. Ka maratonne losisaanch duuha'uwwa taaphansaanchoo awwonsaanchoo ihaa moo'amoohane.

Losisaancho lambe'i issaakkoo googo (Teacher centered method)	Losaano lambe'i issaakkoo googo (Student centered method)
Losisimmi lachcha uwwimma	Losimmi baximma, la'imma /xanimma/
Losisaanchi bax losisimma	Losisaanchi bax qalbeexxisimma, sogimma, baqbaqaa'imma,
Losisaanchi oogataancho	Losisaanchi taaphansaanchoo, xabbeesansaanchoo, hara'maancho
Losisaanchaannonnee losaa'naannonnee lambe'enne yoo atoorachcha faare'isookko	Losaa'n lambe'enne yoo atoorachcha faare'isookko
Keenatonne xiniinsookko	Losaan baxoo annanni annanni baxxuwwanne xiniinsookko
Gaalchi baxin haraar beyyo uwooyyo	Gaalchi baxo gaafaassookko
Keenimmi losisaanchi baxo; gagmoo'aqqam losisaanchi xale'i uwwookko	Keenimmi losaaninne maqire qoodamookko; losaan losaanina gagmoo'aqqa uwwookko
Losisaanchi daadeeshshanne xiniinsookko	Losaan angejjanne xiniinsookko

Farar 6: Losaancho lambe'i issito'oo googguwwaa losisaancho lambe'i issito'oo googguwwaa

5.4.1. Losisaancha Lambe'i Issaakkoo Googguwwi (Teacher-centered Methods)

Losisaancha lambe'i issoo goog wororonne lam annanni annanni googguwwa amadoohane. Ookeenim laaliif losisimmi googoo moo'isakku'uuyya losisimmi googoo yamamtamo.

Laaliif Losisimmi Googo (Lecture Method)

Ku losisimmi goog mat luwwa te'im sawwite kurakku'uuyyi losisakkam googo. Ka googinne losisakkam xire losisaanchi hundem luwwam la'oohan ihaa hincookko. Ka losisimmi googonne losisaanchi xaaxxa (active) losaanchi ihukkaarem shalaga (passive).

Kurakku'uuyyi Losisakkam Gooqqi Awwonsa

- ✓ Losaan ayyetda'e ikko'isa la'imma
- ✓ Horoor horoor sawwittuwwa amadimma
- ✓ Kobi'lishshuwwa awwaaxximma
- ✓ Aagoo'isinne wocimma
- ✓ Aaggi hee'oo'isa issimma
- ✓ Horoor sawwitenne xishshaa'imma
- ✓ Losaan sawwitam ammane uwwimma
- ✓ Losaanno baqbaqaa'imma
- ✓ Misilluwwa, faralluwwa, kobi'lishshuwwa, ... awwaaxximma
- ✓ Xaaxxisimma /qoxxisimma/
- ✓ Laseesimma /keenimma

Moo'isakku'uuyyi Losisakkam Googo (Demonstration Method)

Ku losisimmi goog losisaanchi baxinne moo'isukkuuuyyi annanni annanni xanattuwwa losaan qalbeexxoo'isaa fuu'lisoo'isaa issoo googo. Ka losisimmi googonne awwonakkam illag lasagoom

yoothane. Ka googo awwaaxxakka'a losisakkam xire losisaanchi awwonsuwwa caakkisukkuuyyi losaaninne atoorarookko.

Moo'isakku'uuyyi Losisakkam Gooqqi Awwonsa

Losaan gaalchanne atooraramaa lasage baxxanchina iriippoorta hincaa'amoo'isa issimma

Losaan moo'amukkuuyya losamukkoka moo'isamukkuuyya losisamoo'isa issimma

5.4.2. Losaano Lambe'i Issaakkoo Googguwwi (Student-centered Methods)

Losaano lambe'i issoo goog losimmi losisimmi marato lophphaahim losaan awwonsitamisa moo'isoothane. Losaano lambe'i issoo goog wororonne annanni annanni losimmi googguwwi yo'o. Ookeenim awwonaa yoo'isanne hincito'ookko.

1. Gaalchinne Atoorarimmi Googo (Group Discussion Method)

Ku losisimmi goog, losaan ixuwwina'i ixuwwim sawwite daba'lamtu'uuyyi lossam googo. Gaalchinne atoorachchi googonne losisaanchi losaano daadeesookko, duuha'uwwam taaphansookko, losaano baqbaqaa'ookkoo laseesookkoo.

Gaalchi Atoorachchiine Losisakkam Gooqqi Awwonsa

- a. Annannichchi gaalchinam awwonsaanchoo kitaabaanchoo doo'lisimma
- b. Atoorachchi xa'michchuwwa gudisimma
- c. Hundem losaanime atoorachchanne angesimmi hasisoo'isa tiissiisimma
- d. ch. Lasaanchonne atoorachchi misha baxxanchi beshina caakkisimmi hasisoo'isa kurimma
- e. Losaan baxu baxina laboo mishaa gagmoo'aqqaa uwwimma

2. Hawwo Sholliisimmi Googo (Problem Solving Method)

Ka losisimmi googo awwaaxxaa losisaanchi hawwo tireena/sholliiseena sawwokkoo yakookkoo. Losaanim ee googo awwaaxxamaa ixzuwwi losanonnee heechchannee gamba yoo hawwo tiramoo googoo qooroomaa sawwamoo'isa issimmina araq sharad yoothane.

Hawwo Sholliisimi Gooqqi Awwonsa

- ✓ Losisaanchi hawwooma la'immi hasisooko
- ✓ Losaanchim hawwooma caakkisookko
- ✓ Losaanchi hawwina qaraar ihoo luwwa sawwookko/atwonnookko/
- ✓ Losisaanchi, losaanchi eebu malo saarayyookko
- ✓ Lasaanchonne hawwooma maqirem tiramookko

Losaan Sharada Baxxu'uuyya Lossam Googo (Role Play Method)

Ku losisimmi goog losaan losa'n baxonne angeddu'uuyyii sharada baxxu'uuyyii losaam googo. Mat agannanne yoo haalato'o labba'a baxxu'uuyyi lossam googo. Ku losisimmi goog baxonne hosookko losisaanchi awwonsinnette; hincookkokim moo'ooke'n illagenette.

3. Pirojektinne Losisimmi Googo (Project Method)

Ka googinne losisimmi maratonne, losaan losisaanchinne hee'oo atoorachchi hore'em hoffane. Losisaanchi awwonsa uwwookko; losaan baxama lasagem iriippoorta massaa moo'ookko.

4. Assaaymentinne Losisimmo Googo (Assignment Method)

Ku losisimmi goog, losaan awwo'nammii xa'michchuwwina annanni annanni kitaabbuwwa qananaa'imminnee soroobimminnee dabachcha dabachcha siidamoo'isa issimminne baxamoohane.

5. Xa'michchinnee Dabachchinnee Losisimmi Googo (Question & Answer Method)

Ka googinne losisimmi maratonne xa'michcha gudisookkok losisaancho. Ixxi xa'mukkuuyyi losaan dabchchcha uwwukkuuyyi baxamoohane.

6. Do'akka'a Daadeesimminne Losisimmi Googo (Field Trip Method)

Ku losisimmi goog, losa'n baxxanchiinsi biiranne qoodamaa gudaakkoo beyyo losaan moo'amoo'isaa siidamu lachcha caakkisamoo'isaa issimminne baxamoohane. Ku googim losa'n minennee minaadaphphi lambe'ennee yoo edamcha fuu'lisoothane.

Ku losisimmi goog sas baxxanchi yoohane. Ookeenim:

- a. Gaassakka'a atoorarimmi ammane
- b. Marakka'a moo'ima
- c. Marakko'i beyyi/mooakko'i luwwi bikkina baxxanchanne atoorarimma

Losixxa

Awwonoo xa'michchuwwanne lamina lamina atoorattakka'a lasage siiddakko'i sawwite lule'i gaalchina daayyamsehe.

1. Er losisaanchi haalattuwwi mamaha?
2. Losimmi losisimmi baxi mishaam ihookkok maha issakkamaarete?
3. Losisimmi seelluwwi ayyayyetda'e ihukkisaa kuttakka'a lasage annannichchom naqaashinne bakkiissakka'a caakkisehe.
4. Losisaanchi baxxanchi worone yoo losaa'n haalata annanni issaa la'immanne yoo eroomma kullehe.
5. Suume losisimmi maratonne losisaancho lambe'i issito'oo googguwwaa losaano lambe'i issito'oo googguwwaa akeekansehe.

Usheexxat 6: Xanato Shooto'isaakko Losanoo Laseeshshaa

Aagga

Ka usheexxatonne xanato shooto'issaakkoo laseeshshi mahoomi, shogguwwi, awwaadduwwi, israateeje'uwii teekiniikkuwwi fintamisanne hincito'ookko. ee'isam xanato shooto'issaakkoo xa'michchuwwa , laseeshshi labiso'uwwa, gagmoo'aqqa uwwimma, losaa'n li'ino doonimma, haabimma, hara'matoo xoxxoollishshaa annannichchom caakkisookko. Mullek odim, losa'n gudo'i mahoom, hagalluwwi awwaadii ee'isam losa'n gudo'i losimmi losisimmi maratonne losisaanchinam ihukko losaanina yoo sharad caakkakko. Losa'n gudo'i ayyaa'mane, saantanee hiinchanee ihaa hincimmanne hanenne sasem losa'n gudo'i hagalluwwannem yoo worsawwit annanni ihaa kuramaakko. Mat losisaanchi losa'n gudo'o qoodeen illage la'immi egeramoo luwwim kuramaakko. Annannichchi losa'n gudo'im amadoo luwwi fintamaakko. Lasaanchonnam ayyaa'mek/saantikii hiinchi losa'n gudo'i foormaattuwwi edamaakko.

Losa'n elela

Ka booradishshi lasage booradaan:

- Xanaxxi mahoomaa laseeshshi shooto'i xa'michchuwwaa hindiyamookko
- Doonammaa doonamubee'i gagmoo'aqqa annannissita'a uwwimmaa losaa'n losa'n li'ino doonimmi baxo qoossitamo
- Losaano hara'mimmikaa xoxxoollishshi losanoo hinkid uwwakkamda'e annannissamaa la'amookko
- Losa'n xanattuwwina ihoo awwonammi baxxanchi woro'l laseeshshi tekiniika awwaaxxitamo.
- Losa'n xanattuwwinne shiinnaatamoo losishshi googguwwa doo'litamo.
- Awwaaxxitam awwonammi baxxanchi woro'l laseeshshanne hara'matoo xoxxoollishshaa hincaa'lamo.
- Moo'amu fongogguwwanne haabimmi baxo uwwitamo.
- Losa'n elelaa losa'n xanatoo annanni issitamo.
- Losa'n gudo'i mahoomaa awwaadoo hindi yamookko

- Hiinchika, saantikaa ayyaa'm losa'n gudo'i hagalluwwi mateeyyoomaa annannaatoo la'amookko
- Uwwamukki losanina gudo'o gudisimmaa losisimmina awwaaxxamookko

6.1 Awwonammi Baxxanchi Woro'l Laseeshsha

Losixxi 1: Garu Lachcha Ki'isansimma

2. Laseeshshi maruchcho?

Laseeshshi, losisimmi losimmi maratonne horiyyem hasamoo luwwi ihaa, ixxim losisimmi losimmi maratonne murato qoodimmina hara'moo baa'yaata wixxaa'immikaa fintimmikaa marato moo'oohane. Ixxim awwonaa yoo xa'michchuwwa dabarimmina hara'meena xanookko: Losaanchi ixxeensi egerakkam xanato siidaa? Maha losisimmi hasisoo? Hinkid losisimmi hasisoo?

Losixxi 2: Garu Lachcha Baqbqaa'imma

1. Awwonammi baxxanchi woro'l laseeshshi maruchcho?

2. Awwonammi baxxanchi woro'l laseeshshi mahina awwaadoo?

6.1.1 Awwonammi Baxxanchi Woro'l Laseeshsha Awwaado (ABLA)

Awwonammi baxxanchi woro'l laseeshshi losisimmi losimmi bax baxxanchi woronne hinkaa'naa hinkidii baxamoolda'e qoodimmina losisaanchi awwaaxxoo maraxxi laseeshshi qooroo'm hincite. Ka'isinne, baxxanchi woro'l laseeshshi losa'n keenaxxi qoocci ihaa losaan baxxanchi woro'l losimmi maratonne qoodammi losa'n hagaranne moo'issam li'i'n dabassa caakkisoothane. Awwonammi baxxanchi woro'l laseeshsha awwaaxximmi losisaanii losaanii lamim losimmi losisimmi marato fuu'lisimmina hasisoo baa'yaata siiddamisina awwaadookko. Ee'isam losisaaniinsee losaaniinsee lamiinsem shiqaakkoo yakite hasookko.

1.

6.1.2 Awwonammi Baxxanchi Woro'l Laseeshshi Hawwuwwa Sholliisimmina Awwaadoo Sawwittuwwa

- ◆ Araq losaan yoo baxxancha qaaphphoo danaam laseeshshi tekiniikkuwwa doo'le.
- ◆ Mat ayyaamonne/peereedanne laseesseena xantoo losaa'n xigo qoode.
- ◆ Awwonammi baxxanchi woro'l laseeshshi hawwuwwa la'e; eelasage annannichchi hawwinam ihoo qaraare siide.
- ◆ Annanni annanni laseeshshi tekiniikkuwwa (gaqlaseeshsha, danti laseeshsha, mk.) awwaaxxe.

6.2 Losimmi Xanato Inkiinnimma

Losixxi 1: Losa'n xanato inkiinnimma

1. *Losimmi xanat maruchcho?*
2. *Lasaanchi losimmi xanat maruchcho?*
3. *Losimmi xanatonnee losa'n elelannee lambe'enne yoo annannaat maruchcho?*

6.2.1 Xanato (Competency)

Losimmi xanat, annanni annanni beyyisanne tirameena xanoo worsawwite. Losimmi losisimmi beyyisanne moo'akkamaare, xanato yimmi qoodamaakkoo gaballenne yoo losaninne edamoo lachchaa xanattoo baxonne hosisimma te'im awwaaxximma moo'oohane. Ka'isinne, losimmi xanat, mat qoodammi gabalina hasisoo lachchi, xanattuwwikii shene'e caakkishshikii (attitude) gabala inkiinnisoo bikkina, mat luwwa issimma te'im baximma xanimma keenimmina shooto'i ihaa awwaadoohane.

6.2.2 Xanattoo Losa'n Elelaa

Xanato yakkamok losa'n elelanne kuramukki luwwa losaanchi hanqo'isam losukkisa qoossimmina xansiissam googguwwinatte. Losa'n elel losa'n peereexxi lasaanchonne losaanchi baxeena xanoo luwwa caakkisoohane. Losa'n elel odim fintammi ihaa keenameena xanoo yanninne haalata moo'oo'isanne kitaabamchi hasisookko. Gundannem, losa'n elel losaan la'ona hansoommi luwwa caakkisoohan ihukkuuyya, ee'isam xanat odim losaan laqqo'i luwwa qoossineena xannoommisa kuroohane.

6.2.3 Awwonammi baxxanchi woro'l laseeshsha xanattuwwinne shiinnaatansimma:

Baxxanchanne mat suu'm losano qoondaa losimmi losisimmi baxo banxummuuyyi ee losanina laboo xanatonne xiniisoo losano uwwoolda'e qoossimma.

Losa'n amaxxa	Losa'n xanato	Losa'n googo	Awwaaxxakko'l teekiniika	Xanaxxi kobi'l xa'michchuwwa	Tamo'i mu'uta
A.Sagara sorooba	Dut xiinxo'aam sagalluwwa qananaa'imma	Sagalluwwa fintamonaa qaashamonaa xa'mimma	Qaashimmaa fintimmaa	Saga'l xiinxo'uwwa annannissakamsa qananaa'e	Gorteha'n sagara
B. Qanannaaxxi hindiyyaato	Qanannaaxxi finto'o te'im lule'i baa'yaata annannisse.	Qalbeexximmi xa'michcha xa'me	Qananaa'amoo'i sa issimma	Qanannaaxxi finto'o te'im lule'i baa'yaata kullehe	Kitaaba
C. Tiraxxi sagara	Saga'l tirato annannissimma	Saga'l tirato malganamoo'isa issimma.	malganimma	Ka qanannaatii firu saga'l tirato mayyimda'e kullehe	Saga'l maappa
D. Macceeshshi xanato	Qanannaaxxi finto'o te'im lule'i baa'yaata annannisse.	Macceeshshi kitaabo'i finto'i baa'yaata xa'mimma.	Beyyamubee'l daadeeshsha.	Aganna eddakka'a kuttakka'a lasage Qanannaaxxi finto'o te'im lule'i baa'yaata annannisse.	
E. Wocimma	Ixxuwwi sawwite sagarinne caakkisamookko.		Abaguxxi atoorachcha	Iittitoo hurbaaxxi bikkina yoo sawwite sagarine caakkise.	
F.Qanannaaxxi xaggaggaato	Ixxuwwi qanannaaxxi hindiyyaato,qare'n ee torto'nee fuu'lisamookko.	Qanannaaxxi bikkina ixuwwi sawwite caakkisamoo'isi na xa'mimma	Daadeesakko'ok a doomimma	Awwonoo xuunsammoca xaggaggaa'laa,qare'ninn ee caakkishshinne qananaa'e" <i>Hoosaa'n Booradishshi kolleejji yoo kolleejjuwwiinse matooma</i> "	
G.Suu'm sono'o	Suu'm sono'i shoga laboo'isa awwaaxximma.	Wocamukkuuyyi suu'm sono'i shoga laboo'isa awwaaxxamona kurimma.	Atoorarimma	Beeballa maha baxxitda'e ki beshina kure.	
H.Kitaabimmi i xanato	Edansaano awwaaxxaa hamaarammi xuunsammoca	Laboo edansaano awwaaxxamaa qooxo'i sawwite kitaabamoo'isa	Qooxo'i sawwite kitaabimma.	Laboo edansaano awwaaxxita qooxo'i sawwite kitaabe.	

	kitaabimma	isse.			
--	------------	-------	--	--	--

6.2.4 Kitaabbuwwanne Awwaaxxakko'i Losishshi Googguwwa

Ontem mishaam qanannaaxxi shogguwwi losanonnem xiniinsimminne areesamta'a haareechcho guddo'i Hadiyyis losa'n mu'uttuwwi qooroom yookki fintammi ihaakkoo losishshi googo mishaam losa'n hincixxisa awwontamane. Kukim qaphphe qaphphenne fatakimmi moodeel ihaa luxxeka losanooma losisaanchi baxaa lasage awwonaa losisaanchii losaanii maqirem baxxam googo. Lasaanchonne losaan gaga xanta'a mullam losixxitamo. Ookkim gundannem "An baxommo", "Maqirem banxona", "Ki'nuwwi baxxehe" yamamoohane. Laseeshshi bax lophphaa baxamookkok "Maqirem banxona" ee'isam "Ki'nuwwi baxxehe" yoo qarxuwwannette.

Ejjo'i Losishshi Googguwwa

◆ Sharada lellimma (Role play)

Labisimma (Inkiirimma) mk.

6.2.5 Awwonammi Baxxanchi Woro'l Laseeshshi Tekiniikkuwwa

Losixxi : Awwonammi Baxxanchi Woro'l Laseeshshi Tekiniikkuwwa Awwaaxximma

Losaan gaalchanne ihamaa awwonoo xa'michchuwwanne atooraramaa lasage, atooraramu sawwite mulli gaalchina caakkisamona xa'me.

1. Xanattuwwi tunga affo'isa laseesseena hinki tekiniikkuwwa awwaaxxitoo?
2. Haabimmi baxo hinkido'i ammane baxxoo?

Awwonammi Baxxanchi Woro'l Laseeshshi Tekiniikkuwwa

Asheero'i baxxanchi gaballuwwanne awwonammi baxxanchi woro'l laseeshsha baxonne hosishshina, annanni annanni laseeshshi tekiniikkuwwa awwaaxximmi hasisoo'isa manni sogookko. Xanattuwwa laseesakkam ammane, laseeshshi tekiniikkuwwi xanamukax hundinnem losisakko'i xanaxxi hagarinne shiinnaatamoohanee mateeyya maroohanee ihimmi egeramookko. Losisaan baxxanchi woro'l losishshanne awwonammi baxxanchi woro'l laseeshsha eddona hara'moo hofqax laseeshshi tekiniikkuwwim kanniinsi woroon hincito'ookko:

- ✓ Danti laseeshsha (Hinkidii maha laseesakkamda'e awwonsimminne)
- ✓ Gaqqi laseeshsha (Hinkidii maha laseesakkamda'e awwonsimminne)
- ✓ Orachchi mikmikaaxxi dabachcha (Kobi'lishshina anga ki'isimminne, uullimminne)
- ✓ Assaaymenta te'im Mi'n baxo
- ✓ Dabarakka'a kurimma
- ✓ Firo'i kaarda
- ✓ Sharada lellimma
- ✓ Lelluwwa
- ✓ Jigsaw
- ✓ Gaalchi baxo
- ✓ Sagarinne xa'mimma
- ✓ Pirojekta baxo
- ✓ Heesseesso qare
- ✓ Dangis hawweena

6.3 Losa'n Gudo'o

6.3.1 Losa'n Gudo'i Mahoomaa awwaadoo

Losixxa: Losa'n Gudo'i Worsawwite Qoossimma

Losaan woroon yoo xa'michchuwwanne atooratta'a caakkisamoo'isa isse

1. Losa'n gudo'i maruchcho?
2. Losa'n gudo'i mahina awwaadoo?
3. Losa'n gudo'ihagalluwwa kulehe

Losa'n gudo'o yimmi hanenne waaroo ammanenne baxonne hoseena xanoo loosimmi-losisimmi marato fintammi ihaakkoo'isinne caakkisoo sawwixxi qoodo'o yimma. Losimmi-losisimmi bax gudo'inne hara'mamaa hincoohaare ayye losisakkamda'e (learner), mahina losisimmi hasisooda'e (objective), maha losisakkamda'e (content), losisaanchii losaanii maha baxxamda'e (teacher's & students' activities) hinki ammane losisakkamda'e (time), hinkid losisakkamda'e

(methodology), mahinne losisakkamda'e (teaching aid), losaano hinkid keenakkamda'e (evaluation), mulkeenom annanni issakka'a la'immina hara'mookko.

Losa'n gudo'i awwaado

- Ammane mishaaminne awwaaxximmina
- Qoodamu elela tunga afisimmina
- Laboo gagmoo'aqqa hincaachchina
- Makkoo losishshi googo doo'limmina
- Baxxuwwa laboo'isinni qoodimminaa baxonne hosisimminaa
- Taaphan laseeshshi tekiniikkuwwa qoodimmina
- Tamo'i mu'uttuwwa doo'limminaa awwaaxximminaa

6.3.2. Losa'n Gudo'i Hagalluwwa

Suu'm losa'n gudo'i hagar, losa'n amaxxisinne losimmi-losisimmi bax massoo amma'n qaxoominne qoodamookko. Ka'isinni, suu'm losa'n gudo'i saso. Ookeenim: ayyaa'm losa'n gudo'o, saanti losa'n gudo'oo hiinchi losa'n gudo'oo yamamtamo.

Ayyaa'm Losa'n Gudo'o: Ayyaa'm losa'n gudo'o yimmi mat ayyaamonne hee'oo peereedanne losisaanchinne losaaninne laminnem baxonne hosoo fintammi losa'n sawwite yimma.

Santi Losa'n Gudo'o: Saanti gudo'i mat saanti woronne siidamoo la' ayyaammuwwa hundama qaaphphoo'isanne issakka'a gudisakkam losa'n gudo'o. Ayyaa'm gudo'i ihukkaarem saanti gudo'onne qoodakko'i baxxuwwi woriinsi mat ballina sawwakko'i bax quux xale'e amadaakkoo gudo'i ihaa ixxim saanti gudo'iinsi lophphoo'isanne finatamaa hincoo losa'n gudo'o. Mullisinni, saanti losa'n gudo'i ayyaa'm losa'n gudo'inni labaqqamoo'isa yoohan ihaa, lamim hiinchi losa'n gudo'i woriinsi guddamane. Saanti losa'n gudo'i mat saanti woronne hee'oo peereedduwwanne losisaanchii losaanii baxxam losisimmi losimmi baxo yimma.

Hiinchi Losa'n Gudo'o: Hiinchi losa'n gudo'o yimmi qeeraa'l ammanina (hiinchina) gudoo lule'i (general) ihaakkoo losa'n gudo'i ihaa, ka baxina yakka'a gudisakko'i silabasaa kitaabaa awwaaxxakka'a gudisakkamane.

6.3.3 Losa'n Gudo'i Qarxuwwaa/Shogguwwa

Losixxi: Losa'n Gudo'i shogguwwa annannissimma

Losaan woroon yoo xa'michchuwwanne atooratta'a dabachcha uwwewe.

1. Losa'n gudo'i shogguwwi hinkakeenda'e kullehe
2. Losa'n gudo'i shogguwwi awwaad maruchcho?
4. Losa'n amaxxi maruchcho?
5. Losimmi-losisimmi maratonne losaa'nekaa losisaa'n baxoo annannissehe

Losa'n gudo'i ixxi gaqqan ihaakkoo haata amadaakkoohane. Gudishshoom awwonaa yoo sawwottwwa amadookko:

✚ **Losa'n horoor sawwite:** mat losan losaanina uwwamaa lasage losaaniniinsi egeramoo haalaxxi dabassa caakkisoothane. Eebikkina, ayyaa'm losa'n gudo'i gudoo ammane losa'n horoor sawwit caakkimmi hasisookkok losisaanchi baxoo baxisa ihoo'n losaan baxxam baxisa ihaatette. Losa'n horoor sawwit (lesson objective) danaamisa gudimmi losisaancinaa losaaninaa laminam awwaadookko.

✚ **Losa'n amaxxa (content):** losa'n horoor sawwit elela aphphisoo'isinaa gudo'i baxonne hosoo'isa issimminaa hara'moo losa'n gudo'i baxxancha.

✚ **Losisimmi-losimmi baxo (Teaching-learning activities):** ku gabal losisaanchinnee losaaninnee laminnem baxamoohan ihaa, soor gabal yoohane. Ookeenim:

✚ **Losisishshi tamo'i mu'uta (Teaching aid):** Losishshi tamo'i mu'ut, losaan mat losano sholle'aallisanne qalbeexxitamisa issimmina awwaadoothane. Losan, tamo'i mu'utinne hara'mamaa hincuu xire losaa'n tiironne garoo bikkina xadamooyyo. Eebikkina, xanamuqaxanne hundannem losano tamo'i mu'utinne bakkisakka'a hincaa'immi erane.

✚ **Losa'n marato keenimma (Evaluation):** Losa'n bax marato keenimma yimmi, losisimmi-losimmi bax egerakko'isanne baxamaada'e baxamukkoyda'e qoossimma yimma. Losa'n marato keenimmi hasisookko losa'n horoor sawwit elela afukkisaa afubee'isaa

annanni issimminatte. Losa'n horoor sawwit elela aphphisaakkoolas awwonoo losanonne higimmina, elela aphphisoo'n yoolas edakka'a losisimmina hasisoo naqaasha siidisookko.

Losixxa: Boradaa'n Garu Lachcha Ki'isansimma

Losaan awwonoo xa'michcha annannichchinam baxxakka'a caakkise

1. Laseeshshi maruchcho?

🌈 **Laseesimma (assessment):** Losisimmi losimmi maratonne horiyyem hasamoo luwwi ihaa, ixxim losisimmi losimmi maratonne murato qoodimmina hara'moo baa'yaata wixxaa'immikaa fintimmikaa marato moo'oohane. Ixxim awwonaa yoo xa'michchuwwa dabarimmina hara'meena xanookko. Losaanchi ixxeensi egerakkam xanato siidaa? Maha losisimmi hasisoo? Hinkid losisimmi hasisoo? Lule'oomannem, losaa'n te'im losa'n mi'n bikkina qoodimmina hasisoo baa'yaata wixxaachchi marato.

🌈 **Hara'mato (Learners Support)**

Losixxa: Hara'mato Hincaachchi Qaanqa

Annannichchi gaalchi losaanim kannii woroon hincito'i xa'michchuwwa mulmullam baxxakka'a lasage baxxanchi tuutuwwina hincaa'allehe

1. Baxxanchi woro'l losishshanne "Hara'mato" yimmi mayyimma?
2. Losimmi losisimmi maratonne hara'mato hinkido'i losaanina hincaa'immi hasisookko yitaa sawwito?
3. Baxxanchi woro'l losishshanne hara'mato hincaa'littuyyi hinkido qeddi gambayaa la'oo? Ee hawwo hinkide sholliissitto?
4. Hara'mato hincaachchi qaanqo'uwwi hinkakeeno?

Baxxanchi woro'l losishshanne hara'mat moo'isookkok, losisakko'i losano qalbeexxiteena te'im lule'isseena yakitam losaano hara'mimma. Hara'mato hincaachchi illage gaassakka'a fongoga (hoogaanchi midaado) inkiinnakka'a ee fongoga wonshimmina hara'mato hincaa'imma. Hara'maxxi lasage losaanonne moo'amoo dabassa awwonimma.

Hara'mato Hassam Losaano

Mat baxxanchi woronne, annanni annanni hasan yoo losaan he'immi hosoo'bee'ane. Eebikkina, hundem losaanim mat losano mat googinne lossamo te'im qalbeexxitamo yakka'a sawwimmi xanamooyyo. Kobi'lishshina, baxxanchi woronne losanonne, losseena gubbantam losaan

hee'leena xantamo. Kannii woroon qaddanto'i hawwantam losaanina haabaam hara'mat hasisookko:

- Wocimmikii suu'm dee'oomii yookeen,
- Losimmi dee'oom yookeen,
- Ootiizimaam losaan
- Moo'immi dee'oom yookeen
- Macceesimmi dee'oom yoo losaan
- Orachchi dee'oom te'im muli fayya'oo'm dee'oommuwwi

6.3.4Awwonammi Baxxanchi woro'l Laseeshshannee (ABL) Hara'mat lambe'ennee yoo Edancha

Losixxa: *Lamina lamina ikkakka'a awwonoo xa'michchanne atooratta'ka'a lasage yoo sawwite baxxanchina daayyamsehe.*

Baxxanchi woro'l losishshanne, awwonammi baxxanchi worol laseeshsha awwaaxximmannee hara'mato hıncaachchi lambe'ennee edanchi yookkoo yitaa sawwitoo? Ki dabachchi “Eeyya” yoohan ihulas, hinkide? “Ää’e” yoohan ihulas, mahina?

Losimmi losisimmi maratonne, awwonammi baxxanchi woro'l laseeshsha awwaaxximmi hara'maato hıncaachchii hore'em quraannanto'oo baxxuwwa. Awwonammi baxxanchi woro'l laseeshshi, losisaanchi hara'mato hınca'eena hawwantam losaano annani issoo'sina awwonsoo bikkina gaassaa waareena xanoo baxo. Ka annanni issimmi baxonne shooto'amimminne losiaanchi hawwantam losaanina hasisoo hara'mato hınca'eena xanookko. Kobi'lishshina, losisaanchi losano losisukkuuyyi, losaan mat losa'n xanaxxi bikkina hig lachcha amaddamisina gagxanta'a baxxam baxo uwwaa lasage, eekka mulmulla baximma xantada'e keeneena xanookko. Ee lasage, ee xanato losseena hawwantam losaano annanni issimminne hasisoo hara'mato hınca'immi xanamookko.

Xoxxoollishsha (Enrichement)

Losixxa: Xoxxoollishshi Worsawwite Qoossimma

Losaan woroon hincito'i xa'michchuwwa mulmullam baxamaa lasaanchonne lule'i baxxanchina hınca'amoona Kure.

1. Baxxanchi woro'l losishshanne, xoxxoollishsha yimmi mayyimma?

2. Losimmi losisimmi maratonne xxxoollishsha hinkid hincimmi xansiisookkoo yitaa sawwitoo?
3. Baxxanchi woro'l losishshanne, xxxoollishsha hincaa'littuuyya qeddi gamba yaa la'oo? "Eeyya" yamulas, caakkisamoo'isa isse.
4. Baxxanchi woro'l losimmi losisimmanne xxxoollishshi hasisookkok hinkido'i losaaninate?

Losan uwwamoo ammane, mat baxxanchi woronne yo'i losaan hundim gudaanchi hindiyyaatinne losseena xantabee'isa qoossimmi hasisookko. Eebikkina, losisaan ee losaanina hasa'n annannaaxxisinne losano hinkide hincaa'immi hasisooda'e qoossimmi egeramookko. Kabeyyisanne, xxxoollishshi qoodamukki ele'l kollonne qaqqiso matteena xantam losaano tamimmina haabaam istiraateeji' iheena xanookko. Kobi'lishshina, xxxoollishshi baa'yaata haraarisa (more information) hincachcha te'im losisaanchi wodaade'isoo baxxuwwa uwwimminne losaa'n garu lachcha fuu'lisimmaa losaan baa'yaata haareechchi googinne awwaaxxamoo'isa hara'mimmaa iheena xanookko. Xoxxoollishshi uwwamchi hasisookkok, shiqqeen hindiyyaaxxi gabal te'im qooccimmi xanat, lobakata baqbaqaatii mat te'im matiinse lob losa'n oodo'uwwanne hig lachchii yoo losaaninate. Ku losaan lobakata wodaade'isoo baxxuwwa hassamo; eebeelas, laamteenaa baxxanchi woronne muli baxxeenaa xantamo. Kannii mullek odim, xxxoollishsha hassam losaan woroon yoo haalattuwaa moo'issamkeeno:

- ❖ Baxxanchi woronne yoo muli losaaniinse shiqaakkoo xanattuwii, worsawwittuwii lachchii hee'eena xanookeeno.
- ❖ Ixxuwwiinse lob oosina kitaabamu kitaabbuwaa qananaa'imma iittitamkeeno.
- ❖ Hanqaa biqsawwitee xillaallisa keenta'a moo'lamkeeno.
- ❖ Xillaalli sagalluwii lachchii mashka'a uwwimmi xanattuwii yookeeno.
- ❖ Wodaade'isoo losa'n oodo'i worsawwittuwaa qanannaaxxi mu'uttuwaa iittitamkeeno.
- ❖ Awwonsaa'nisa ihmima hassamkeeno.

6.3.5 Baxxanchi woro'l Laseeshshannee Xoxxoollishshi lambe'ennee yoo Edancha

Losixxa: *Awwonammi Baxxanchi woro'l Laseeshshannee Xoxxoollishshi lambe'ennee yookki Edancha maruchcho?*

Baxxanchi woro'l losishshanne, losisaanchi losaano laseesimmii ixuwwi annannaato gabalanne, hawwantamkeenoo uwwanchi yookeenoo yaa annanni issimmi hasisookko. Eebikkina, laseeshshi losisaanchi uwwanchi yoo losanina wodaade'isoo baxo xoxxoollishshisa hincaa'oo'isina awwonsoo luxxi baxo te'im gabala. Losisaanchi losaano laseesimma, annanni issimmaa xoxxoollishsha hincaa'immaa hoogulas, losaan ceemameena, laamameena te'im muli haalata moo'isamookko. Eebikkina, loss'n maraxxi laseeshsha awwaaxximmi, losisaanchi uwwanchi yoo losaanina wodaade'isoo baxxuwwa hincaachchinne ixuwwi hasano wonshoo'isina hara'meena xanookko.

Haareechchi Hadiyyis Losa'n Sono'onne Xoxxoollishshi Hincukkisa

Losixxi 1: Xoxxoollishsha Hincaachchi Googguwwa Moo'isimma

1. Luxxi te'im la'm baxxanchi losisaanchi awwonsanne, xoxxoollishsha hincaachchi bikkina (losisaanchina) tiissiishshi yookki ido annanni isse.
2. Ee lasage, annannichchi losa'n shogguwwinam xoxxoollishshi hincukkis malabooda'e qoose.
3. Ee lasage, annannichchi shogannem xoxxoollishshi bikkina ihooqax caakkishshi hincaada'e Keene.
4. Lasaanchonem, losisaanchi awwonsanne hincukkaanniinse xoxxoollishsha hincaachchi muli googguwwi yoolas, qaddaa'e.

Losixxi 2: Hara'matoo Xoxxoollishsha Hincaachcha Moo'isimma

Annannichchi gaalchi tuutichchinam bax sharada qoodimminne losisaan woroon hincito'i baxo baxamaa moo'isamoo'isa isse.

1. Luxxi te'im la'm baxxanchi Hadiyyis haareechchi kitaabbuwwiinse mat losano doo'le.
2. Ee lasage, mat mat losaanina losisaanchi sharada uwwa.
3. Ee'isam odim xanaxxisinne, hawwantam (struggling) losaa'nisaa uwwanchi yoo (gifted) losaa'nisaa ikkamisa issitaa qoode.

4. Losisaanchi sharad uwwamukki losaanchi losano hincaa'ukkuuyyi, awwonammi baxxanchi woro'l laseeshsha, hara'matoo xxxoollishshaa moo'oo'isinne hincaa'oo'isa isse.
5. Lasaanchonem, losisaanchisa ihaa losisu losaanchi laseeshsha, hara'matoo xxxoollishshaa awwaaxximminne qoodamu sharada hinkide lelluda'e keenee lule'i booradaaninem maqire atooraree.

Gagamoo'aqqa, Doonimmaa Haabimmaa

Gagamoo'aqqa

Losixxi : Gagamoo'aqqi Worsawwite Qoossima

Losaan kannii woroon hincito'i xa'michchuwwa annannichchim sawwi'lehe, ee lasage baxxanchi losaanina daayyamsehe.

1. Gagamoo'aqqi bikkina laqqoo luwwa Kure.
2. Baxxanchi woronne awwaaxxitoo gagmoo'aqqi duuha'a caakkise?
3. Gagamoo'aqqi, losano fuu'lishshanne yookki sharada caakkise.

Gagamoo'aqqi, losisaanchi awwonammi baxxanchi woro'l laseeshshanne shooto'amimminne, losaa'n losimmi mish losimmi xanattuwwinne yoo edanchi bikkina losaanina uwwoo **baa'yaata**. Gagamoo'aqqi hara'moohan ihimmii qaqqisom uwwamchii hasisookko. Gagamoo'aqqa hincaa'immi, losaa'n losimmi marato laseesimmina lobakata awwaadoo qarxa. Kuk odim losaan ixuwwi losimmi marato awwonsamoo'isina tamoothane.

Awwonammi Baxxanchi Woro'l Laseeshsha Awwaaxximmanne Yoo Wodaadechchaa Qaraaree

Losixxa: Awwonammi baxxanchi woro'l laseeshsha awwaaxximmanne yoo hawwo inkiinnimmaa qaraare hasimmaa

Hincukki foono'i quuxonne shooto'amimminne losaan awwonoo xa'michchanne atoorattakka'a lasage beshina daayyamsamoo'isa isse.

Quuxo: Foono'i Baxxanchi Woro'l Laseeshshi Wodaadechcha

Losisaanchi A: Baxxanchi woronne, “*Wo'i kolbamcha*,” yoo xuunsammi wocinne 70 losaanina qanannaaxxi fiyite losisaa lasage, danti laseeshsha (peer assessment) awwaaxxaa ixuwwi qanannaaxxi fiyite laseesaakko. Losaa'n xig araq ihu bikkinaa ammanim hoffu'u bikkinaa, losaano lamina lamina quraannaakko. Eelasage, xuunsammi woc woronne yo'i sagalluwwi hanqo'isa weeshamto'isaa weeshamtobee'isaa lule'i baxxanchina caakkisaakko.

LosisaanchiB: Ku losisaanchim 70 losaano losisaakko. Ihona bagaan ixloom amma'noo'isanne, xiniinsimmi hasisookkok hoffi gaalchannem ihukko lob gaalchanne issimminne laseesimmi tekiniikkuwannetti ihoo'n, danaam losisimmi googonnette. Ee'isam, losisu losa'n xanato laseesoo'nim ayyaa'm losano guullaakko.

Losisaanchi C: Ku losisaanchi 70 losaano laseesimmi hasan yoohane. Losisaanchoom mat peereexxi woronne hundem losaa'nekam losa'n dabassa keeneena hasuta'nim, 20 losaano laseesaa lasage amman beeddaakko.

1. Hanaan hincukki annannichchi quuxonne, sasem losisaanonnem gamba yukkok maruchcho?
2. Ku sasem losisaanim gamba yukki hawwo hinkid higgo'o?
3. Hanaan kuramukki quuxxuwina hinkido'ine'i laseeshshi tekiniikkuwwa awwaaxximmi hasisookko yitaa sawwitoo?
4. Ka sasem losisaanonnem moo'amoo laseesimmi fongog marucho?

Doonimma (Recording)

Losixxa: Losaa'n Losimmi Dabassaa Fongogaa Doonimma

Losaan kannii woroon hincito'i xa'michchuwwa annannichchinam baxxakka'a lasage lule'I baxxanchi losaaninam hincaa'lamisa issimma.

1. Awwonammi baxxanchi woro'l laseeshshanne losaa'n fongoga doonimmi bikkina laqqoo luwwa Kure.
2. Ki losaa'n losimmi dabassa doontoottok hinkidette?

6.3.6 Losaa'n Losimmi Dabassaa Fongogaa Doonimma

Losisaan, annanni annanni googguwwa awwaaxximminne losaa'n losimmi dabassaa fongogaa doonamaa amadamookko. Laseeshshuwwom hasissamok losaa'n lambe'enne gabala qooccimminatti ihoo'n, losisaanchi annanni annanni googguwwa awwaaxximminne losaan ammaniinse ammanenne moo'issam dabassaa moo'amoo fongogaa wollisimma xanoo'isinatte. Awwonammi laseeshsha awwaaxxakkam ammane, losaa'n mish ammaninne (timely), muramoo'nii sholle'aallisinnee doonamchi irtto; eehid ihulas, losisaan hundi ammanem ixuwwi losaa'n baximmi xanaxxi bikkina caakki ihaakkoo hindiyyaato siidamookko.

Gagmoo'aqqi, doonammaa doonamubee'anee iheena xanookko. Doonamubee'i gagmoo'aqqi, losisakku'uuyyi qaqqisom uwwakkaman ihukkuuyyi, doonammi gagmoo'aqqi ihukkaarem losano losimmanne fongog moo'amoo losaano tamimmina hara'mato gudisakkamisina awwaadoohane.

Haabimma (Remediation)

Losixxa: Haabimma Losixximma

Losaan kannii woroon hincito'i xa'michchuwwa atooratta'a gagmoo'ixxa uwwitu'uuyyi habimma caakkisamisa issimma.

1. *Haabimmi bikkina laqqoo luwwa caakkise*
2. *Baxxanchi woro'l haabimma hinkid awwaaxxitooda'e kure.*

Haabimma

- ❖ Haabimmi, mat duuha'a areesimma te'im huushammato axisimma.
 - ❖ Haabimmi losan, losaan horoor losa'n xanattuwwiinse egerakkam xanattuwwa lossamisina hara'moohane.
 - ❖ Haabimmi:
 - Gundi amma'nanee
 - Maraxxanee iheena xanookko
 - ❖ Haabimmi istiraateeje'uwuwa/Tekiniikkuwwa:
 - edakka'a losisimma
 - doo'l losishshi istiraateeje'uwuwa
 - annannichchom hara'mimma (one to one tutoring)
- baxo fintimma (task analysis)

Gagmoo'aqqa Hıncaachcha, Doonimmaa Haabimmaa Losixximma

Losixxa: Annannichchi gaalchi tuutichchinam bax sharada uwwimminne, kannii woroon hincu losixxa booradaan baxamaa moo'isamoo'isa isse

1. Losisaanchi tiissiishshi kitaabanne, gagmoo'aqqika, dabassa doonimmikaa haabimmikaa kobi'lishshuwuwa moo'ise.
2. Mat gaalchi tuutichchi beyyo bikkoo'isa isse
3. Mulli gaalchi tuuttuwuwi odim hawwamtamkeeno, gaba'lkeenoo uwwamchi yookeenoo losaa'nisa ikka'a sharada lellitamisa isse.

4. Ku losisaanchi, sharada lelloo losaanchi losano hincaa'ukkuuyyi gagmoo'aqqa hincaachcha, dabassa doonimmaa haabimmaa tiironne issaa'isa isse.

Lasaanchonem, losisaanchi sharada baxoo losaanchi, gagmoo'aqqa hincaachchane, dabassa doonimmannee haabimmannee malabooda'e laseesee lule'i booradaaninne maqire atooraree.

Baxxanchi Woro'l Laseeshsha Awwaaxximmina Taaphanoo Tamo'i Mu'uttuwwa

Losixxi1: Tamo'i Mu'uta Annanni Issimma

Awwonsa: Booradaan awwonoo xa'michchuwwanne atooratta'a lasage caakkishsha uwwitona xa'me.

1. Ki baxxanchanne awwaaxxitoo tamo'i mu'uttuwwa qaddaa'e
2. Hanaan qaddaa'litti tamo'i mu'uttuwwiinsi awwonammi baxxanchi woro'l laseeshshina taaphanookkoka hinkid doo'litoo?

Losixxi 2: Tamo'i Mu'uttuwwa Awwaaxximma

Awwonsa: Booradaanina awwonoo losixxuwwa caakkissaa lasage gaalchanne baxamona kure.

1. Losisaanchi tiissiishshi kitaabanne siidamoo losimmi xanattuwwaa ee losimmi xannattuwwinne edamoo tamo'i mu'uttuwwaa siiddehe.
2. Baxxanchi 1 te'im 2 Hadiyyis losaanchi kitaabiinsi losisaanchi awwonsiinsii mat losano doo'lehe.
3. Doo'litakko'i tuuttuwwina taaphanoo tamo'i mu'uta hincaa'lehe; eelasage awwonammi baxxanchi woro'l laseeshshanne hinkid awwaaxxitakkamda'e baxxakka'a moo'issehe.

Tamo'i Mu'uta

Tamo'i mu'ut, baxxanchi woro'l laseeshshanne kee'maalla sharad lelloohane. Kaka hanqi issimmina losisaanchi baxxanchi woro'l laseeshshina hara'mash kitaabbuwwa, misilluwwa, filaash kaarduwwa, chaartuwwa, maappuwwa, moodeelluwwa, misilaam sheeqqalluwwa, mulkeenom hara'mashisa issaa awwaaxximmi egeramookko.

Awwonammi baxxanchi woro'l laseeshsha baxo hosishshina 20 daqiiq losano gudisakka'a losisimma.

Qananaa'imma

Qanannaaxxi illaqqi qalbeexxa

Losixxi mato

1. Ka qanannaaxxi kitaabo'i horoor woshshaa misilaa moo'lakka'a qanannaatoom mabikkina kureena xanooda'e atwonnehe.
2. Ka xiniinso'i sagalluwwanne atoorattakka'a tirato uwwehe.
 - a. hereqqamcha
 - b. ciimuunanne
 - c. Aree aro? oo
 - ch. ginjira
 - d. daphphaa'imma
 - e. teeda'a

Kitaabo'o qananaa'imma

Losixxi lamo

Ka qanannaaxxi kitaabo'i luxxi qooxo'i sawwite losisaanchi qananaa'akkamaare, hisimmaatinne xorto'lakka'a qananaa'lakku'uuyya losixxehe.

Awwonsa: Qanannaato uullissakko'isam, hindiyyaaxxi xa'michchuwwa dabattakkeena gudimminne caakkubee'i luwwi yoolas qanannaaxxi laso daba'litakka'a moo'imma uttakkotte.

Qanannaaxxi lasaqqi hindiyyaato

Losixxi saso

Awwonta'a yo'i xa'michchuwwina qanannaaxxisinne hanqa te'im qophphano yitakku'uuyya dabachcha uwwehe.

1. Aayyichchi Ertiiree Abbaachchi Gaarkabii lamim aree aro?o.
2. Aayyichchi Ertiire mi?n anni, ayyi luchchom bitesakkolas siidakko'i diinate dissakkamok issi angannette.
3. Mat balla, lam idonne yookki issi uulla abuullakkeena sawwakko?ok Abbaachchi Goddeebotte.
4. Aayyichchi Ertiiree Abbaachchi Goddeebii amma?namtamok mi?n gatti xale'ennette.

Ka woroon "Amma'namcha "yoo qanannaato 20 daqiiqa awwaaxxitakka'a

losissakku'uuyyi xiniinsimmi hasisoo quuxxuwwi:

- ✚ Lasaanchi losa'n xanato,
- ✚ Losimmi xanato,
- ✚ Laseeshshi teekiniika,
- ✚ Hara'mato,
- ✚ Gagmoo'aqqa,
- ✚ Losaa'n dabassa,
- ✚ Haabimma,
- ✚ Xoxxoollishshaa
- ✚ Tamo'i mu'uta awwaaxxittisaa moo'issittuuyyi losixximmi egeramookko.

Amma'namcha

Mat hegeegonne lobakata amma'namtam aree aro'ii hee'lo'o. Ixxuwwim Aayyichchi Ertiirettee Abbaachchi Goddeebottee. Ku aree aro'ii wocco'i wocaa aaggo'i sagaraa egerimminne abagud beekeeno. Kukeenim mi'n gatti woronnee daba'lamamoo daba'lanchannee sheeto'o hore'em la'amooyyo. Ixxuwwim haydamchinne, hereqqamchinnee lonsaqqamchinnee hee'lam mi'n gassaano. Ixxuwwi olla'i mannim ka hereqqamcha araqa mixxam hee'lo'o.

Mat balla, abbaachchi Goddeeb ciimuunanne iinsi midaadiinsi ki'akko'isam mirgo'uwwina itoo luwwa uwwakka'a lasage, Aayyichchi Ertiirennem axaqqaa, kado'oo xoqe'ee amadakka'a abuulli beyyo marakko'o. Aayyichchi Ertiire mirgo'uwwa qaashisakka'a mine daba'limminne ginjira gudisakko'o. Eelasage, abuulli beyyo ginjira amadakka'a marimminne Abbaachchi Goddeebina itisakka'a mine daba'lakko'o

1. Saga?l Sorooba

1. Qaashimma

Losixxi mato

1. Awwonta'a yo'i xiinxo' uwwa qaashshakka'a sagalluwwanne dabattakka'a moo'issakku'uuyyi losixxehe.
2. Qaashimmi losixxitakeena 20 daqqiq losa'n gudo'o gudissehe
3. Awwonammi baxxanchi woro'l laseeshshi googo hinkid awwaaxxitoolda'e moo'isoohan ihmimi hasisookko.
4. Awwaaxxitti laseeshshi teekiniika hinkanda'e annannisse
5. Hara'mato ,doonimma,xoxxoollishshaa gagmoo'aqqa hinkid uwwitoolda'e annannisse.

Tiissishsha: Qaashimmi xanatonne shoot'amaakkoo losixxuwwa gudissakka'a losissakku'uuyyi woroon hincukki baxxanchi woro'l awwonammi laseeshsha baxo hosishshi duuha'a keenakkam formaata awwaaxxehe.

Kobi'lishsha: moo 'i soo ha ne →moo'isoohane

6. f i kkaa nnoo 'i si na →
7. mu ccu ssi mmi nne →
8. kol ba moo bee ?i sa→
5. kee mi kaa llu wwi nne ?
6. ham baa ca mi mmi nnee ?

Losisaan baxxanchi woro'l awwonammi laseeshsha baxonne hosishshi duuha'a keenakkam formaata.

BAL baxo hosishshi keenakkam formaata

Losisaanchi Summa_____ losa'n horooroshsha_____ Losa'n mine _____
Balla_____

Baqbaqaachchi xa'michcha _____

Losimmi xanato_____

Losa'n elele _____

Doonimma _____

Losa'n amaxxa	Awwaaxx akko'i losishshi googo	Laseesimmi teekiniika	Tamo'i mu'uta	Gaga moo' aqqa	Haabimma	Xoxxool lishsha	Hara'mato		Xanato
							Dee'oom yoo losaano	Suu'm xanaxxi hoffe'n yoo losaano	
Sagachcho inkiinnimma									
Sagachchi fidala bikkimma									
Tiraxxi sagara									
Qanannaaxxi xaggaggaato									
Macceesimma loosisimma									
Qananaa'imma loosisimma									

Losaa'n losimmi xanato keenimmina awwaaxxakkam formaata

			Saanti mato					Saanti lamo	
		Qanannaaxxi shogguwwa	B1	B 2	B 3	B4	B5	B1	B2
Xigo	Losaa'n summa	Sagachcho inkiinnimma							
1		Sagachchi fidala bikkimma							
		Tiraxxi sagara							

		Qanannaaxxi xaggaggaato							
		Macceesimma loosisimma							
		Qananaa'imma loosisimma							

6.2.3 Losa'n Gudo'o Gudisimma

Losa'n gudo'i, ayyi losisaanchim gudisimmii awwaaxximmii hasisoo losimmi losisimmi baxo awwonsoo dokumenta. Losa'n gudo'i bee'i losisaanchi losissaancho yamameena xanooyyo. Mashka'im losa'n gudo'i, mat losisaanchi losa'n asheero'insi ki'isaa goollo'i afeebe'e baxoo bax hudam moo'isoohan ihubikkinatte. Losa'n gudo'i losisaancho awwonsoo bikkina maha baximmi hasisooda'e qoodaa moo'isoo bikkina baximmi hasisoobee'i luwwanne ammane bi'isoobee'isaa baxamchi hasisoo luwwim baxamoo'n gatoobe'isaa issookko.

6.3.4. Losa'n gudo'o gudisakkeen illage qoossimmi hasisoo luwwa

Losisaan losa'n gudo'o gudisseen illage awwonaa yoo sawwittua tiironne issimmi egeramookko.

Ookeenim:

- **Ayyena:** Losano gudisakkam losaanoo mannoomanoo lachchi gabalaa annanni issakka'a la'imma
- **Marichcho:** Losameena hasisoo losa'n amaxxa annanni issakka'a la'imma
- **Mahina:** Losa'n elela annanni issakka'a la'imma
- **Hinkaa'na:** Qoodamaakkoo ammanenne hinkaa'n losan uwwamchi hasisooda'e qoossakka'a la'imma
- **Hinkaare:** Losan uwwamoo ammane annanni issakka'a la'imma
- **Hinkid:** Losanina hasisoo losisimmi googguwwaa hincaachchi qooroomaa la'imma
- **Hannonne:** Losanoom uwwamoo beyyo la'imma
- **Mahinne:** Losanina shiinnaatamoo losimmi-losisimmi mu'uttuwwa annanni issakka'a la'imma
- **Keenato:** Losa'n elel mishaam ihukkisaa ihubee'isa qoossimmina awwaaxxakkam annanni annanni laseeshshi tekniikkuwwa la'imma

6.2. 5 Saantane Ayyaa'm Losa'n Gudo'o Annannaato

Saanti gudo'oo ayyaa'm gudo'oo (Weekly Plan & Daily Plan) yinoommaare mayyimma?

Losan ayyi baxiinsim loboka wirginnammi ihu bikkina qoodo'inne awwonsamchi hasisoo baxo. Ka'isinne losan hiinchina, semisteerina, aganina, saantina, ayyaamina fintamaa uwwamookko. Losisaan hiinchaanniinsii semistee'laanniinsii losa'n gudo'o massamaa losa'n mine aagameen illage losisamoo losa'n bikkina gaassamaa saantikaa ayyaa'm losa'n gudo'oo gudisamoohan ihaa ookkim: danaam losimmi xanato, losimmi-losisimmi googguwwa, tamo'i mu'uttuwwa, wollisimmikaa laseeshshi googguwwaa baxxuwwa yamamtam horoor horoor luwwa amadookko.

Ayyaa'm losa'n gudo'i losisaan hincimmi hasisoo luwwuwwa caallamoo'n losa'n gudo'i illag lasagooma egerimminne losisimma xanamoo'isina xansiisoothane. Ee'isam, losisaa'neka gaganne amma'namchi xanato fuu'lisimminne hiinchina qoodamukki losano uwwamukki ammanenne guullamoo'isina issimmanne hee'oo sharadim horiyyem araqa.

Ka'isinne losisaanina saantikaa ayyaa'm losanoo qoodimma moo'oo'isanne asheero'i/kobi'l ihona woroon yoo fararanne hıncaakko. Eehid yimmi ihukkaarem losisaan ka hincit xala'enne qoodamamookko yimmi ihoo'n duuha'isinne yoo luwwa areesamaa awwaaxxameena xanamoo'isam hindi yimmi hasisookko.

6.2.6. Ayyaa'm Gudo'i Amadimmi Hasisoo Horoor Horoor Luwwa

- Ee ayyaa'm losa'n elel baxameenaa keenameenaa xanoo'isanne, ee'isam afakkeena xanakkamisanne ihaa kitaabamchi hasisookko.
- Losa'n horoor woshshii losa'n amaxxi fintamaa kitaabamchi hasisookko.
- Ee ayyaamonne baxamoo baxxuwwii baxamoo ammanii fintammisanne kitaabamchi hasisookko
- Losisaanchi bax shardii losaa'n bax sharadii annanni ihaa caakkimmi hasisookko
- Annannichchi amaxxi lugumonne baxamtam baxxuwwi kuramchi hasisookko
- Losimmi-losisimmina awwaaddam tamo'i mu'uta kurimmi hasisookko
- Ee ayyaamonne uwwamukki losan awwo'nammi laseeshshinne keenamoo qaxooma amadimmi hasisookko.

i. Aagga (introduction)	
Losisaanchi baxo	Losaanchi baxo
• Higu ayyaa'm losano tiissisimma • Ayyaa'm losa'n horoor woshsha la'isamsimma • Ayyaa'mlosa'n elela losaanina caakkisimma	• Hiigu ayyaa'm losano tiirimma • Ayyaa'm losanina gaga danaamisa gudimma • Ayyaa'm losa'neka elela la'imma
ii. Hincaachcha (presentation)	
• Losisimmi-losimmi googo losaanina caakkishsha • Ayyaa'm losano losaanina hincaa'imma • Losaan gaachanne baxamoolas baxxam baxo baxxansimma • Losisimmi maratonne losaano awwonsimma, hara'mimma, wollisimma • Losaan baxamukkoka baxxanchi beshina iriippoorta hincaa'amoo'isa issimma	• Losa'n baxo baxxehe yakko'isanne baximmina gudimma • Ayyaa'm losanonne faare'ninne angedimma • Losaan gaalchanne baxamoohan ihulas baxo baxxamimma • Hara'mat hasisoo beyyonne losisaancho xa'mimma • Baxamukkoka baxxanchi beshina iriippoorta hincaa'imma
iii. Qoxkishsha (stabilization)	
• Losaan hincaa'amu iriippoorti yoolas ixxonne atooraramoo'isa issimma • Hara'mash caakkishshaa tiissiiishshaa edakka'a uwwimma • Ejjo'i losixxa baxisimma	• Hincaa'lo'i iriippoorti yoolas ixxonne atoorarimma • Losisaanchi uwwoo caakkishshaa tiissiiishshaa kitaabimma • Ejjo'i losixxa baximma
iv. Keenato (evaluation)	
• Losa'n horoor sawwit elela aphphisukkisa qooseena xa'michchuwwa xa'mimma • Losaan baxamoo baxo do'akka'a moo'imma • Baxxanchi/mi'n baxom uwwimma	• Losso'isanne hincoo xa'michchuwwina dabachcha uwwimma • Hawwisoo luwwi hee'oohaare losisaancho xa'mimmaa hara'mato siidimmaa

Ayyaa'm/Saanti Losa'n Gudo'i Foormaata

Losa'n mi'n summi: _____ Saanti: _____

Losisaanchi summi: _____ Losan uwwamoo ayyaam: _____

Losa'n hagar: _____ Peereexxi qeeraa'loom: _____

Losaa'n xig: Goon _____ Landi _____ Lule'i _____ Baxxanchi gabal: _____

Losa'n horooroshshi: _____

Losa'n elel: Ka losa'n lasage losaan: _____

Losa'n amaxxa	Losisimmi-losimmi baxo			Laseesimma	Tamo'i mu'uta	Saarayy
	Losisaanchi baxo	Ammame	Losaanchi baxo			
	Aagga:					
	Hincite:					
	Qoxxishsha:					
	Keenato:					

Losisaanchi summa: _____ Xishshaqqa _____ Balla: _____

Dippaartienti awwonsaanchi biqsawwite _____

Summa _____ Xishshaqqa _____ Balla: _____

Daarikteechchi biqsawwite _____

Summa _____ Xishshaqqa _____ Balla: _____

Losa'n mi'n summa _____ Losa'n ayyaa'm xigo _____

Losa'n hagara _____ Hiinchi peereexxi dutoom _____

Baxxanchi gabala _____ Saantanne yoo peereexxi qaxooma _____

Losisaanchi summa _____ Maarage _____

Losa'n horoor sawwite: Ka hiinchi losa'n lasage losaan:

Semis-Teera	Agana	Saanta	Balla	Losa'n amaxxa	Losishshi googo	Tamo'i mu'uta	Keenato	Saarayya
1 ^x	Mos							
	Xiq							
	Hid							
	Tas							
	Xir							
2 ^m	Yak							
	Mag							
	Maj							
	Gun							
	San							

Losisaanchi summa _____ Furma'a _____ Balla _____

Dippaartienti awwonsaanchi biq sawwite _____

Summa _____ Xishshaqqa _____ Balla _____

Daarikteechi biq sawwite _____

Summa _____ Xishshaqqa _____ Balla _____

Naqaash Kitaabbuwwa

Barry Tomalin. (1986). Video, TV and Radio in the English Class. An introductory Guide, Macmillan Publisher Ltd: London.

Brawn, H.Douglas. (1994). Principles of language and teaching. New Jersey; Prentice Hall Regents.

Brawn, H. Douglas. 1994. Principles of Language Learning and Teaching (3rded). New Jersey: Prentice Hall Regents.

Brawn, H. Douglas. (2007). Principles of Language Learning and Teaching (5thed). Printed in USA. San Francisco State University.

Celce Mucia. 1991. Teaching English as a second or foreign language. Boston H.H.R.

Daniel Larce. 1986. Techniques and Principles in Teaching. Hong Knog.

Fair Clough, Norman (1992). Discourse and Social Change. Cambridge; Polity Press.

Freeman L.D. 2000. Techniques and principles in language teaching. Oxford; oxford university press.

Harmer .J. 1991. The practice of English language teaching. New York; Longman an Group UK ltd.

Hismanoglu, M. (2000). Language learning strategies in foreign language learning & teaching. Turkey; Hacettepu.

<http://en.wiwpedia.org/wiw/silentway>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Suggestopedia>

<http://www.Lingualinks>

http://www.sdkrashen.com/sl_acquisition_and_learning_index.htm

<http://www.grin.com/en/e-book/74151/psychopedia-asuggestopediaapproach-to-language-learning>

Krashen, Stephen. (1982). Principle and practice in Second language acquisition. Oxford. Pergamon press,

Krashen, Stephen. (1986). Second Language Acquisition and Second language learning. New York Prentice Hall, .

Krashen, S.D and Terrell, T.D. The Natural Approach. U.S.A Ale many press, 1983.

Krashen S.D. (1987). Principles and Practices in Second Language Acquisition. New York: Pretice Hall International.

Larsen-Freeman, D. (1986). Techniques and Principles in Language Teaching. Oxford: University Press.

Losa'n Ministeera, Qananaa'immaa Kitaabimmaa Luxxi Gaba'l Losa'n Minneewwanne Losisimma, TMT 222, Hidaara, 2007 H.D. Addis Ababa Itophphe'e.

Losa'n Ministeera, Wocimmaa Macceesimmaa Luxxi Gaba'l Losa'n Minneewwanne Losisimma, TMT 224, Hidaara, 2007 H.D. Addis Ababa Itophphe'e.

Oxford English. (2009). The study of second language acquisition (2nd ED). Oxford; Oxford university press.

Richards J.C and Rodgers T.S .2001. Approaches and methods in language teaching. Cambridge. CUP.

Richards, J.C and Theodore Rodgers. (1986). Approaches and Methods in Language teaching. Cambridge: CUP.

Stern's (1992) Language learning style taxonomy

Stern, H.H. 1983. Fundamental Concepts of Language Teaching. Cambridge: CUP.

Stevic, Earl, (1982). Teaching and Learning Language. New York: CUP.

ሰለጥን ተሰማ፡፡ የክራሽን ሞኒተር ሞዴል አጭር ቅጂት ግምገማ፡፡ የኢትዮጵያ ቋንቋዎችና ስነጽሑፍ መፅሔት፤ ቁጥር 7፤ 1989፤ ክፍል 65-81፡፡

ተስፋዬ ሸዋዬ፡፡ 1981፡፡ “ስነ ልሳንና ቋንቋን ማስተማር” ፡፡ አዲስ አበባ በኢትዮጵያ ቋንቋዎችና ሥነ ጽሑፍ ክፍል! ያልታተመ/፡

Grade 5& 6 Base Line Survey (MOE, 2017),

Class Room Assessment Manual For Primary And Secondary School Teachers (MoE/NEAEA, 2014)

Competency Based Assessment For Learning (MoE and UNICEF, 2017),

Continuous Assessment Manual (MoE and UNICEF, 2017)

USAID Basic Education Program: Continuous Assessment and How to Use it (USAID,2006, unpublished)